

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

MARTÍN LUIS GUZMÁN
VE *LA SOMBRA DEL CAUDILLO (LİDERİN GÖLGESİ)*
ADLI ESERİNDE TARİHSEL GERÇEKLİK

Yüksek Lisans Tezi

Neslihan KADIKÖYLÜ

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

MARTÍN LUIS GUZMÁN
VE *LA SOMBRA DEL CAUDILLO* (LİDERİN GÖLGESİ)
ADLI ESERİNDE TARİHSEL GERÇEKLİK

Yüksek Lisans Tezi

Neslihan KADIKÖYLÜ

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Mehmet Necati KUTLU

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

**MARTÍN LUIS GUZMÁN
VE LA SOMBRA DEL CAUDILLO (LİDERİN GÖLGESİ)
ADLI ESERİNDE TARİHSEL GERÇEKLIK**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	vi
I. GİRİŞ	1
II. MEKSİKA DEVRİMİ'NİN GELİŞİMİ VE TARİHÇESİ	
II.1. PORFIRIO DÍAZ'DAN VENUSTIANO CARRANZA'YA SİLAHLI MÜCADELELER	7
II.1.1. <i>Suskun Barış ve Göreceli Refah Döneminin Sessizliğini Kırma: Meksika Devrimi Başlıyor</i>	
II.1.2. <i>La Decena Trágica (Trajik On Gün) ve Karşı Devrim</i>	
II.2. MEKSİKA DEVRİMİ'NİN KURUMSALLAŞTIRILMASI.....	19
II.2.1. <i>Anayasal Dönem: Venustiano Carranza</i>	
II.2.2. <i>Álvaro Obregón ve Plutarco Elías Calles</i>	
II.2.3. <i>İktidar Hırsı: Huitzilac'ta Katledilenler</i>	
II.2.4. <i>El Maximato</i>	
II.2.5. <i>El Cardenismo</i>	
II.2.6. <i>Son Değerlendirmeler</i>	

III. MEKSİKA DEVRİMİ SÜRECİNDE EDEBİYAT

III.1. MEKSİKA DEVRİMİ ROMANI'NIN GENEL ÖZELLİKLERİ VE
TARİHSEL GERÇEKLİĞİ43

III.2. DÖNEMİN BAŞLICA YAZARLARI VE ÖNEMLİ
ESERLERİ50

III.2.1. *Meksika Devrimi Romanı Birinci Kuşak Yazarları*

III.2.2. *Meksika Devrimi Romanı İkinci Kuşak Yazarları*

IV. MARTÍN LUIS GUZMÁN VE *LİDERİN GÖLGESİ* ADLI ESERİNDE TARİHSEL GERÇEKLİK

IV.1. MARTÍN LUIS GUZMÁN'IN YAŞAMI VE ESERLERİ68

IV.1.1. *Edebiyat Dünyasındaki İlk Yılları*

IV.1.2. *Meksika Devrimi'nin Martín Luis Guzmán'ın Eserlerine
Yansımaları*

IV.2. *LİDERİN GÖLGESİ*: MEKSİKA SİYASETİ ÜZERİNE GERÇEK BİR
TRAJEDİ85

IV.2.1. *Eserin Tarihsel Çerçevesi ve Özeti*

IV.2.1.1. *Birinci Bölüm: Güç ve Gençlik*

IV.2.1.2. *İkinci Bölüm: Aguirre ve Jiménez*

IV.2.1.3. *Üçüncü Bölüm: Catarino Ibáñez*

IV.2.1.4. *Dördüncü Bölüm: Suikast*

IV.2.1.5. *Beşinci Bölüm: Protasio Leyva*

IV.2.1.6. *Altıncı Bölüm: Julián Elizondo*

IV.2.2. *Roman Kişilerinin Özellikleri*

IV.2.3. *Eserin Biçim ve Anlatım Özellikleri*

V. SONUÇ159

İNGİLİZCE ÖZET164

İSPANYOLCA ÖZET169

KAYNAKÇA

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, *La sombra del caudillo (Liderin Gölgesi)* adlı eserin ışığında, Meksika Devrimi'nin ve bu ülke için getirdiği sonuçların, Meksika edebiyatına özellikle de Martín Luis Guzmán'nın eserlerine nasıl yansıdığını açıklamaktır. Bu doğrultuda, 1915-1928 tarihleri arası Meksika siyasi yaşamını konu alan eserdeki kahramanların ve olayların gerçeğe uygunluğu ile yazarın bu döneme ilişkin bakış açısı araştırılmaya çalışılmıştır. Tezi oluşturan konunun araştırılma yöntemi ise, aşağıdaki sorulara aranan cevaplar çerçevesinde geliştirilmiştir:

- *Meksika Devrimi'ni hazırlayan siyasal ve sosyal koşullar nelerdir?*
- *Devrimin Meksika Edebiyatı'na etkileri nelerdir ve ele alınan konuların tarihsel gerçekliği var mıdır?*
- *Martín Luis Guzmán bu süreçte nasıl bir rol oynamıştır ve bu dönem hakkındaki düşüncelerini eserlerine nasıl yansıtmıştır?*
- *Liderin Gölgesi, eserdeki karakterler ve eserin içeriği açısından analiz edildiğinde ne kadar gerçektir?*

Hazırlamış olduğum çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk olarak *Liderin Gölgesi'*ne kaynak oluşturan siyasal döneme değinmek uygun olacağından, birinci ve ikinci bölümlerde, Meksika Devrimi'nin, Díaz diktatörlüğünün son yıllarından, önemli siyasi gelişmelerin ve reformların yaşandığı 1946 yılına, Manuel Ávila Camacho başkanlığı dönemine kadar devam eden siyasi içeriğini ele aldım.

1910 yılında ve devamında yaşanan olayların, Meksika Devrimi edebiyatı sayesinde bir takım kişisel çıkarlardan arındırılarak daha şeffaf bir biçimde aktarıldığı hatta devrimden sonra bile hâlâ var olan sorunların nedenlerinin daha insani bir açıdan ele alındığı ve tartışıldığı düşünülmektedir. Bu nedenle, üçüncü bölümde, Meksika Devrimi edebiyatını, başlıca yazarları ve eserleriyle birlikte incelemeye çalıştım.

Tezin asıl konusunu oluşturan son iki bölümde ise, Martín Luis Guzmán'ın edebi yaşamının yanı sıra, Meksika Devrimi'nin edebiyata etkilerinden yola çıkarak, yazarın Meksika Devrimi'ne yaklaşımına ve bunu eserlerine, özellikle de *Liderin Gölgesi* adlı eserine nasıl yansıttığına değindim.

Meksika Devrimi, sadece silahlı bir hareket değildir. Bazı tarihçiler tarafından *Meksika İç Savaşı* olarak da tanımlanan bu süreç, toplumun siyasal ve sosyal dönüşümünü harekete geçiren hatta hızlandıran ve neticesinde birçok entrikayı, birçok maddi-manevi kaybı, birçok toplumsal kazanımı içinde barındıran, birçok romana konu olan ve Meksika'da devrim edebiyatının temelini oluşturan yüzyılın belki de en karmaşık sosyal hareketlerinden biridir. Ülkemizde Meksika Devrimi edebiyatı hakkında ayrıntılı bir Türkçe kaynağın olmadığını düşünecek olursak, hazırlanan bu çalışma ile Meksika Devrimi'ne ve bu dönemin edebiyatına ilişkin eksik kalan noktalar doldurulmaya çalışılmıştır.

Öncelikle, bu çalışmanın hazırlanmasında, her zaman bana destek vermiş olan hocam ve danışmanım Doç.Dr. Mehmet Necati Kutlu'ya teşekkürlerimi sunarım.

Hiçbir zaman benden desteğini esirgemeyen sevgili aileme; Meksika'da bulunduğum süre boyunca en ufak bir karşılık beklemeden bana evlerinin kapısını açan González ailesine; Çarşamba günlerine özel yemek davetleri için, neşesi ve

dostluğu için Elodia Ramírez Guzmán'a; her zaman yanımda oldukları için Meksika'daki dostlarıma; Puebla Otonom Üniversitesi Meksika Edebiyatı Yüksek Lisans Bölümü'nde burslu olarak bulunduğum süre boyunca bana yardımcı olan danışmanım Dr.Alejandro Palma Castro'ya ve son olarak yardımlarından dolayı Concepción Flores Domínguez'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

I. GİRİŞ

Meksika Devrim tarihine geçmeden önce, Porfirio Díaz'lı (1830-1915)¹ günlerden bahsetmenin ve dolayısıyla 1910 öncesi Meksika siyasal yaşamına genel hatlarıyla değinmenin faydalı olacağı kanısındayım. Zira devrimin patlak vermesine neden olacak olan sosyal ve siyasal tepkinin yaşandığı ortam, bir anlamda Porfirio Díaz'ın 1910 tarihine kadar süren diktatörlüğü sırasında oluşmaya başlamıştır. Ülkedeki ekonomik ve sosyal eşitsizliğin hat safhaya ulaştığı bu döneme, Porfirio Díaz'ın Benito Juárez'e (1806-1872)² rakip olarak başkanlığa ilk kez aday olduğu 1867 yılından başlayabiliriz. Díaz, bu tarihte seçimleri kazanamamasına rağmen yılmayacak ve 1871 yılında tekrar aday olarak karşımıza çıkacaktır. Meksika halkına vaat ettiği yenilik ise, eski başkanın yeniden seçilmesinin anti-demokratik bir tavır olduğunu öne sürmesi ve bunun sona erdirilmesinin gerektiğini ifade etmesi olacaktır. Öyle ki bu söyleminin gerçekçi bir dayanağı da vardır: çünkü Benito Juárez'in ilk olarak 1858'de başlayan başkanlık görevi 1867 yılında sona erdiğinde,

¹ José de la Cruz Porfirio Díaz Mori 15 Eylül 1830'da Oaxaca'da doğdu. Hukuk eğitimi almak amacıyla Bilim ve Sanat Enstitüsü'ne kayıt yaptırdı. Fakat eğitimini tamamlamadan Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı savaşa katılmak amacıyla orduya katıldı. Daha sonra, 1858 yılından 1861 yılına kadar sürecek olan, liberaller (Benito Juárez tarafından desteklenmekteydiler) ve muhafazakârlar (1857 Anayasası'na karşıt olarak ayaklanmışlardı) arasındaki Reform Savaşı'na katıldı. 1863-1867 yılları arasındaki Fransa askeri müdahalesi sırasında imparator Maximiliano'ya karşı başlatılan savaşta yer aldı. 1859 yılında yarbaylığa yükseltildi; 1861 yılında ise kendisine tuğgeneral rütbesi verildi. Fransızlarla yapılan 5 Mayıs Puebla Muharebesi'ne katıldı ve orgeneralliğe terfi etti. 29 Kasım 1876'dan 30 Kasım 1880'e kadar ve 1 Aralık 1884'ten 25 Mayıs 1911'e kadar Meksika Devlet Başkanı olarak görev yaptı. 1 Temmuz 1915 yılında Paris'te vefat etti, *Montparnasse* Mezarlığı'nda toprağa verildi.

² Benito Pablo Juárez García 21 Mart 1806 yılında Oaxaca'da San Pablo Guelatao'da doğdu ve 18 Temmuz 1872'de Meksiko Şehri'nde vefat etti. 1858 yılından ölümüne kadar olan süre boyunca başkanlık görevinde bulundu.

Juárez tekrar seçimlere katılmış ve vefat ettiği 1872 tarihine kadar başkanlık yapmıştır. Díaz, her ne kadar 1867 yılında da, ikinci kez aday olduğu 1871 yılında da, seçimleri kazanamamış olsa da iktidar hırsından asla vazgeçmeyecektir.

Sonuç olarak, Porfirio Díaz'ın bütün gayretlerine rağmen, 8 Kasım 1871 seçimlerini tekrar Juárez kazanır ve Díaz, *Noria Planı*'nı³ ilan ederek silahlı bir ayaklanma başlatır. Ancak bu isyan 1872 Mart'ında Zacatecas'ta yenilgiyle sonuçlanır. 18 Temmuz'da Juárez öldüğünde ise, 1857 Anayasası'nın⁴ 79. Maddesi gereği, Yüksek Adalet Divanı Başkanı Sebastián Lerdo de Tejada (1823-1889) Meksika Devlet Başkanı olarak görevlendirilir.

Dört yıl sonra, 1876 yılında, Sebastián Lerdo de Tejada yeniden seçilebilmek için çalışmalarına başladığında, Porfirio Díaz, taraftarlarıyla birlikte yeniden ayaklanır ve 1876 yılında amacına ulaşarak yönetimi resmen ele geçirir. Böylece yıllarca sürecek ve milyonlarca insanı büyük bir yoksulluğa sürükleyecek, toplumun çok küçük bir kesimini de zenginliğe ulaştıracak olan *göreceli refah* olarak tanımlayabileceğimiz korku dolu bir suskunluk dönemi başlamış olur.

³ Noria Planı'nda, anayasal düzenin askıya alınması, geçici bir başkan atanması ve bu süreçte de Meclis'in 1857 Anayasası'nda reform yapması gerektiği öne sürülür.

⁴ 1857 Anayasası kendisinden önceki anayasalarla kıyaslandığında daha demokratik bir anayasadır diyebiliriz. Meksika'da 1857 yılından önce yürürlükte olan anayasalardan da kısaca bahsetmek gerektiğini düşünüyorum. Öncelikle, Meksika'nın monarşiyle, hatta iki hükümetle yönetildiği dönemler olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir. Böyle iki hükümetli dönemlerde, bir hükümet anayasa hazırlandığı esnada diğer hükümet başka bir tüzük hazırlayabiliyordu. Bu esaslar çerçevesinde Meksika'nın bağımsızlığını ilan ettiği 1821 yılından itibaren bir listeleme yapacak olursak eğer, 1917 yılına kadar hazırlanan anayasalar kronolojik olarak şu şekilde sıralanabilir: **1824 Anayasası** (Bu anayasada devletin yasama, yürütme ve yargı organları birbirinden ayrılır. Devletin tek ve resmi olarak kabul ettiği din Katolikliktir. Yürütme yetkisi tek bir kişiye verilir); **1843 Temel Esasları** (idam cezası kabul edilir ve basın özgürlüğü sınırlandırılır); **1857 Anayasası** (Katolik inancı devletin tek ve resmi dini olmaktan çıkarılır, kölelik kaldırılır, düşünce ve basın özgürlüğü kabul edilir); **1917 Anayasası** (1857 Anayasası model alınarak ve işçi sınıfının haklarının, çalışma şartlarının düzenlenmesi, toprak mülkiyeti, eğitimin laik ve ücretsiz olması gibi devrimin temel gereklilikleri eklenerek hazırlanmıştır. Günümüzde Meksika'da halen geçerli olan anayasadır. 1917 yılından günümüze kadar geçen sürede neredeyse 400 kez değişikliğe uğramıştır).

Luis González (1925-2003)⁵, *El Liberalismo Triunfante (Zafer Kazanmış Liberalizm)* adlı makalesinde Díaz'ın başkanlığının, önceleri Amerika Birleşik Devletleri tarafından tanınmadığından bahseder. Bunun nedeni, Amerika Birleşik Devletleri'nin emperyalist çıkarları nedeniyle her zaman Meksika'nın iç işlerine müdahale etmek amacını gütmüş olmasıdır. Ekonomik ve siyasal anlamdaki tartışmasız üstünlüğü nedeniyle de bunu çoğunlukla başaracaktır:

“1876 yılında Birleşik Devletler başkanlığına seçilmiş olan Rutherford Hayes'in danışmanları, yeni yönetimin Meksika'nın işgaline sıcak baktığı dedikodusunu yaymaya başlarlar. Aynı zamanda, Birleşik Devletler Hükümeti tarafından Meksika'ya karşı savaş ilan etmek için bir bahane arandığı söylentisi yayılır. Fakat sebep ne olursa olsun Tuxtepec Ayaklanması'nın bir sonucu olarak gördükleri bu yeni yönetim, Başkan Hayes tarafından tanınmamaktadır ve Washington yönetimi kirli emperyalist hesapları nedeniyle Díaz'ın otoritesini tanımak için oldukça katı şartlar öne sürmektedir.”⁶

Meksika'daki yeni hükümetin Birleşik Devletler tarafından tanınmayışı karşısında, Díaz, bu ülkeyle arasında çıkabilecek herhangi bir gerginlikten uzak durabilmek için ülke yönetimini ele geçirdiği andan itibaren Meksika'nın Amerika Birleşik Devletleri'ne olan borcunu tam bir titizlik göstererek ödemeye başlar. Bu karışık dönemde, Meksika'nın Amerika Birleşik Devletleri karşısındaki durumuyla ilgili Díaz'ın yaptığı yorum da oldukça ilgi çekicidir. Meksika'nın yıllar boyunca

⁵ Luis González y González. Tarih Bilimleri öğretmeni, aynı zamanda da COLMEX (El Colegio de México) adlı sosyal bilimler alanında faaliyet gösteren özerk bir yüksek öğrenim ve araştırma kurumunda öğretmen ve araştırmacıydı. 1960-1964 tarihleri arasında *Historia mexicana (Meksika Tarihi)* adlı derginin direktörlüğünü yaptı. Ema Cosío Villegas ve Guadalupe Monroy ile birlikte *Historia moderna de México*'yu (*Meksika Modern Tarihi*) yazdı. *Pueblo en vilo (Sürüncemedeki halk)* adlı eseriyle 1971 yılında Amerikan Tarih Kurumu tarafından verilen Haring Ödülü'ne layık görüldü.

⁶ Luis González y González, *Historia General de México (Meksika Genel Tarihi)* içinde *El Liberalismo Triunfante (Zafer kazanmış Liberalizm)*, El Colegio de México, Meksika, D.F., 2006, s. 661.

içinde bulunduğu ve günümüzde de hâlâ değişmemiş olan durumunu şu tarihi sözüyle özetler: *Zavallı Meksika, Tanrı'dan o kadar uzak ve Birleşik Devletler'e bu kadar yakın!*

Aynı makalede Luis González şu şekilde devam eder: “[sonunda] kuzeyin devasa gücü o dönemde en iyisinin General Rosencranz’ın teorisine bağlı kalmak olduğuna karar verdi.”⁷ Bu teoriye göre A.B.D.’nin bu ülke ile olan ilişkisinde yapılması gereken, bir yandan Meksika yönetimini tam anlamıyla tanımak, fakat diğer yandan da Meksika pazarlarını Birleşik Devletler’in endüstri ürünleriyle işgal etmektir. Bu yüzden, her iki ülkenin de çıkarları nedeniyle, Birleşik Devletler 1878 yılının Nisan ayında Díaz’ın otoritesini tanıdığını ilan eder.

Her ne kadar, Porfirio Díaz, devlet başkanının yeniden seçilmesi kararına karşı iki kez ayaklanmış olsa da, yönetimi ele geçirdikten sonra bizzat kendisi yeniden seçilerek kontrolü elinde tutmaya devam eder. Bunun neticesinde, Díaz dönemi oldukça uzun sürer. Díaz, 1876’dan 1911 yılına kadar resmen başkanlık görevinde bulunur ve diktatörlüğü iki döneme ayrılır. İlki 1876-1880 yılları arasındadır. 1880 yılında Díaz’ın başkanlık süresi dolduğunda Meksika Anayasası’na göre yeni bir başkanın seçilmesi gerekmektedir. Başkanlığı bırakmak istemeyen Díaz, çıkmaza girmiştir fakat çözümü bulmakta da gecikmeyecektir. Daha önce kabinesinde Savaş ve Donanma Bakanı⁸ olarak görevlendirdiği yakın arkadaşı Manuel González’i (1833-1893)⁹ yeni başkanlık seçimlerinde destekler. González’in 1884 yılına kadar süren başkanlığı döneminde ise, Díaz’ın tekrar başkan

⁷ a.g.e., gös.yer.

⁸ Secretaría de Guerra y Marina (Savaş ve Donanma Bakanlığı): 1937 yılında bakanlığın adı Secretaría de Defensa Nacional (Milli Savunma Bakanlığı) olarak değiştirilir. Günümüzde de halen bu isimle anılmaktadır.

⁹ Tamaulipas eyaletinin Matamoros bölgesinde yer alan El Moquete adlı çiftlikte doğdu. Askeri kariyerine 1847 yılında başladı ve ilk olarak gerici kuvvetlerle birlikte hareket etti. Meksika Ordusu’nun doğu kanadında Porfirio Díaz’ın emrinde hizmet verdi. 1877 yılında Michoacán valisi ve 1879’da da Savaş ve Donanma Bakanı olarak görevlendirildi. 10 Nisan 1893’te vefat etti.

seçilebilmesi için, gerekli anayasal düzenlemeler yapılır. Böylece 1 Aralık 1884'te, Díaz ikinci kez başkan olur ve bu tarihten sonra da ülkeyi yaklaşık 27 yıl yönetir.

Porfirio Díaz siyasal sorunlarla ilgili olarak fikir ayrılıklarını ortadan kaldırmaya çalışmış ve kurduğu düzeni sağlamlaştırmaya önem vermiştir. *Los Rurales* adlı teşkilat bu duruma verilebilecek en iyi örneklerden biridir. Díaz bu jandarma teşkilatını oluşturarak kaba kuvvet aracılığıyla tüm karşıtlarını susturmayı amaçlamıştır. Böylece halk ne kendi sorunları hakkında söz söyleyebilecek ne de kendisine seçme hakkı verilecektir.

Bütün bunların dışında, Díaz diktatörlüğünün Meksika açısından farklı sonuçları da vardır. Örneğin; ticari taşımacılığı kolaylaştırmak için demiryolları ağı Amerika Birleşik Devletleri sınırına kadar genişletilir. Aslında bunun bir başka anlamı daha vardır: Díaz, bir yandan Birleşik Devletler ile olan ticareti kolaylaştırırken, diğer yandan da siyasi ve askeri anlamda hükümetin kontrol gücünü artırır. Luis González bu dönemdeki göreceli refah günlerinden şöyle bahseder:

“Yöresel pazardan daha geniş çaplı bölgesel pazara, sonrasında da ulusal pazara geçiş süreci hızlandırılır. Gelişen satın alma gücü, demiryolları [yapımı], üretimdeki artış ve buna bağlı olarak artan tüketim ticareti hareketlendirir. (...) 1877'de yaklaşık 9 bin kilometre olan telgraf ağı, 10 yıl sonrasında 40 bin kilometreye varır. Her ne kadar demiryolları ve telgraf ağının iyileştirilmesine öncelik verilmiş olsa da, bu dönemde, karayollarının ve limanların bakımı ile deniz taşımacılığının iyileştirilmesi de ihmal edilmemiştir. 1882 yılında bir rüyayı hayata geçiren Meksika Transatlantik Şirketi'nin davul zurna eşliğinde açılışı yapılmıştır... Ne şekilde olursa olsun, neticede zorunlu adam Díaz'dan, yani modern Meksika'nın kurucusu Bay Porfirio'dan ve sadece ülkedeki sessizliğin değil aynı zamanda da

gelişimin kahramanından daha önceki dönemlerde hiç görülmemiş ekonomik bir gelişme sağlanmıştır.”¹⁰

Luis González'in de belirttiği gibi, Díaz ve beraberindekiler yaptıkları işlerde bir anlamda Meksika'nın gelişmesine de katkıda bulunurlar; fakat bu gelişme ülkedeki tek bir sınıfın yaşam koşullarını iyileştirmesi açısından *göreceli refah* olarak adlandırılır. Díaz, aynı zamanda Fransız pozitivismi¹¹ ülkenin resmi felsefesi olarak kabul eden bir grup aristokrat entelektüelin tavsiyelerini göz önüne alarak hareket eder. *Özgürlük, düzen ve refah* üzerine temellendirdiği siyasi anlayışını haklı çıkarmak için pozitivismden yararlanır. Bu anlayışı neticesinde Meksika'daki ticaretin gelişmesine katkı sağlamış, iş fırsatlarını arttırarak ülkedeki ekonomik ilerleyişi hızlandırmış olsa da, elde edilen kâr yine küçük bir gruptan ibaret olan üst tabaka arasında paylaşılmaktadır. Bu yüzden, *Porfiriato* dönemi olarak da anılan diktatörlüğü süresince, Meksika halkı Díaz yönetimine karşı tavrılıdır. Bunu halkın o dönemde kendisine taktığı lakaplardan da anlayabilmekteyiz. *Kalleşlik* ya da *hainlik* anlamına gelen *perfidia* kelimesini halk Díaz'a uyarlayarak kendisine *Don Perfidio* diye seslenmeye başlar. Zamanla bu isim *Don Pérfidias* olarak değişir ve en son *Don Perfi* olarak kısaltılır.¹² Díaz, Meksika halkı için *Bay Hain*'dir artık ve bu isimden ömrünün sonuna kadar da kurtulamayacaktır.

¹⁰ Luis González y González, a.g.e., s. 665.

¹¹ Auguste Comte (1798-1857), toplumsal reform ve düzenlemeyi ancak pozitivism üzerine inşa edilmiş olan bir toplum biliminin gerçekleştirebileceğini savunmuştur. Pozitivizme göre, eşitlik, insan hakları ve halkın egemenliği gibi demokratik arayış içindeki kavramlar metafizikle ilgili içi boş dogmalardır. Bu anlayışa göre önemli olan insan için ve bilim için olumlu ve yapıcı olan olguları gözlemleyerek tasvir etmek ve olgular arasında var olan ilişkileri belirleyerek doğa yasalarını bulmaktır. Bu amaç, yalnızca gözlem ve deney yoluyla gerçekleştirilebilir. Comte, insanların bakış açılarının değiştirilmesinde, toplumun yeni baştan düzenlenmesinde, söz konusu pozitif bilginin kullanılması gerektiğini belirtir.

¹² Luis González y González, a.g.e., s. 702.

II. MEKSİKA DEVRİMİ'NİN GELİŞİMİ VE TARİHÇESİ

II.1. PORFIRIO DÍAZ'DAN VENUSTIANO CARRANZA'YA SİLAHLI MÜCADELELER

II.1.1. *Suskun Barış ve Göreceli Refah Döneminin Sessizliğini Kırma:*

Meksika Devrimi Başlıyor

“Azteklerin, isyankârların ve liberallerin yatmakta olduğu vatan kabristanına kalabalıklar halinde ve atlılarla varmaya başlayacaklardı yeni laik azizler: devrim liderleri. *Santoral*¹³ kayıtları onların doğum ve ölüm tarihleriyle ve kahramanlıklarının anma törenleriyle genişleyecekti. Şehirler, köyler, caddeler, varoşlar, okullar eski isimlerini yeni kahramanların isimleriyle değiştirecekti. Düşmanlıklar ve hayattayken onları birbirinden koparmış olan kan davaları, hatta birbirlerini katletmeleri bile daha basit olaylar gibi görünüyordu, onları gözetleyen kurucu efsane karşısında: Devrim, cömert anne, hepsini bir şekilde uzlaştırıyordu.”¹⁴

0 yıllarda, Meksika topraklarının büyük bir kısmı nüfusun %1'ine aittir.

Geriye kalan %99'luk kesim, yani köylüler, yaşamlarını devam ettirebilmek için

¹³ Yılın belirli günlerinde bayramları kutlanan azizler ve azizeler listesi.

¹⁴ Enrique Krauze, *Biografía del Poder: Caudillos de la Revolución Mexicana, 1910-1940 (Gücün biyografisi: Meksika Devrimi'nin Liderleri, 1910-1940)*, Tusques Editores, Meksika, D.F., 2005, s. 16.

başkalarının topraklarında büyük bir sefalet içerisinde çalışmaya mahkûmdurlar. Her geçen gün bu sorunun ciddiyeti biraz daha artar; birileri giderek daha da zenginleşirken, çok büyük bir kesim gittikçe fakirleşmektedir. Ülke toprakları bir avuç toprak sahibinin elinde toplanır. *Latifundio* adı verilen büyük çiftlikler kurulmaya başlar ve bu çiftlikler *hacendado* adı verilen çiftlik sahiplerinin elindedir artık. Böylece köylüler, ellerinde bulunan küçük toprak parçacıklarını da kaybederler ve her türlü haktan mahrum tutularak, yalnızca günlük yiyeceklerini alabilecek kadar az bir parayla gündelikçi olarak çalışmak zorunda bırakılırlar. Hatta Yucatán, Valle Nacional ve Oaxaca gibi bazı bölgelerde bu gündelikçiler, içinde buldukları yaşam şartları ve çalışma koşulları açısından köle olarak adlandırılırlar.¹⁵

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, orta ve üst sınıf mensupları Díaz'la hemfikir ve ülkedeki taraflı gelişmelerden memnun yaşamaktadırlar. Ancak, bu durum XX. yüzyılın sonlarına kadar devam edecektir. Çünkü Porfirio Díaz diktatörlüğünün son günlerinde özellikle kuzeydeki eyaletlerdeki toprak sahipleri giderek Díaz rejimine karşı huzursuz bir tavır takınmaya başlarlar. Bu konuyla ilgili olarak Hans Werner Tobler'in yorumu şu şekildedir:

“1907 ekonomik krizinin ardından orta ve üst sınıf toprak sahipleri de hükümetin mali siyasetinden çok sert bir biçimde etkilenmişlerdi. Bu durumun sonucu, Porfirio döneminin sonlarına doğru ortaya çıkan Díaz karşıtlığı oldu. Sadece ekonomik krizden doğrudan etkilenen alt sınıflarda ve toprak kamulaştırmasının kurbanı olmuş köylüler arasında değil, aynı zamanda orta ve üst sınıf arasında da Porfirio karşıtlığını başlatmaya hazır kuvvetler ortaya çıktı.”¹⁶

¹⁵ Luis González y González, a.g.e., s. 682-683.

¹⁶ Hans Werner Tobler, *La Revolución Mexicana: Transformación Social y Cambio Político, 1876-1940 (Meksika Devrimi: Sosyal dönüşüm ve Siyasal değişim, 1876-1940)*, (İspanyolcaya çeviren: Juan José Utrilla/ Angelika Scherp), Alianza Editorial, Meksika, 1994, s.130.

Yönetime karşı var olan huzursuzluk artık neredeyse ülkenin tamamını sarmıştır. Díaz, her şeye rağmen, ülke yönetiminden feragat etmez ve 1910 yılı seçimlerine kadar yeniden seçilmeye devam eder. Ancak, 3 Mart 1908’de, Kuzey Amerikalı gazeteci James Creelman ile yaptığı bir röportajında, başkanlık görevinde kalıyor olmasının gerekçelerini açıklar ve Meksika’da son yıllarda yaşanan gelişmelerden bahseder. Aynı röportajda Meksika’nın artık demokratik seçimlere hazır olduğunu da dile getirir. Çünkü Díaz, başkanlığı aleyhine olabilecek her türlü karşıtlığı daha doğmadan ortadan kaldırdığını düşünür. Bu röportajdan sonra, birçok siyasi parti ortaya çıkar. Ülkenin o anki durumu ile olası çözüm yollarını tartışan kitaplar yazılır ve birçok kişi 1910 seçimlerine katılabilmek için hazırlanmaya başlar.

Bu siyasetçilerden biri de Francisco I. Madero’dur (1873-1913).¹⁷ Zengin bir aileden gelen Madero, Yeniden Seçilme Karşıtı Parti’nin (PA) üyesi olarak 1910 seçimlerine katılmaya karar verir. Kısa bir süre sonra ise, düşüncelerini halka açıklayabilmek amacıyla tüm Meksika’yı dolaşmaya başlayacak ve halk arasında büyük değişim umutları uyandırmayı başaracaktır.

Díaz, Madero’nun adaylığını kabul eder; ancak, Madero’nun “ülkedeki gelişmelerin itici gücü”¹⁸ olduğunun da farkındadır. 1910 seçimlerinden çok kısa bir süre önce, Madero’nun halkın desteğini almış olması, bu yeni siyasetçinin Díaz için bir tehlikeye dönüşmeye başladığının işaretidir. Bu sebeple, başkan adayı, Monterrey’de hükümet tarafından tutuklanır ve San Luis Potosí Cezaevi’ne

¹⁷ Francisco Indalecio Madero 30 Ekim 1873 tarihinde Portekiz asıllı varlıklı bir ailede Coahuila’da dünyaya geldi. Gençlik yıllarında Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa’da ticaret ve ziraat eğitimi aldı. 1908 yılında Meksika’ya döndükten sonra, *La Sucesión Presidencial en 1910 (1910 yılında Başkanlık Devir Teslimi)* adlı kitabını yayımladı ve bu eserde diktatörlüğe demokratik bir çözüm getirebilmek için halkın seçimlere katılma gerekliliğini ele aldı. Díaz yönetimine muhalif olarak, 1909 yılında, üyeleri arasında Emilio Vásquez Gómez ve Filomeno Mata’nın da olduğu Yeniden Seçilme Karşıtı Parti’yi kurdu. Aynı partiden başkanlığa aday olarak seçimleri kazandı. 1913 yılında *Trajik On gün* olayları sırasında katledildi.

¹⁸ Enrique Krauze, a.g.e., s. 24.

götürülür. Böylece Díaz, sahip olduğu politik güç ve baskı sayesinde Madero'yu yenmeyi başarır ve bu baskı sayesinde kendisini bir kez daha Meksika Başkanı ilan ettirir.

Bu esnada Madero, cezaevinde *San Luis Potosí Planı*'nı hazırlamaktadır. Ekim 1910'da cezaevinden kaçmayı başardığında, arkadaşlarıyla birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nin Texas eyaletinde yer alan San Antonio adlı bölgeye sığınır ve burada 5 Ekim'de *San Luis Potosí Planı*'nı yayımlar. Madero bu bildiriye, seçimlerdeki kanunsuzluğu dile getirir; Porfirio Díaz'ı Meksika Başkanı olarak tanımadığını ilan eder ve 20 Kasım'da tüm Meksika'yı bu diktatör hükümete karşı mücadele etmek için silah başına çağırır. Bu çağrı, Meksika Devrimi'nin başlangıcı olacaktır ve artık bu değişim rüzgârını durdurmak neredeyse imkânsızdır.

14 Kasım 1910'da, Toribio Ortega (1879-1914)¹⁹, beraberindeki sayıca az olan grupla birlikte Chihuahua'da²⁰ ayaklanır. Aynı ayın 19'unda da, Madero, Meksika sınırını geçerek *San Luis Potosí Planı*'nda duyurulmuş ve 20 Kasım'da gerçekleşecek olan silahlı harekete katılmak niyetindedir. Fakat bir gün öncesinde, 18 Kasım'da, Díaz'ın adamları Meksiko Şehri'nde olacakları fark ettikleri için kanlı önlemler almaya başlarlar. Bu dönemde Díaz'ın adamlarının Madero taraftarlarına karşı gerçekleştirdiği saldırılardan en çok yankı uyandıranı da Serdán kardeşlere yapılanlardır: Puebla'da, Aquiles (1876-1910)²¹ ile Máximo Serdán katledilir. Kardeşi Carmen Serdán (1875-1948)²² ise annesi ile birlikte hapsedilir. Silahlı eylem, daha başlayamadan tüm ülkede başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

¹⁹ (1879-1914). Porfirio Díaz'ın diktatörlüğüne karşı ilk isyan eylemini gerçekleştiren kişidir.

²⁰ Chihuahua, Meksika'nın kuzey sınırında yer alan bir eyalettir. Başkenti de aynı adı taşır.

²¹ Aquiles Serdán. 1909 yılında, Díaz rejimine muhalif olarak Yeniden Seçilme Karşıtı Parti'ye katıldı. Devrim hareketinin Puebla'daki propaganda çalışmalarını yürütmüştür.

²² Gazeteci ve siyasetçi. *No Reección* adlı gazetede çalıştı.

Bu dönemde, Meksika'da Díaz karşıtı olarak faaliyet gösteren iki ana kutuptan bahsedilebilir: kuzey ve güney birlikleri. Meksika'nın kuzeyinde, özellikle de Chihuahua, Sonora ve Coahuila adlı üç sınır eyaletinde devrimci faaliyetler Pascual Orozco (1882-1915)²³ ve Francisco Villa (1878-1923)²⁴ liderliğinde yürütülür. Ülkenin güney kesiminde ise, özellikle Morelos adlı eyalette, diktatöre karşı ayaklanmaları için köylülere önderlik eden kişi Emiliano Zapata'dır (1879-1919).²⁵ Daha da önemlisi, sadece kırsal kesimde değil, aynı zamanda başkent Meksiko Şehri'nde de hükümet karşıtı gruplaşmalar artık başlamıştır.²⁶ Her ne kadar, ne Orozco'nun ne de Villa'nın askeri bir programa dayanan hiçbir hazırlığı olmasa da, sefalet içinde yaşamaktan ve *latifundio*'larda çalışmaktan bıkmış kuzey halkını bir araya getirmeyi başarırlar. Mart 1911'de, Zapata da aynı şekilde toprakları

²³ 28 Ocak 1882'de Chihuahua'da doğdu. 1909 yılında ülkedeki hareketliliğin hız kazanmasıyla birlikte yurtdışından silah ithal etmeye başladı. 1911'de *San Luis Potosi Planı*'na destek verdi; fakat bir yıl sonra verdiği vaatleri yerine getirmediği gerekçesiyle adamlarıyla birlikte Madero'ya karşı ayaklandı. *Trajik On Gün* olaylarından günler sonra, 27 Şubat 1913'te, daha önceleri düşmanı olan Huerta ile birlikte hareket etmeye başladı. Ancak, Carranza ordusunun zaferinden sonra Huerta ile birlikte A.B.D.'ye sürgüne gönderildi. Texas, El Paso'da yeni bir ayaklanmanın planlarını yaparken A.B.D. Hükümeti tarafından Huerta ile birlikte tutuklandı. Orozco kaçmayı başardı fakat 30 Ağustos 1915'te Meksika'ya dönüş yolunda Texas eyaleti sınırları içinde katledildi.

²⁴ 5 Nisan 1878'de Durango eyaletinde doğdu, Doroteo Arango adıyla vaftiz edildi. 1894'te, López Negrete ailesinin çiftliğinde çalışmaya başladı. Aynı yılın Eylül ayında kız kardeşine tecavüz ettiği için çiftliğin sahibi Agustín López Negrete'yi öldürdü ve bir anda bir kanun kaçağına dönüştü. Artık Doroteo Arango değil Francisco yani Pancho Villa idi. Zenginlerden çaldığı malları ihtiyaç duyan insanlara hediye ettiği için kendisine *yoksulların dostu* lakabı takıldı. Devrimci harekete 1910 yılında katıldı. 1920 yılında Adolfo de la Huerta'nın geçici başkanlığı döneminde siyasetle ilişkisini kesmesi şartıyla Pancho Villa için af ilan edildi. Villa, bu tarihten itibaren tamamen siyasetten uzaklaşarak, bütün zamanını hükümet tarafından kendisine hediye edilen çiftliğin işleriyle uğraşarak geçirmeye başladı. Ancak, Obregón ve Calles, Villa'nın, yaşadığı sürece hep bir sorun sebebi olacağını düşünüyorlardı, çünkü halkın öylesine sevgisini kazanmıştı ki, tek bir sözüyle binlerce insanı hükümete karşı ayaklandırabilirdi. Neticede, 1922 yılında *El Universal (Evrensel)* adlı gazetenin muhabiriyle yaptığı bir röportajda, Obregón'dan sonraki başkan adayının Adolfo de la Huerta olması gerektiğini açıkladı. 20 Temmuz 1923'te, siyasal nedenlerden dolayı Durango'dan Chihuahua eyaletinde yer alan Parral'a yaptığı bir seyahatte tuzağa düşürülerek katledildi.

²⁵ 8 Ağustos 1879 yılında Morelos'ta doğdu. Bir köylü ailesinin oğlu olan Zapata, kısa bir süre sonra Meksika Devrimi'nin çok önemli bir liderine dönüştü. Aynı zamanda Náhuatl dilini (Aztek dili) konuşabiliyor oluşu, yerli halkın desteğini almasında etkili oldu. Köylülerin büyük çiftliklerde çalıştırılması sistemine son vermek için uğraş verdi. Meksika Devrimi henüz başlamamışken, kardeşi Eufemio ile birlikte köylülerden oluşan güçlü bir silahlı birlik oluşturdu. Bu birliklere *Zapatistalar* denildi ve kısa bir süre sonra sayıları 50000'e ulaştı. 10 Nisan 1919'da, San Juan Chinameca'da, görünüşte Başkan Carranza karşıtı olarak düzenlenen yemeğe katıldı. Ancak Pablo González tarafından hazırlanan bir komplonun kurbanı oldu ve katledildi.

²⁶ Hans Werner Tobler, a.g.e., s. 153-154.

üzerindeki haklarını geri isteyen Morelos köylülerini cesaretlendirmeyi başarır. Ülkenin diğer bölgelerinde de yeni ayaklanmalar her geçen gün artmaktadır. 30 yıl gibi oldukça uzun bir süre boyunca Díaz'ın yarattığı suskun barış dönemine alışkın ordu, güçlü görünmeye çalışıyor olsa da, ülkedeki bu topyekûn isyan karşısında aslında çaresiz kalakalmıştır.

Takip eden 6 ay boyunca, güneyde Emiliano Zapata, kuzeyde ise Pancho Villa, Pascual Orozco ve Venustiano Carranza (1879-1920)²⁷ tarafından yönetilen devrimci kuvvetler karşısında Díaz ordusu bozguna uğrar. Mayıs 1911'de Juárez Şehri devrimciler tarafından alınır ve aynı şehirde Díaz Hükümeti ile devrimciler arasında ateşkes imzalanır. Böylece, Porfirio Díaz 1911 yılında devlet başkanlığı görevinden resmen feragat eder ve yaklaşık bir ay sonra, ailesiyle birlikte, Veracruz limanında *Ipiranga* adlı Alman gemisine binerek Fransa'ya gitmek üzere Meksika'dan ayrılır.

Bu zafer, hiç kuşkusuz, Meksika'da yıllar boyunca sürecektir olan çatışmanın sadece bir başlangıcı olacaktır. Çünkü devrimci generallerin her birinin birbirinden farklı amaçları ve birbirleriyle çatışan büyük hırsları vardır. Bazıları Madero gibi liberaldir, bazılarıysa Emiliano Zapata ve Pancho Villa gibi radikaldir. Bu sebeple, devrimci güçlerin hükümetini oluşturabilmek için bir anlaşmaya varmak oldukça zor olmuştur. Sonuç, siyasal gücü ele geçirebilmek için 20 yıldan fazla bir süre devam edecek olan kanlı mücadelelerdir. Aynı zamanda iç savaş olarak da adlandırılan bu

²⁷ 1859 yılında Coahuila eyaleti sınırlarında yer alan Cuatro Ciénegas adlı bölgede dünyaya geldi. Orta sınıfa mensup, liberal, toprak sahibi bir ailede yetişti. Meksika'da her bölgenin özerk bir biçimde kendi kararlarını alabilme hakkına sahip olması gerektiği görüşünü savunarak Porfirio yanlılarına karşı başlatılan mücadeleye katıldı. 1908'de doğduğu ve yaşadığı eyalet olan Coahuila'da geçici olarak valilik görevinde bulundu. Sonrasında, Madero Hükümeti döneminde önce Savaş ve Donanma Bakanı, ardından Coahuila eyaleti valisi olarak görev aldı. 1913'te, Huerta'nın Madero'ya ihanetinin ardından Huerta'nın yetkilerinin geçersiz olduğunu ilan edeceği Guadalupe Planı'nı yazmaya başladı. Ardından anayasal düzeni yerleştirmeye adanmış isyanı yönetebilmek amacıyla *anayasacı* adını verdiği bir ordu oluşturdu. 1857 Anayasası'nın liberal mirasını da kapsayarak, devrimci hareketi, yasaya uygun bir platforma taşımaya çalıştı. 1920'de Puebla'da katledildi.

dönem boyunca Madero, Emiliano Zapata, Pancho Villa, Venustiano Carranza ve Álvaro Obregón (1880-1928)²⁸ gibi liderlerin birçoğu da katledilecektir.

II.1.2. La Decena Trágica (Trajik On Gün) ve Karşı Devrim

Kasım 1911'de, Madero başkanlık koltuğuna oturur, José María Pino Suárez (1869-1913)²⁹ ise Başkan Yardımcısı olarak görevlendirilir. Fakat ne devrimcilerin başarısı ne de Díaz'ın sürgün edilişi ülkede var olan ve her geçen gün daha da kritikleşen sorunları çözemez. Madero Hükümeti'nin, halkın yaşam düzeyini iyileştirebilmek için daha net adımlar atarak yeni bir sayfa açması beklenmektedir. Fakat hâlâ sınıflar arası eşitsizlik ve adaletsizlik varlığını korumaktadır; halkın büyük bir çoğunluğu hayatta kalabilmeyi zar zor başarırken zenginlik hâlâ birkaç kişinin elinde toplanmıştır. İnsanca yaşayabilmek için topraklarının ve haklarının iade edilmesini isteyen köylüler karşısında Madero için iki yoldan birini seçmek kalır: kanunlara göre hareket etmek ya da tüm sorunları çözebilmek için geçerli tüm kanunları bir kenara koyup her şeyi baştan sona değiştirmek. Madero birinci yoldan gitmeyi tercih eder. Üstelik Madero Hükümeti'nin, kendi vatandaşlarından ziyade

²⁸ Álvaro Obregón Salido. 1880 yılında Sonora eyaletinin Siquisiva bölgesinde doğdu. Askeri kariyerine Huatabampo adlı bölgenin Belediye Başkanı olarak başladı. Devrim hareketi ülkenin kuzey eyaletlerinde patlak verdiğinde yarbay olarak orduya katıldı. Sonrasında kendisine 1914 yılında tümgeneral rütbesini veren Carranza saflarında yer aldı. Böylece ordunun kuzeybatı kanadının komutası kendisine verilmiş oluyordu. *Aguascalientes Birliği*'ne delege olarak katıldı. Carranza saflarında yer aldığı *Celaya Savaşı*'nda bir kolunu kaybetti. 1920 başkanlık seçimleri döneminde Carranza, yeni başkanın sivil biri olmasını istediği için Meksikalı diplomat Ignacio Bonillas'ı destekliyordu. Bu durum başkanlık adaylığına hazırlanan ve o ana kadar Carranza'nın destekçisi olmuş Obregón tarafından hoşnutsuzlukla karşılandı. Sonuçta Obregón, Carranza'ya karşı ayaklandı. Carranza'yı ve destekçilerini bir askeri ayaklanmayla yendikten sonra geçici başkan olarak Adolfo de la Huerta'yı destekledi. 1 Aralık 1920 yılında yapılan başkanlık seçimlerinde General Obregón Başkan seçildi. 1 Aralık 1924'e kadar Meksika devlet başkanlığı görevini sürdürdü. 7 Temmuz 1928'de José León Toral tarafından San Ángel'de katledildi.

²⁹ 8 Eylül 1869'da Tabasco'da doğdu. Siyasetçi. Madero San Luis Potosí'de hapisteyken Yucatán ve Tabasco'daki devrimci hareketlerle ilgili gelişmeleri kendisine bildiriyordu. 1911 seçimlerinden sonra Meksika Başkan Yardımcısı olarak görev yaptı.

yabancıların ve fakir halktan çok zenginlerin haklarını gözettiği şeklinde bir görüş yayılır. Bütün bu gelişmeler, devrimci liderler arasında hoşnutsuzluk yaratır, çünkü kimse artık daha fazla beklemek istememektedir.

Yönetimin değişmesiyle birlikte Madero'nun, verdiği sözleri tutacağını umut eden Zapata, bunun istedikleri şekilde gerçekleşmeyeceğini anlayınca hükümete karşı tavır alır ve kısa bir süre sonra *Toprak ve Özgürlük* sloganıyla bilinen *Ayala Planı*'ni³⁰ hazırlar. Bildiri, 25 Kasım 1911'de güneydeki devrimci liderler tarafından Ayala Kasabası'nda imzalanır. Bu bildiriye göre, devrimin gerekliliklerini yerine getirmekte gösterdiği zayıflık nedeniyle Madero Hükümeti'nin geçerliliği reddedilir ve Pascual Orozco devrim hareketinin lideri ilan edilir. 1912 yılının başlarında, Madero'nun başkanlık görevine getirilişinden 20 gün sonra, Emiliano Zapata Morelos eyaletinde ve Pascual Orozco Chihuahua'da hükümete karşı ayaklanırlar. Madero ayaklanmayı bastırma görevini Victoriano Huerta'ya³¹ verir ve General Huerta bu görevini bir kaç ay içerisinde tamamlar.

³⁰ 19 Haziran 1914'te *Ayala Planı*'nda bazı değişiklikler yapıldı. Toprak sorununa dair bir çözüm elde edilmedikçe mücadelenin sona ermeyeceği kararı alındı. Orozco'nun ihaneti nedeniyle, Zapata, Devrimci Hareketin şefi ilan edildi.

³¹ 23 Mart 1845'de Jalisco'da doğdu. 1910-1911 yılları arasında Zapatistalarla mücadele etti ve 1912 yılında Pascual Orozco'nun Chihuahua'da başlattığı ayaklanmayı bozguna uğrattı. Madero'ya ihanetinin ardından 18 Şubat 1913-14 Temmuz 1914 tarihleri arasında Meksika Devlet Başkanlığı görevinde bulundu. Carranza tarafından yenilgiye uğratılmasının ardından ülkeyi terk etti ve Avrupa'ya kaçtı. Bu dönemde, Meksika'ya geri dönebilmek ve tekrar yönetimi ele geçirebilmek için Almanya ile temas kuruyordu. A.B.D. sınırını geçmek isterken, Alman ajanlarla işbirliği içinde olduğu şüphesiyle tutuklandı. Orozco ile birlikte El Paso'da bir askeri karargâha götürüldü. 13 Ocak 1916'ta hapiste siroz hastalığından vefat etti.

Ancak kısa bir süre sonra, Şubat 1913'te beklenmedik başka bir sorun patlak verir. Bernardo Reyes (1859-1913)³², Félix Díaz (1868-1945)³³ ve Manuel Mondragón (1859-1922)³⁴ adlı üç eski Díaz yanlısı gerici asker, A.B.D.'li diplomatların da desteğiyle, Madero Hükümeti'ne karşı Meksiko Şehri'nde ayaklanırlar. Bu ayaklanmanın öncesine kıyasla daha trajik sonuçlanmasında A.B.D.'nin destek veriyor oluşu dikkati çeker. Çünkü Amerika Birleşik Devletleri, A.B.D.'li şirketlerin çıkarlarını koruyabilmek amacıyla Meksika'da yeni bir diktatörün yönetimi ele geçirmesini tercih etmektedir. Bu yüzden, Amerika Birleşik Devletleri Meksika Büyükelçisi Henry Lane Wilson, Huerta'nın ve beraberindeki gericilerin, gerçekleştirecekleri eylemi planlamaları için A.B.D. Meksika Büyükelçiliği'nde toplanmalarına izin verir. Bu esnada Huerta'nın ihanetinden habersiz olan Madero, ordunun komutasını, daha önceden isyancılarla anlaşmalı olan Victoriano Huerta'ya vererek yaşamına mal olacak çok ciddi bir hata yapacaktır.

La Decena Trágica (Trajik On gün) olarak adlandırılan bu dönemde, ülke çapında günlerce silahlı çarpışmalar yaşanır, birçok sivil hayatını kaybeder, şehir zarar görür. 18 Şubat'ta, Huerta komutasındaki birkaç asker *Ulusal Saray* adlı hükümet binasına girerek Madero ve Pino Suárez'i tutuklarlar; her ikisi de görevden istifaya zorlanırlar. Bu kanlı süreç Başkan Madero'nun, yardımcısı Pino Suárez ile

³² 1859'da Jalisco'da doğdu. 1885'te general rütbesi alarak Nuevo León valisi olarak görevlendirildi. 1912'de Madero Hükümeti'ne karşı, Félix Díaz ile ayaklanma başlattı. Fakat her iki ayaklanma da başarısızlıkla sonuçlandı ve Díaz ile birlikte ölüme mahkûm edildi. 9 Şubat 1913'te Gregorio Ruiz ve Manuel Mondragón komutasında hükümete karşı başlatılan ayaklanmada, tutuklu olan Díaz ve ile birlikte hapisaneden çıkarıldı. 9 Şubat 1913'te, Meksiko Şehri'nde hayatını kaybetti.

³³ 1868 yılında Oaxaca'da doğdu. 4 Mayıs 1911 yılında geçici süreyle Oaxaca valisi olarak görevlendirildi. Fakat Madero taraftarlarının zaferiyle birlikte, 3 Haziranda istifa etmek zorunda bırakıldı. Ekim 1911'de Veracruz'da Madero'ya karşı başarısız bir ayaklanmanın önderliğini yaptı ve ölüme mahkûm edildi. Şubat 1913'te Gregorio Ruiz ve Manuel Mondragón komutasındaki ayaklanmada hapisaneden çıkarıldı. Bernardo Reyes ile birlikte Madero karşıtı olarak *Trajik On Gün* olaylarına katıldı. Huerta başkanlığı döneminde Japonya'da Meksika Büyükelçisi olarak görev aldı. 1945'de Veracruz'da vefat etti.

³⁴ 1859 yılında Ixtlahuaca'da doğdu. Madero karşıtı olarak *Trajik On Gün* olaylarına katıldı. Francisco Madero ve José María Pino Suárez'i katleden kişi olduğu söylenmektedir. 1922 yılında İspanya'da sürgündeyken vefat etti.

birlikte katledilmesiyle ve Victoriano Huerta'nın başkanlık görevine getirilmesiyle son bulur.

Ancak, ülkedeki bu vahşet günleri henüz durulmamışken yeni bir isyanla birlikte Meksika bir kez daha karışacaktır: Coahuila eyaleti valisi Venustiano Carranza, Victoriano Huerta'nın başkanlığını kabul etmez ve 19 Şubat 1913'te silahlı bir ayaklanma başlatır. 26 Mart günü Guadalupe Çiftliği'nde *Guadalupe Planı*'ni³⁵ ilan eder. Huerta ve yandaşlarına karşı başlatılan bu isyan, Álvaro Obregón, Francisco Villa ve Emiliano Zapata gibi birçok liderin önderliğinde kısa sürede ülkenin dört bir yanına yayılır. Jesús Silva Herzog Meksika'daki bu hareketli atmosferi şu sözlerle tanımlar:

“Büyükelçilik³⁶ ile yapılan alçakça planın yarattığı zorba hükümete karşı başlatılan silahlı protesto, devrim hareketi, ülkenin dört bir yanına yayılıyordu. Michoacán'da, Gertrudis Sánchez, Joaquín Amaro, Juan Espinosa y Córdoba, Martín Castrejón ve Héctor F. López adlı devrimciler Federal Ordu'ya göz açtırmıyordu. Alberto Carrera Torres ve Cedillo kardeşler de aynı şeyi San Luis Potosí'nin doğusunda yapıyordu. Böylece, devrim, Sinaloa, Guerrero, Oaxaca, Tabasco gibi ülkenin bütün eyaletlerine yayılıyordu. Her geçen gün Federal Ordu devrimin yarattığı fırtınayı zapt etmekten biraz daha acizdi.”³⁷

Ülkeyi kasıp kavuran bütün bu olayların ardından, *anayasacı hareket*³⁸ galip gelir. 13 Ağustos 1914'te Huerta ülkeyi terk ederken Carranza Meksiko Şehri'ne girer. Ancak, Carranza'nın *Teoloyucan Anlaşmaları* ile kesinleşen bu zaferinden

³⁵ Bu bildiriye Victoriano Huerta'nın görev ve yetkilerinin geçerliliği reddedilir ve Venustiano Carranza'nın artık *Anayasacı Ordu*'nun komutanı olduğu ilan edilir.

³⁶ Meksika'daki A.B.D. Büyükelçiliği.

³⁷ Jesús Silva Herzog, *Breve Historia de la Revolución Mexicana: La etapa constitucionalista y la lucha de facciones (Meksika Devrimi'nin Kısa Tarihi: Anayasal dönem ve tarafların çatışması)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, D. F., 2004, s. 36.

³⁸ Carranza faaliyetlerinin yasaya uygunluğu konusunda ısrar eder ve kanunlara uygun davranır. Bu yüzden Carranza'nın ordusuna *Anayasacı Ordu*, faaliyetlerine de *Anayasacı Hareket* adı verilir.

sonra devrimci liderler Carranza'nın Meksika başkanı olduğu konusunda anlaşmazlığa düşerler; bu yüzden Villa, Zapata gibi liderler Ekim 1914'te Aguascalientes'te bir araya gelirler.³⁹ Bu toplantıda, Eulalio Gutiérrez (1880-1939)⁴⁰ geçici Devlet Başkanı seçilir ve ayrıca Zapata'nın ülke topraklarının köylülere pay edilmesini içeren planını hayata geçirme kararı alınır. Gutiérrez'in başkanlığa getirilmesi kararı, Carranza ve Obregón hariç toplantıya katılmış herkes tarafından kabul edilir. Böylece devrim hareketi Carranza tarafı ile Villa-Zapata tarafı olmak üzere ikiye bölünür.

Diğer taraftan, 1 Kasım 1914'te geçici olarak devlet başkanlığı görevine atanan Eulalio Gutiérrez, devrimci güçler arasındaki farklılıkları dengelemeye çalışarak, kabinesine anayasacıları, Villa ve Zapata yanlısı siyasetçileri, José Vasconcelos (1882-1959) ve Pascual Ortiz Rubio (1877-1963) gibi eski Madero taraftarlarını dahil eder. Fakat ülkede bunalım ve siyasal istikrarsızlık devam etmektedir. Francisco Villa, Gutiérrez'i yönlendirmeye çalışmaktadır. Gutiérrez birçok kez, görevinin gereğini yerine getirerek Villa ve adamlarını kontrolü altına almaya çalışsa da bu çabasında başarılı olamaz. Villa, beraberindekilerle birlikte başkanın otoritesine karşı çıkmakta ve kendi taleplerini tehdit yoluyla yaptırmaya çalışmaktadır. Bu sürecin kaçınılmaz sonucu olarak, bir ay kadar kısa bir süre sonra, devrimci liderler Francisco Villa ve Emiliano Zapata başkenti işgal ederler. 16 Ocak 1915'te Gutiérrez, Villa ve Carranza'ya karşı ayaklanarak kabinesinin bir kısmını da

³⁹ *Convención de Aguascalientes (Aguascalientes Birliği)*.

⁴⁰ 1880 yılında Coahuila eyaletinin Santo Domingo adlı bölgesinde doğdu. 1909 yılında Yeniden Seçilme Karşısı Parti'ye katıldı. Madero'nun seçimleri kazanmasının ardından Ramos Arizpe'nin Belediye Başkanı olarak görev yaptı. Huerta'nın önderliğindeki karşı devrim döneminde, Pablo González'in komutasında *Anayasacı Ordu*'ya katıldı. Başkanlık görevinden feragat etmesinin ardından A.B.D.'ye gitti. 1920'de Obregón döneminde Meksika'ya geri döndü ve 1928 yılında Coahuila eyaleti valisi ve senatörü seçildi. Obregón'un yeniden başkan seçilmesine itiraz ettiği için José Gonzalo Escobar'ın önderliğindeki ayaklanmaya katıldı. Ayaklanmanın başarısızlığa uğramasının ardından Texas, San Antonio'ya sürgün edildi ve 1935'e kadar ülkeye geri dönmedi. 1939 yılında Coahuila'da vefat etti.

yanına alır ve hükümeti San Luis Potosí'ye taşımak üzere başkentten ayrılır. 2 Temmuz 1915'te San Luis Potosí'de, bir bildiri yayımlayarak Villa ile Carranza'yı devrim hainleri olarak ilan eder ve başkanlık görevinden resmen feragat eder.

Bu esnada devam etmekte olan Carranza ve Villa-Zapata mücadelesinde, Carranza, Villa ve Zapata ile arasındaki anlaşmazlık nedeniyle beraberindekilerle birlikte başkentten ayrılmış ve Veracruz'da kendi hükümetini kurmuştur. Orduyu yönetme görevini de General Álvaro Obregón'a vermiştir. Önceleri Villa ve Zapata daha avantajlı konumdadır; çünkü neredeyse ülkenin tamamını işgal edip başkent Meksiko Şehri'ni ele geçirmişlerdir. Ancak, kısa bir süre sonra, Venustiano Carranza ve Álvaro Obregón, askeri güçlerinin sağladığı avantaj sayesinde galip gelirler. Böylece, 1915 yılında gerçekleşen *Celaya Savaşı*'nda⁴¹ *Kuzey Birliği*⁴² bozguna uğratılır ve 1 Mayıs 1915'te Venustiano Carranza Meksiko Şehri'ne girer.

⁴¹ *Celaya Savaşı*, 6-15 Nisan 1915 tarihlerinde, Guanajuato'daki Celaya çevresinde, Villa tarafından komuta edilen *Kuzey Birliği* ile Obregón komutasındaki ordular arasında yaşanan bir dizi savaşa verilen addır. Bu savaşta Carranza, Villa'yı bozguna uğratabilmesi için A.B.D.'nin desteğini almıştır.

⁴² *Kuzey Birliği*, Villa tarafından komuta edilen askeri birliğe verilen addır. Bu birlik çiftçilerden, köylülerden, başka bir deyişle, kırsal kesimde yaşayan Meksikalılardan oluşuyordu. Kuzey Birliği, o dönemde ülkenin kuzeybatısında askeri anlamda hâkimiyet kurmayı başarmıştır ve bu durum, Villa'nın o bölgede, halkın yaşam şartlarını iyileştirecek bir takım reformlar yapabilmesini mümkün kılmıştır.

II.2. MEKSİKA DEVRİMİ'NİN KURUMSALLAŞTIRILMASI

II.2.1. *Anayasal Dönem: Venustiano Carranza*

Carranza, beraberindekiler ile Meksiko Şehri'ne yerleştiği andan itibaren kanunlara uygun hareket eder. Meksika'nın o günlerdeki siyasi ve sosyal durumu, Benito Juárez'in 1857 Anayasası'nı oluşturduğu dönemdeki durumundan çok farklıdır. Bu sebeple, Carranza'nın çağrısıyla birlikte, Eylül 1916'da, 1857 Anayasası'nda bazı reformlar yapmak amacıyla Querétaro'da bir toplantı düzenlenir. 5 Şubat 1917'de, *Ayala Planı*'nın bazı bölümlerini de içinde barındıran yeni Meksika Anayasası ilan edilir. Bu yenilik sayesinde, Carranza halkın desteğini elde eder ve 23 Aralık 1915'te kurulan Kurumsal Liberal Parti'nin (PLC) başkan adayı olarak seçimlere katılır. 10 Mayıs 1917'de Meksika Başkanı ilan edilir.

1917 Anayasası ile grev hakkı, işçilerin örgütlenme hakkı, eğitim hakkı gibi bir takım demokratik haklar ve özgürlükler kazanılır. Anayasaya göre artık ilköğretim zorunlu, ücretsiz ve her türlü dini doktrinden uzak olmalıdır. Bu anayasa aynı zamanda petrol ve maden işletmelerinin Meksika'daki faaliyetlerini kontrol edebilmeyi ve büyük çiftlik topraklarının köylüler arasında paylaşılmasını düzenleyebilmeyi mümkün kılar. Eskiden on iki hatta on beş saat olan günlük çalışma süresi, bu anayasayla birlikte sekiz saat ile sınırlandırılır ve çalışanların haftada bir gün dinlenmeleri zorunlu hale getirilir.

Her ne kadar Carranza yönetimi, büyük çiftlik yönetimine son veren, tarımda kalkınmayı başlatan, topraksız köylülere toprak kazandıran ve ülkedeki yabancı nüfuzunu kırmayı amaçlayan adımlar atmış olsa da, Carranza'nın muhaliflerini

ortadan kaldırmaya çabalaması, 1919 yılında Zapata'nın katledilmesi gibi devrime uygun olmayan hareketlerde bulunması ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kendisini destekliyor olması halk arasında giderek daha büyük bir hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Üstelik ülkenin Morelos, Chihuahua gibi bazı bölgelerinde Carranza ve yandaşlarına karşı gerillalar tarafından kapsamlı bir mücadele başlatılır. Kısacası, Meksika için barış günleri halen çok uzaktadır.

Ülkedeki bir başka sorun da Carranza'nın, 1920 yılında, başkanlık görevinin sonlarına doğru, Ignacio Bonillas adlı bir sivil yeni başkan olabilmesi için desteklemesidir. Bu durum, bir zamanlar birlikte hareket ettikleri Savaş ve Donanma Bakanı Álvaro Obregón ile aralarında sorunlar çıkmasına neden olur. Enrique Krauze'nin, *Biografía del Poder (Gücün Biyografisi)* adlı kitabında da değindiği gibi iki lider arasında büyük farklılıklar vardır: “Carranza, sivil idarecilerin yönetimi altında toplanmış bir Meksika düşlemekteydi. Diğeri, Obregón ise, askeri bir hükümetin yönetiminde uygarlaşan bir Meksika istiyordu.”⁴³

Başkanlık görevi için seçim yarışı başladığında, Obregón, başkan olabileme tutkusu nedeniyle, Chilpancingo'ya taşınır ve orada, 23 Nisan günü, *Agua Prieta Planı*'nı ilan eder. Bu bildiri ile birlikte, Obregón, Carranza Hükümeti'ni tanımamış ve Sonora'da hükümete karşı ayaklanmıştı. Bu esnada, Adolfo de la Huerta'nın⁴⁴ yönetimindeki Kuzeydoğu Ordusu, (aslında, bu orduyu yöneten kişi Álvaro Obregón'du), Carranza Hükümeti'ne karşı mücadele eder ve onu yenilgiye uğratmayı da başarır. Carranza, taraftarlarının bir kısmı ile birlikte Puebla'nın kuzeyine sığınır ve 21 Mayıs 1920'de Puebla'daki Tlaxcalantongo adlı küçük bir

⁴³ Enrique Krauze, a.g.e., s. 18.

⁴⁴ 1 Haziran 1920'den 30 Kasım 1920 tarihine kadar geçici olarak görev yapmış Meksika Başkanı. 26 Mayıs 1881'de Sonora'da doğdu. *Anayasacı* hareketin zaferinin ardından, İçişleri Bakanlığı başkâtibi olarak görevlendirildi. Meksika devlet başkanı olmadan önce Sonora Valisi olarak görev yaptı. 9 Temmuz 1955 yılında Meksiko Şehri'nde vefat etti.

kasabada katledilir. 1 Haziranda, Adolfo de la Huerta yeni seçimlerin gerekleŒeceęi tarihe kadar geçerli olmak üzere geçici olarak Devlet BaŒkanı ilan edilir. Kısa bir sũre gũrev yaptığı bu dũnemde, Zapatistalar ile hũkũmet arasında barıŒı ve iyi iliŒkileri yerleŒtirebilmek için çaba harcar ve bu nedenle Zapatistalar bu yeni hũkũmeti resmen tanıdıklarını ilan ederler. Aynı zamanda, Villa'ya da hũkũmet tarafından Meksika Ulusu adına Canutillo iftliği hediye edilir. Villa, bu hediye nin karŒılıęı olarak silahlı mũcadeleyi bırakacak ve iftliğinde inzivaya çekilecektir.

II.2.2. *Álvaro Obregón ve Plutarco Elías Calles*

Seçimler Kasım ayında gerekleŒtirilir ve Álvaro Obregón BaŒkan seçilir. Obregón baŒkanlıęı dũneminde yaŒanan ilk sorun, Amerika BirleŒik Devletleri ile olan gerginliktir: A.B.D. 1917 Anayasası'nın 27. Maddesine gũre petrol ve petrol alanları ũzerindeki hakların kamulaŒtırılması kararı nedeniyle Obregón Hũkũmeti'ni tanımadığını ilan eder. Obregón, A.B.D. ile hũkũmet arasındaki ikili iliŒkileri dũzeltebilmek için *Bucareli AntlaŒması*'nı kabul etmek zorundadır. A.B.D.'nin Obregón Hũkũmeti'ni resmen tanınması için iki ũlke arasında Ağustos 1923'te imzalanan antlaŒmanın maddeleri Œu Œekildedir: A.B.D. vatandaŒlarına ait olup kamulaŒtırılan tarım mũlkiyetlerinin bedeli, 1755 hektar alandan bũyũk olmaması durumunda borç senetleri hazırlanarak; 1755 hektar alandan bũyũk olması durumunda ise, nakit olarak A.B.D. vatandaŒlarına ũdenecektir. 1868 yılından sonraki dũnemde A.B.D. vatandaŒlarınca edinilmiŒ mũlkiyetlerin kamulaŒtırılması ile ilgili olarak uzman bir teftiŒ kurulu denetleme gũrevini ũstlenecektir; Meksika Devrimi'nden itibaren edinilen mũlkiyetlerin kamulaŒtırılması sorunu ise ayrıca

görüülecektir. Petrol sorunuyla ilgili olarak ise, A.B.D. vatandaşlarının 1917 yılından önce edindikleri imtiyazlar konusunda 1917 Anayasası'nın 27. Maddesi geçerli olmayacaktır.

Her ne kadar Obregón döneminde, bazı anlaşmazlıklar çıkmış olsa da artık barış ülkenin büyük bir kesiminde hissedilmeye başlamıştır. Bu dönemde, Obregón Hükümeti, ülkenin yeniden yapılandırılmasını sağlamak ve devrimin gerekliliklerini yerine getirebilmek için bir takım faaliyetlerde bulunur: *Latifundio*'lar kamulaştırılır ve ülke toprakları köylüler arasında dağıtmaya başlanır. İşçilerin sendika kurma hakları desteklenir. Bu dönemde gerçekleştirilen en büyük yenilik ise, eğitim alanında yapılan reformlardır. Obregón'un 1924 yılına kadar süren başkanlık görevi, Meksika Devrimi'nin sonu kabul ediliyor olsa da, bu dönemde aynı zamanda *kültürel* olarak tanımlayabileceğimiz bir başka devrim daha yaşanmıştır. Bu nedenle, Meksika Devrim Tarihi'ne devam etmeden önce, *kültürel devrim* adını verdiğimiz bu dönemden kısaca bahsetmek gerektiğini düşünüyorum.

Bu dönemde, kamusal, ücretsiz ve laik eğitim hakkı ile köylerdeki halkın eğitilmesi gibi alanlarda gerçekleştirilen reformlar, Meksika Devrimi'yle elde edilen en büyük kazanımlardır. Yazar Nusret Kemal Köymen'in *Meksika'da Köycülük* adlı eserinde de değindiği gibi, 1910 yılından itibaren ulusal bir anlayışla kırsal alandaki yaşam şartlarını iyileştirmeye çalışan Meksika, 1920 yılında ülkenin birçok bölgesinde köycülük çalışmalarını başarıyla gerçekleştirmiştir.

Kültürel devrimden bahsederken, Obregón Hükümeti'nde Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapmış olan José Vasconcelos'un çalışmalarına da ayrıca değinmek gerekiyor. Siyasetçi kimliğinin ötesinde, devrim edebiyatı yazarlarından biri olan, döneminin saygıdeğer düşünürü Vasconcelos, ilköğretimin bütün ülkeye

ulaştırılmasını ve bütün Meksikalıların okuma yazma öğrenmesini sağlamak için alfabe, *ekmek ve sabun* adı verilen bir kampanya başlatır. Bu kampanyaya göre, okuma-yazma bilenler bilmeyenlere öğretmekle görevlendirilecektir. Bu şekilde, Vasconcelos köylerdeki farklı bölgelere geçici olarak gönderilecek olan ve öğrenci ya da öğretmenlerden oluşan gruplar oluşturur. Halka okuma-yazma öğretilir, daha insani şartlarda yaşamalarını sağlamak için onlara hijyen kuralları anlatılır ve yaşadıkları bölgelerdeki topraklardan daha verimli bir şekilde yararlanmalarını sağlamak için gerekli bilgiler verilir. Nusret Kemal Köymen, adı geçen eserinde, eğitim sorununu çözebilmek ve modern dünyanın en temel gerekliliklerini kırsal bölgelerdeki insanlara ulaştırabilmek için sarf edilen çabalardan şu şekilde bahseder:

“Evvvela Maarif Vekâleti köylere *misyoner*ler gönderdi. Bu misyonerler yeni mektep inancını telkin ediyor, halkta heyecan uyandırıyor ve halka inkılâbı anlatıyordu. Halkta mektep ihtiyacı uyandırıldığı vakit halk içinden seçilen bir muallimle bir mektep tesis ediliyordu. Muallimin maaşını devlet veriyordu. Vesait gönderilmiyordu, şehirli muallim de gönderilmiyordu. Böylece yeni mektep meydana geldi. Bir tedris usulü olmayan, onun yerine kuvvetli bir cemiyet duygusu olan bir mektep; muallimi Muallim Mektebi’nde yetişmemiş; mazisi ve ananesi yok.”⁴⁵

Dönemin ağır koşulları altında, eğitimi ülkede yaygınlaştırmaya çalışmak hiç de kolay değildir. Bir köye okul binası yapılacağı zaman, okul için yer belirlemek, binanın yapım aşamasında iş gücünü karşılamak gibi birçok aşamada köylü devlete yardımcı olmak durumundadır. Okul binası yapılıp derslere başlandıktan sonra da, okulun eğitim-öğretime devam etmesi yine köylülerin sorumluluğundadır. Başka bir

⁴⁵ Nusret Kemal Köymen, *Meksika’da Köycülük*, Tarık Edip ve Ş. Kütüphanesi, Çankaya Matbaası, Ankara, 1934, s. 33-34.

deyişle, köylü, öğretmen rehberliğini kabul etmeli ve çocukların ya da büyüklerin okula devamını el birliğiyle sağlamalıdır. Nusret Kemal Köymen'e göre, bu tarihten itibaren gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde, Meksika ve bu alandaki tecrübeleri, bütün dünya halkları için, özellikle de Türkiye için dikkatle incelenmesi gereken niteliktedir. Hatta iki ülke arasında, bu anlamda birçok benzerlik de bulunmaktadır. Öyle ki, o yıllarda, Meksika'da nüfusun büyük bir kısmı, 12.000.000 kadarı, Türkiye'de de olduğu gibi köylerde modern imkânlardan yoksun bir biçimde yaşamaktadır⁴⁶ ve her iki ülkenin de kırsal alanda gerçekleştirdiği reformlar birbirine oldukça benzemektedir. Bu nedenle, şehirde yaşayanların olanaklarını iyileştirmekten ziyade, Meksika'da da Türkiye'de de kırsal bölge halkını yani köylüleri eğitmeye öncelik verilmiştir. Nusret Kemal Köymen eserinde bu faaliyetlerden şöyle bahseder:

“Meksika'nın Türkiye'ye benzeyen bir noktası da uzun bir kötü yönetim döneminden sonra savaşlar ve ihtilaller geçirmiş ve birçok güçlükler içinde yeni bir inkılâp yoluna girmiş olmasıdır. Dört asırlık ihmalci bir müstemleke idaresi ve onu takip eden harp ve ihtilaller Meksika'yı çok fakir düşürmüştü ve köyleri dünya ile alakasını kesip kendi içine çekilmeye mecbur etmiştir. Köylerdeki halk geri, mutaassıp, Türkiye'de olduğundan çok daha mutaassıp ve yeniliğe karşı gönülsüz ve çok defa düşmandır. Devlet bütçesi karşısındaki işlerle boy ölçüşemeyecek kadar zayıftır. Bu sebeple Meksika Hükümeti az para ile çok iş görmeye mecbur kalmıştır; yapacağı işlerde maddi vasıtalarla ziyade ruh kuvvetine, inan kudretine, başarıya heyecanına, ihtilal ve inkılâbın genç gönüllerde tutuşturduğu ateşe, köylere serptiği kıvılcımlara dayanmaya mecbur olmuştur. Bu halkçılık ruhu paranın yapamayacağı

⁴⁶ Nusret Kemal Köymen, a.g.e., s. 4-5-6.

birçok şeyi yapmış ve Meksika'nın bütün dünyada meşhur olan *köy misyonerliğini* meydana getirmiştir.⁴⁷

Köylerde gerçekleştirilen bu faaliyetlerden başka, ülkenin birçok noktasında kütüphaneler kurulur; hem yetişkinler hem de çocuklar için eğitici kitaplar ve dergiler yayımlanır. José Vasconcelos aynı zamanda müzisyenleri, yazarları, Diego Rivera, José Clemente Orozco ve David Alfaro Siqueiros gibi ressamaları ve Silvestre Revueltas, Carlos Chávez gibi bestekârları da destekler.

Álvaro Obregón'un başkanlık döneminin sona ermesine bir yıl kala, 1923 yılında, 1924 yılı seçimleri üzerine tartışmalar başlar. Obregón'un başkan adayı İçişleri Bakanı General Plutarco Elías Calles'tir⁴⁸, fakat diğer siyasi gruplar Maliye Bakanı Adolfo de la Huerta'yı desteklemektedir. Bu ikilem, Adolfo de la Huerta'nın, Obregón Hükümeti'ne karşı ayaklanmasıyla daha da büyük bir sorun halini alacak ve neticesinde, De la Huerta, başkanlık seçimlerine adaylığını ilan edecektir.

Aralık 1923'te başlayan ve *Delahuertacı İsyân* adıyla bilinen ayaklanma, kısa sürede bütün ülkeye yayılır. Özellikle de ordunun bazı bölümlerinde De la Huerta lehine ayaklanmalar gerçekleştirilir. Hatta Calles'in seçimleri kazanması durumunda, Calles'ten sonra Obregón'un tekrar başkan olabilme ihtimali tartışılmaya başlanır ve bu durum toplumun büyük bir kesiminde hoşnutsuzluk uyandırır. Mart 1924'te, Obregón'un tartışmasız askeri gücü, isyancıların koordine olamayışı ve en önemlisi

⁴⁷ Nusret Kemal Köymen, a.g.e., s. 8-9.

⁴⁸ 1877'de Sonora eyaletinin Guaymas adlı şehrinde dünyaya geldi. 1911 yılında Agua Prieta komiseri olarak görevlendirildi. 1912 yılında, Nacozari'de Pascual Orozco ve taraftarlarına karşı savaştı. 1913'te *Anayasacı* harekete katılarak Álvaro Obregón'un komutasında görev yaptı ve kısa bir süre sonra da albaylığa terfi ettirildi. Victoriano Huerta'ya karşı başlatılan mücadele sona erdiğinde, Francisco Villa'nın Agua Prieta'dan Sonora'ya doğru gerçekleştireceği isyan hazırlığını durdurdu. 1915 yılında, geçici Sonora valisi olarak görevlendirildi. Venustiano Carranza'nın kabinesinde görev aldı. 1920 yılında Álvaro Obregón'un başkanlık mücadelesinde Obregón'un yanında yer aldı. *Agua Prieta Planı*'nın başarıya ulaşmasının ardından, Adolfo de la Huerta'nın kısa süreli başkanlığı döneminde Savaş ve Donanma Bakanı, Obregón Hükümeti döneminde de İçişleri Bakanı olarak görev yaptı. 1945 yılında Meksiko Şehri'nde vefat etti.

de Washington'un Obregón Hükümeti'ne maddi ve siyasi anlamda destek verme kararı, *Delahuertacı İsyân*'ın sona erdirilmesini sağlar. Devlet açısından isyanın faturası ise 100 milyon peso zarar ve 7 bin askeri kayıptır. İsyânın başarısızlığının ardından, Adolfo de la Huerta Kaliforniya'ya sürgün edilir ve Elías Calles seçimleri kazanarak, 1 Aralık 1924 tarihinde Meksika Devlet Başkanı ilan edilir.



Resim 1⁴⁹. Plutarco Elías Calles. 1924 seçimlerinden sonra Meksika Devlet Başkanı olarak Anayasa'ya bağlılık yemini ederken.

Calles, başkan olduğunda 47 yaşlarındadır, fakat elde ettiği tüm siyasi desteğe rağmen, kökenindeki karışıklık halen başını ağrıtmaya devam eder ve sorunlar yaşar. Hatta doğu kökenli oluşu nedeniyle kendisine *el Turco* (Türk) lakabı bile takılmıştır. Enrique Krauze, *Güçün Biyografisi*'nde Calles'in kökeninden şöyle bahseder:

“(…) Bazı kimseler kendisine Müslüman kökenli olduğu yakıştırmasını yaparlar, bazılarıysa Suriyeli olduğu dedikodusunu yayarlar. Bu yüzden, Sonora'da kendisine Türk denilir. Meksikalılar için, doğu kökenli olan herkes Türk'tür. Gerçek ya da dedikodu, ne olursa olsun, neticede Calles doğu kökenlidir. [Sonunda] bu

⁴⁹ <http://www.soumaya.com.mx/imagenes/2005/Agosto/plutarcoE1.jpg>

dedikodu itibarını lekeleme derecesine vardı. Calles [adeta] *bir Türk devecinin utanç içindeki evladı* gibi görünüyordu. [Peki], bu saldırılara neden net ve ihtiyatlı bir biçimde cevap vermedi? Belki, bu konuya gerektiğinden fazla önem vermemek ya da bu kışkırtmanın tuzağına düşmemek için. Ya da kökeni hakkında kendisinin bile net bir fikri olmadığı için. Daha büyük bir olasılıkla da, bu saatten sonra, sosyal ve dini kökeninin belirsizliğini ve karışıklığını açıklamayı istemediği için.”⁵⁰

Bütün bunlar bir yana, Calles döneminde devletin *Delahuertacı İsyân* boyunca gösterdiği başarı ile birlikte, siyasal istikrar ve merkezi güç kazanma süreci hızlandırılmıştır. Ancak, Meksika, çok uzakta olmayan yeni ayaklanmalara da göğüs germek durumunda kalacaktır.

Plutarco Elías Calles, başkanlığa gelişi ile birlikte, bazı çevrelerce Sonora'nın ilerici kesiminin temsilcisi olarak görülmeye başlar; hatta Sosyalist olarak nitelendirilir. Bu düşüncenin sebebi, Calles'in, görev yaptığı süre boyunca, 3 milyon hektar alandan fazla toprak arazisinin 300 bin köylüye dağıtılması, işçi ve köylü sendikalarının sayılarının arttırılması ve CROM'a⁵¹ mensup sendikalı işçiler ile Hükümet arasında bir uyum oluşturulmaya çalışılması olabilir. Bu dönemde, yaklaşık 1 milyon üye sayısına sahip CROM'un lideri Luis N. Morones, Endüstri, Ticaret ve Çalışma Bakanı olarak görevlendirilerek Elías Calles'in kabinesinde kilit bir göreve getirilir.⁵²

Şüphesiz, rejimin sosyal temelini sağlamlaştırılması ve ordunun siyasete etkisinin azaltılması henüz tam anlamıyla başılamamıştır. Devletin gelirlerini arttırması ve ülke ekonomisinde daha aktif bir rol oynaması gerekliliği halen önemini

⁵⁰ Enrique Krauze, a.g.e., s. 336-337.

⁵¹ Confederación Regional Obrera Mexicana (Meksikalı İşçiler Bölgesel Konfederasyonu).

⁵² Lorenzo Meyer, *Historia General de México (Meksika Genel Tarihi)* içinde *La Institucionalización del Nuevo Régimen (Yeni Rejimin Kurumsallaştırılması)*, El Colegio de México, Meksika, D.F., 2006, s. 828.

korumaktadır. Ülkenin, endüstriyel, ticari ve tarımsal gelişiminde etkili olacak güçlü bir burjuva sınıfının bulunmayışı, devletin bu anlamda girişimde bulunması zorunluluğunu da beraberinde getirir. Bu doğrultuda, Calles döneminde para basmaya yetkili tek kurum olan Meksika Bankası ve diğer bölgesel bankalar kurulur. Karayolları ağı yapım ve onarım çalışmaları başlatılır ve böylelikle, Meksiko Şehri - Puebla karayolu inşa edilir, Meksiko Şehri - Acapulco ve Meksiko Şehri - Pachuca karayollarının yapımına başlanır. Güney-Pasifik demiryolunun yapımı tamamlanır; posta servisi yeniden düzenlenir. Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere ile telefon görüşmeleri kolaylaştırılarak iletişim kanunları yeniden ele alınır.

Ancak, devletin kamusal alanda gerçekleştirdiği bütün bu girişimlerin yanı sıra, *Delahuertacı İsyân*'ın yarattığı siyasal istikrarsızlık döneminin yaraları henüz tamamen sarılamamıştır ve 1917 yılından beri Katolik Kilisesi ile devlet arasında gerginliğini korumakta olan başka bir sorun 1926 yılında patlak verecektir: *Cristera*⁵³ Savaşı.

Plutarco Elías Calles döneminde yaşanan bu iç savaştan bahsetmeden önce, devlet ve kilisenin, Meksika'daki yakın tarihinden kısaca bahsetmek gerekiyor.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Kilise, laik görüşlüler karşısında verdiği savaşı kaybeder ve siyasetteki etkisini büyük oranda yitirmeye başlar. Uzun yıllar süren Díaz diktatörlüğü boyunca süren *suskunluk* döneminde ise gücünü geri kazanır. Díaz döneminde devlet ve Kilise arasında sağlanan bu uzlaşma, Meksika Devrimi'nin ardından, 1910 yılında tekrar bozulur. Kilise'nin bu dönemde devlete karşı takındığı muhalif tavır karşısında, Meksika'nın *yeni yüzünün* devrimci siyasetçileri 1917

⁵³ *Cristero* ya da *Cristera*: Meksika'da, 1926-1929 yılları arasında, Kilise ve devlet arasında yaşanan mücadele sırasında, *Yaşasın İsa'nın Krallığı* sloganlarıyla ayaklananlara verilen ad.

Anayasası'nı yürürlüğe koyarlar. Bu, Kilise'ye devrimciler tarafından verilmiş net bir cevap niteliği taşımaktadır.

Böylece, Anayasa'nın 130. maddesine göre Kilise ve Devlet işleri birbirinden ayrılmış, din adamlarının siyasete katılımı ya da müdahalesi yasaklanmıştır; Anayasa'nın 30. maddesi ile de eğitimin laik olması zorunlu hale getirilmiştir. Şüphesiz, Kilise bu duruma tepki vermiştir, ancak etkileri hemen yaşanmamıştır. Álvaro Obregón başkanlığı döneminde de Kilise ile devlet arasındaki ilişkiler her ne kadar gergin olsa da, iki kutup arasında tam anlamıyla bir çatışma söz konusu olmamıştır. Kilise'nin devrimcilere cevabı ise, devrim karşıtı genç militanları bir araya getirdiği *Asociación Católica de Jóvenes Mexicanos (Meksika Gençliği Katolik Birliği)* adlı derneği kurmak olmuştur. 1923 yılında ise, Meksika'daki Papalık Büyükelçisi'nin görevden alınması ve Guanajuato eyaletine inşa edilecek olan *İsa'nın Krallığı* anıtının yapımının askıya alınması ülkedeki gerginliğin artmasına neden olur.⁵⁴

1924 yılında Calles'in başkanlık dönemine gelindiğinde ise artık gerginlik kendini iyice hissettirmeye başlamıştır. Calles, daha önceki dönemlerin siyasal ve sosyal hareketlerinin bir sonucu olarak yaşanan sorunlarla da mücadele etmek zorunda kalır. Bu dönemde, 1917 Anayasası'nın uygulanışını kolaylaştıracak bir takım kanunlar hazırlanır. Bu doğrultuda, 1917 Anayasası'nın 130. ve 30. maddeleriyle getirilmiş olan düzenlemelere uymayan kimseler hakkında anayasa gereğince cezai işlem yapılması öngörülür. Birçok eyaletteki rahip sayısı azaltılır ya da sınırlandırılır. Hatta Tabasco Valiliği, görev yapmakta olan az sayıdaki din adamı için de evlenme zorunluluğunu getirir.⁵⁵

⁵⁴ Lorenzo Meyer, a.g.e., s. 829.

⁵⁵ a.g.e., gös.yer.

1926 yılında, Meksiko Şehri basınında Başpiskopos José Mora y del Río'nun, 1917 Anayasası aleyhinde 9 yıl önce yaptığı bir açıklaması yayımlanır. José Mora y del Río bu açıklamasının kendi bilgisi dışında yayımlanmış olduğunu beyan etse de, 9 yıl önceki teşhisinde hâlâ haklı olduğunu düşündüğünü belirtir. Bu olay karşısında, Calles Hükümeti'nin tepkisi çok nettir: manastırlar kapatılır ve Meksika vatandaşı olmayan 200 rahip sınır dışı edilir. Ancak bu kez, Kilise, LNDLR'yi, tam adıyla Liga Nacional de la Defensa de la Libertad Religiosa'yı (Din Özgürlüğü Ulusal Savunma Birliği) kurar. LNDLR, dindar halkı isyana teşvik edebilmek için derhal hükümete karşı bir boykot başlatır ve 31 Temmuz 1926'da kiliselerde yapılan her türlü dini faaliyeti durdurur.

Bu boykot halkın çok büyük bir kesiminde, özellikle de kırsal bölgelerde (çünkü şehir merkezlerinde Kilise'nin dinsel faaliyetleri gizli bir biçimde devam ettirilir) travmatik bir etki yaratır. Meksika halkının çok büyük bir kesimi için, özellikle de kırsal bölge halkı için devrim, güvenlik sorunu ve yaşamlarının altüst edilmesi anlamını taşımaktadır. Bu yüzden, devletin Kilise karşıtı bu politikası, kırsal bölgelerde yeni bir haksızlık olarak algılanır ve büyük bir tepkiye yol açar.

Bu süreç aslında Calles için en zorlu günlerdir diyebiliriz. Yukarıda bahsi geçen anayasal düzenlemelerin ve devlet ile Kilise arasındaki karşılıklı zıtlaşmanın bir sonucu olarak, Katolik Kilisesi'nin üstünlüğünün korunması gerektiğini savunan aşırı dinciler ile devlet ve ordu arasında (liberal görüşlü vatandaşlar da devlet ve ordunun yanında yer alır), ülkenin birçok bölgesinde aniden ve düzensiz kalabalıklar halinde başlayan silahlı bir eylem patlak verir. Sonrasında da LNDLR tarafından yönetilmeye başlanır.⁵⁶

⁵⁶ a.g.e., gös.yer.

Cristera Savaşı (1926-1929) adıyla bilinen bu isyan, LNDLR tarafından şehirden yönetiliyor olsa da kırsal bir nitelik taşımaktadır. Katolik Kilisesi'nin üstünlüğünü savunan kesim silahlanır ve ordu onları durdurmak için harekete geçtiğinde ayaklanmanın şiddeti daha da artar. Hiç kuşkusuz o günler, ne refah ne de barış günleridir.



Resim 2.⁵⁷ Colima eyaletinde yer alan Manzanillo Şehri, General Heliodoro Charis ve adamları tarafından kurtarılmış. Cristero'lardan geriye kalan çok sayıda ölü.

Piskoposluk, Vatikan'ın talimatlarına uyar ve bu isyanın gerçekleşmesinde etkin bir rolü olduğunu hiçbir zaman açıkça kabul etmez. Ancak diğer yandan, birçok rahip, lider olarak isyana katılır ve halka hedef gösterir. İsyana, Haziran 1929'da gerçekleşen bir çarpışmada ölümüne kadar General Enrique Gorostieta'nın komutasında yürütülür. Kilise'nin kışkırtmasıyla başlatılan ve devam ettirilen bu isyanda, Kilise'nin amacı, Kilise karşıtı kararları ve toprak reformu ile ilgili

⁵⁷ http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c7/Cristeros_Ca%C3%ADdos.jpg

maddeleri çıkartarak 1917 Anayasası'nı *Cristera* Anayasası adlı yeni bir anayasayla değiştirmektedir (bu yüzden toprak reformu yanlıları devletin tarafında yer alır).

İsyan, özellikle Jalisco, Guanajuato, Colima ve Michoacán eyaletlerinde yoğunlaşarak son derece yıkıcı bir biçimde hız kazanır. Öyle ki, 1927 yılında sayıları 12.000 olan *cristero*'lar, 1929'da artık 20.000 kişidir. Bu iç savaşın sonuçsuzluğu, 1928 yılında her iki tarafı da antlaşma yapmaya mecbur bırakır; zira hiçbir kazanım olmaksızın süren bu mücadelede her iki kutup da büyük kayıplar vermektedir. Bu amaçla, Calles ve Piskoposluk görüşmeler yapmaya başlarlar. Ancak, hiçbir sonuç alınamaz (sayfa 35-36).

Bu esnada ülkede yaşanmakta olan bir başka kriz gündemi altüst eder: Calles'in başkanlık dönemi sona ermiş ve yeni tartışmalar başlamıştır. Tarihsel soru yeniden insanların kafasını meşgul etmeye, Meclis kulislerinde gizli pazarlıkların yapılmasına ve devrimin kendisine ters düşen daha birçok gizli hesabın başlamasına neden olur. Genel olarak siyasette hüküm süren koltuk kavgası ya da maddi güç kaygısıdır. Okuma-yazma dahi bilmeyen, kültürel hiçbir birikimi olmayan, bir takım siyasi taktiklerle sahip olduğu ama asla hak etmediği saygınlığını korumaya çalışan siyasetçiler bile vardır mecliste. Daha da kötüsü, katliamlarla dolu Meksika siyasi tarihinde şiddet artık kanıksanmış bir durumdur ve gücün ta kendisidir. Öyle ki şiddet olmaksızın güçlü olmak da mümkün değildir.

Devrimin gerçek amacı küçük bir kesim tarafından önemsenirken, birçok siyasetçi için –özellikle de iktidarı elinde bulunduranlar–, onları kişisel güce ya da maddi refaha ulaştıracak bir araçtır. Bunun en büyük kanıtı da orta ve alt sınıfa mensup halk arasında, ilk yıllarında heyecan uyandıran ve umut veren Meksika Devrimi'nin, sonraki dönemlerde karışıklık, kargaşa, fakirlik, ülkenin geleceği için

belirsizlik anlamına gelmesi hatta çoğu kez bir anlam dahi ifade etmemesidir. Halkın her zaman isyan etmeye hazır bir bekleyiş içinde oluşu, *Cristera Savaşı*, *Vasconcelos Hareketi* (Bakınız sayfa 37) gibi daha birçok ayaklanmanın yaşanması belki de bu yüzdendir diyebiliriz.⁵⁸ Çünkü halk perişanlık içinde yaşamaktadır ve tek derdi aslında kendini gündeme taşıyarak, sesini duyurmak ve sorunlarına çözüm bulunmasını sağlamaktır. 1917 Anayasası ile devletin vatandaşlarına vermiş olduğu sözler, paranın ve gücün *tatlı etkisiyle* birlikte unutulmuştur. Örneğin, Calles'in başkanlık görevinin sonuna doğru, A.B.D.'nin baskıları sonucu petrol yasasında A.B.D. lehinde değişiklikler yapılması ve toprak reformu programının ekonomik sorunlara yol açtığı bahanesiyle askıya alınması Meksika Devrimi'nin nasıl bir noktada olduğunu açıkça gösterir niteliktedir. Kısaca, Meksika siyasi tarihi, çoğu kez kişiler yerine silahların konuştuğu bir ortamda, siyasal gücün, kişisel çıkarlar için kullanılmasının tarihidir.

II.2.3. İktidar Hırsı: Huitzilac'ta Katledilenler

Calles, başkanlık görev süresinin sonlarına doğru, Veracruz Askeri Operasyon Komutanı General Arnulfo R. Gómez'in, başkanlık için uygun aday olduğunu düşünür. Diğer taraftan, Meksika siyasetinin güçlü ismi Álvaro Obregón, dönemin Savaş ve Donanma Bakanı General Serrano'yu⁵⁹ desteklemektedir. 1926 yılının sonlarına doğru yaşanan bu ikilem neticesinde, Obregón, bizzat kendisi başkanlığa aday olarak sorunu çözeceğini düşünür. Önceleri, Calles, eski başkanın

⁵⁸ Lorenzo Meyer, a.g.e., s. 830.

⁵⁹ Francisco R. Serrano (1889-1927): 16 Ağustos 1889 yılında Meksika'nın Sinaloa eyaletinde doğdu. Meksika Devrimi sonrasında barışı ve farklı kutuplar arasında uzlaşmayı sağlamak için çabalamıştır. Halk arasında hitabet yeteneği ve zekâsı ile saygı görmüştür.

yeniden aday olmasını istemez, zira bu durum anayasaya aykırıdır. Fakat aynı yılın Kasım ayında, yeniden seçilmeye izin verilmesi için, Meclis'in anayasayı düzenlemesini kabul eder. Serrano ve Gómez, bu karara çok sert tepki verirler ve Haziran 1927'de Obregón'un yeniden seçilmesine karşı seçimlere resmen aday olurlar. Başka bir deyişle, ölüm fermanlarını kendi elleriyle imzalamışlardır ve başkanlığa giden yolun kanlı ve silahlı bir yol olacağı artık bellidir.

Serrano ve diğer başkan adayı Gómez, Obregón'a karşı güçlerini birleştirmeye karar verirler. İlk olarak, 1927 yılında Gómez Veracruz'da silahlı bir eylem başlatır, sonrasında Serrano da onu aynı şekilde izler. Bir süre sonra, Serrano ve adamları Cuernavaca, Morales'te tutuklanırlar. Bu kanlı hikâyenin devamını Alejandro Rosas⁶⁰ şöyle aktarır:

“Calles, Obregón ve Savaş ve Donanma Bakanı Joaquín Amaro'nun bir konuyu görüşmekte oldukları Chapultepec Sarayı'nın Carlota adlı odasına Cuernavaca'dan gelen bir haberci girdi. Serrano ve beraberindeki on üç kişinin artık devletin kontrolü altında olduğunu bildiriyordu. Üç adam da bir kaç dakika boyunca sessiz kaldılar. Obregón, sol eliyle bıyığını sıvazlıyordu ve durumun ciddiyetine rağmen neşesini kaybetmiyordu. Rakibini tasfiye etmek üzereydi ve ışıltılı başkanlık koltuğu artık kendisini bekliyordu. *Küçük parmağı* [Serrano] ona ihanet etmişti ve bunu ödemek zorundaydı.

Obregón, [konu hakkında] çok fazla düşünmeden, bir emre dönüşecek sözlerini söyledi: *Eğer her halükarda işleri bitirilmeliyse, onları Meksiko Şehri'ne getirmek neden? Yolda infaz edilmeleri daha uygun.*

⁶⁰ 1969 Meksiko Şehri doğumlu. Meksika Özerk Devlet Üniversitesi (UNAM), Siyasal ve Sosyal Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

Öğleye doğru saraya Fox [General Claudio Fox] çıkageldi ve emri, yazılı olarak teslim aldı: *Francisco Serrano ve kendisine eşlik eden diğer isyancıları teslim almak için 50 kişilik bir muhafız birliğiyle birlikte derhal Cuernavaca'ya gidin. Bu kişiler, Cumhuriyet'in Anayasal Hükümeti'ne karşı isyan suçunu işlemiş olmaktan dolayı başkente varan ve adı geçen yolda kurşuna dizileceklerdir.* Söz konusu talimat Başkan Plutarco Elías Calles tarafından imzalanmış ve Álvaro Obregón tarafından kutsanmıştı.”⁶¹

Böylece, 3 Ekim 1927 tarihinde Serrano ve beraberindekiler Huitzilac'ta katledilirler. General Gómez ise, birkaç silahlı eylemin ardından, 5 Ekim'de yakalanarak katledilir. Böylece, Obregón'un başkanlığa giden yolu artık temizlenmiştir.

II.2.4. *El Maximato*

Obregón, 1928 yılında başkanlık seçimlerini kazanır. Ancak, beklenmedik başka bir olay daha yaşanacaktır: Obregón, zaferini kutlamakta olduğu bir yemek esnasında, José de León Toral adlı bir Katolik militan tarafından daha göreve gelemeden katledilir. Bu beklenmedik olay, yeni tartışmaların başlamasına neden olur ve Meclis, Emilio Portes Gil'i⁶² geçici Devlet Başkanı olarak görevlendirir (aslında bu görevlendirmenin arkasında Calles'in parmağı vardır).

Obregón'un öldürülmesi, farklı sonuçları da beraberinde getirir: Devlet ve Kilise arasında devam etmekte olan barış görüşmeleri bu olayla birlikte rafa

⁶¹ Alejandro Rosas, *Sangre en Huitzilac (Huitzilac'ta Kan)*, <http://www.presidencia.gob.mx/mexico/sabiasque/?contenido=21107>, 20.10.2006.

⁶² 1890 yılında Tamaulipas'ta doğdu. 1909 yılında devrimci mücadeleye katıldı. 1925-1928 yılları arasında, Tamaulipas Valisi olarak görev yaptı. Calles başkanlığı döneminde İçişleri bakanı olarak görevlendirildi. 1978 yılında vefat etti.

kaldırılır. Ancak 1929 yılında Portes Gil döneminde ise, A.B.D Meksika Büyükelçisi Dwight Morrow'un araya girmesiyle görüşmeler yeniden başlatılabilir. Nihayet, 30 Haziran 1929'da Katolik Kilisesi boykotu sona erecek ve dini faaliyetleri yeniden başlatacaktır. Karşılığında devlet, dini kurumların iç örgütlenmesine müdahale etmeyecek ve anayasayı barışçıl bir tavırla uygulayacaktır.

Öte yandan, Emilio Portes Gil'in başkanlığa getirilmesinin ardından, yeni başkanlık seçimleri yaklaştığında, 3 Mart 1929'da, Jesús M. Aguirre, Marcelo Caraveo, Roberto Cruz, Francisco Urbelejo, Claudio Fox ve Fausto Topete gibi bir grup Obregón yanlısı general tarafından ayaklanma başlatılır. İsyanı yöneten General Escobar'dır. Yayımladıkları *Hermosillo Planı* adlı bildiride, Calles'i, yeniden seçilmeye sadece görünürde karşı olup, aslında iktidarda kalmayı sürdürmeyi amaçlamakla ve Obregón'un katledilmesinde rol oynamakla suçlarlar. Başkan, bu ayaklanma haberini alır almaz, Calles'ten Chapultepec Sarayı'na gitmesini ve derhal yeni Savaş ve Donanma Bakanı olarak isyancıları durdurmasını ister. Her ne kadar Calles karşıtı hareket 30 bin isyancıdan oluşuyor olsa da ve kısa sürede Monterrey ve Jalapa eyaletlerinin ele geçirilmesi gibi birkaç zafer elde etmiş olsalar da, kolaylıkla kontrol altına alınırlar. *Escobarcı İsyân* adıyla da bilinen bu olay Meksika'da devrim sonrası dönemde yaşanan son silahlı eylemdir.⁶³

⁶³ Lorenzo Meyer, a.g.e., s. 832.

Nihayet, 17 Kasım 1929'da gerçekleşecek olan yeni başkanlık seçimi dönemine gelindiğinde, Ulusal Devrim Partisi'nden⁶⁴ (PNR) aday olarak seçimlere Pascual Ortiz Rubio⁶⁵ katılır. Bu dönemde, Ortiz Rubio'nun rakibi José Vasconcelos'tur. Vasconcelos, Calles ve taraftarlarının uyguladıkları siyasete karşı olduğunu ifade ederek seçimlere katılır. Seçim kampanyası boyunca da Calles taraftarlarının devrim ahlakından uzak uygulamalarını eleştirir. Kırsal bölgelere de taşımayı başardığı kampanyası döneminde belli bir destek edinmeyi başarır. Seçimlerin sonuçları açıklandığında kazanan Ortiz Rubio'dur; fakat Vasconcelos taraftarları seçimlere hile karıştırıldığını iddia etmektedirler. Onlara göre seçimleri kazanan kişi Vasconcelos'tur. Ancak seçimlerin ve iki tarafın arasındaki mücadelenin gerçek sonucu hiçbir zaman bilinmemiştir. Her zaman barışçıl ve şiddetten uzak bir tavır sergileyen *Vasconcelos Hareketi* bu olaydan sonra suskunluğa gömülür. Vasconcelos ise, seçilmiş başkanın kendisi olduğunun kabul edilmesini ifade etse de, bütün gayretinin sonuçsuz kaldığını görünce Meksika'dan ayrılır.

Pascual Ortiz Rubio, 5 Şubat 1930'da resmen göreve başlar. Ortiz Rubio Meksika siyasetinde dikkat çeken bir kimse değildir. Calles'in başkanlık koltuğunu bir Obregón taraftarına kaptırmama kararına itaat eden bir piyondur adeta. Başka bir deyişle, Calles her ne kadar resmen görevde olmasa da aslında bütün kararları Ortiz Rubio maskesi altında kendisi almaktadır. Ortiz Rubio, 2 Eylül 1932 tarihine kadar görev yapar, Calles'in kendisi üzerindeki desteği artık devam etmediği için 1932

⁶⁴ Ulusal Devrim Partisi (PNR), 1928 yılında Calles'in, siyasi ve askeri liderlere ülkedeki birliği sağlamayı ve var olan sorunları barışçıl yollarla çözmeyi amaç edinecek yeni bir siyasi partinin oluşturulmasını önermesiyle birlikte, 1 Eylül 1928'de kurulmuştur.

⁶⁵ 10 Mart 1877 yılında Michoacán eyaletinin Morelia adlı bölgesinde dünyaya geldi. 30 Nisan 1915'te tuğgeneral rütbesine atandı. 1917-1920 yılları arasında Michoacán valisi olarak görev yaptı. Obregón'un *Agua Prieta Plan*'ı ile Carranza Hükümeti'ne karşı başlattığı ayaklanmaya katıldı. Sonrasında, Aralık 1924'te Başkan Calles tarafından Meksika'nın Almanya Büyükelçisi ve 1926 yılında da Brezilya Büyükelçisi olarak atandı. 4 Kasım 1963 tarihinde Meksiko Şehri'nde vefat etti.

yılında görevinden feragat etmek zorunda kalır. Calles'in desteğini yitirmiş olmasının sebebi ise son derece ironiktir: Ortiz Rubio'nun eski Başkan Calles'ten izin almadan hükümet içerisindeki atamaları gerçekleştirmesidir.⁶⁶

1928'den 1934'e kadar geçen süreçte sırasıyla Emilio Portes Gil, Pascual Ortiz Rubio ve Abelardo Rodríguez⁶⁷ başkanlık yapmıştır. Devleti yönetme yetkisi seçilmiş başkanların elindeymiş gibi görünüyorsa da, aslında bu yetki hâlâ Calles'in elindedir. Ülkeyi bu üç başkanın arkasından yönetmeye devam eder. Hiç kuşkusuz, *Escobarçı İsyân*'ın bozguna uğratılması ve PNR'nin kuruluşu, devletin gücünü arttırmıştır. Başka bir deyişle, bu dönemin en büyük sonucu Plutarco Elías Calles'in gücünü sağlamlaştırmış olmasıdır. Bu sebeple, Calles'e *Devrimin Büyük Şefi* lakabı takılmış ve 1929'dan 1935 yılı ortalarına kadar olan dönem *El Maximato* olarak adlandırılmıştır.

II.2.5. *El Cardenismo*

1 Aralık 1934'te, General Lázaro Cárdenas (1895-1970) başkanlığa seçilir. *El Maximato* adlı dönem, ancak, Cárdenas Hükümeti'nin, Calles ile arasındaki siyasal anlaşmazlık yüzünden kendisini ülkeden sınır dışı etmesiyle sona erer. Cárdenas, başkanlığı boyunca, hoşgörünün hâkim olduğu bir politika izler ve Meksika'daki sosyal ve ekonomik şartların gelişimine yaptığı olumlu katkılardan dolayı ülkenin en önemli başkanı kabul edilir. Böylece yaklaşık 20 yıl boyunca devam etmiş olan iç

⁶⁶ Lorenzo Meyer, a.g.e., s. 832.

⁶⁷ 12 Mayıs 1889'da Sonora eyaletinin Guaymas adlı bölgesinde doğdu. 1931'de, Savaş ve Donanma Bakanı ve 4 Eylül 1932-30 Kasım 1934 tarihleri arasında da Meksika Devlet Başkanı olarak görev yaptı. 1967 yılında Kaliforniya'da vefat etti.

mücadelelerden sonra, Meksika barış günlerine kavuşur ve kendisini, ekonomisini yeniden düzenlemeye adar.

Cárdenas Hükümeti göreve gelir gelmez, devrimle birlikte verilen sözleri uygulamaya çalışır. Yıllar boyunca tartışılan ve bir türlü tam anlamıyla uygulanamayan toprak reformunu o ana dek yapılmış en kapsamlı şekliyle hayata geçirmeyi başaracaktır. *Latifundio*'lar, köylülere dağıtmaya devam edilir ve kırsal bölgelerin gereksinimlerini karşılayabilmek için daha büyük bir bütçe ayrılır. Ülke ekonomisini iyileştirebilmek için, büyük endüstri kuruluşları oluşturulmaya başlanır. Köylülere kredi verecek bir banka kurulur ve ayrıca, Cárdenas ülke genelinde, özellikle de kırsal kesimde, okul sayısını da arttırmaya çalışır. Teknik eğitimi ilerletmek amacıyla Ulusal Teknik Okul kurulur.

O yıllarda, günümüzde de olduğu gibi petrol, vazgeçilmez bir enerji kaynağıdır ve birçok ülke petrol kaynaklarını kontrol edebilmek için elinden geleni yapmaktadır. Meksika'da da yabancı petrol şirketleri yasaların öngördüğü bazı vergileri ödemekten kaçınmakta ve şirketlerinin bünyesinde çalışan Meksikalı işçilerin aylıklarını arttırmak istememektedir. Sonuçta, Meksikalı işçiler greve başlarlar. 18 Mart 1938 tarihinde Cárdenas, yabancı sermayeli bu şirketleri, rafinerilerini ve tüm teçhizatlarını devlet tarafından satın almak yoluyla, kamulaştırmaya karar verir. Avrupa'da çıkma olasılığı olan savaş tehlikesi yüzünden, Meksika ile iyi ilişkiler içinde olmaya özen gösteren A.B.D. Hükümeti, istemeyerek de olsa Cárdenas'ın bu kararını kabul eder. Birçok petrol şirketi devlet tarafından yönetilen tek bir şirket adı altında birleştirilir. Böylece günümüzde de aynı adla anılan Petróleos Mexicanos (Meksika Petrolleri) kurulmuş olur.

Yine bu dönemde yaşanan bir diğerk önemli gelişme de Cárdenas Hükümeti'nin, siyasi nedenlerden dolayı ülkelerinden sürgün edilmiş ve aralarında León Troçki'nin de bulunduğu birçok kimsenin Meksika'ya sığınmasına izin vermesidir. Bu dönemde, İspanyol İç Savaşı sırasında İspanya'dan kaçan birçok aydın ve bilim adamı (Entomolog Ignacio Bolívar y Urrutia, Doğa bilimci Faustino Miranda González, Biyolog Enrique Rioja Lo-Bianco, Matematikçi Marcelo Santaló, Kimyacı José Giral, Yazar José Puche Álvarez) ile savaştan zarar görmüş 500 çocuk, yaklaşık 40 bin kişi Meksika'ya yerleşir.

1940 yılı başkanlık seçimleri yaklaştığında, Lázaro Cárdenas, General Francisco J. Múgica'nın⁶⁸ adaylığını reddederek, Manuel Ávila Camacho'yu⁶⁹ partinin resmi başkan adayı olarak ilan eder. Seçimleri kazanan Manuel Ávila Camacho, 1 Aralık 1940 tarihinde Meksika Devlet Başkanı ilan edilir. Ávila Camacho döneminde hükümetin gerçekleştirdiği faaliyetler arasında ilk olarak 19 Ocak 1943 yılında *IMSS* tam adıyla Instituto Mexicano del Seguro Social'in (Meksika Sosyal Sigortalar Kurumu) kuruluşundan bahsedebiliriz. Böylelikle toplumun dar gelirli kesimine devlet tarafından sağlık desteği sağlanmaya başlanmıştır. Ayrıca 1946 yılında, yine parti isminde değişiklik yapılarak Cárdenas döneminde Meksika Devrimi Partisi (PRM) olarak belirlenen parti adı Devrimci Kurumsal Parti (PRI) olarak değiştirilir. Böyle bir değişimin yapılmasının nedeni, Meksika Hükümeti'nin artık devrimci liderler tarafından değil sosyal kurumlar

⁶⁸ 3 Eylül 1884'te Michoacán'da doğdu. Asker ve politikacıydı. Tabasco ve Michoacán eyaletlerinde valilik yaptı. Lázaro Cárdenas Hükümeti döneminde onun kabinesinde yer aldı. 12 Nisan 1954 tarihinde Meksiko Şehri'nde vefat etti.

⁶⁹ 24 Nisan 1897'de Puebla'nın Teziutlán adlı bölgesinde orta sınıftan bir ailenin çocuğu olarak doğdu. 1914 yılında asteğmen olarak orduya katıldı ve 1920'de albay rütbesine terfi ettirildi. Aynı yıl, Lázaro Cárdenas'ın emrinde Michoacán Eyaleti Komutanı olarak görev yaptı. 1929'da tuğgeneral rütbesine terfi ettirildi. 1933-1934 yılları arasında Savaş ve Donanma Bakanlığı'nda başkâtip olarak görev yaptı. 1937'de Mili Savunma Bakanı (Savaş ve Donanma Bakanlığı'nın ismi bu tarihte Milli Savunma Bakanlığı olarak değiştirilmiştir) olarak atandı. 13 Ekim 1955 yılında vefat etti.

tarafından yönetildiğini vurgulamaktır. Ávila Camacho dönemi genel hatlarıyla, ulusal birliktelik arayışı, daha doğrusu Cardenismo döneminin provoke ettiği farklı fikirler arasında uzlaşma sağlanması dönemi olarak tanımlanabilir. Fakat kimi çevrelerce bu eğilim, Cárdenas döneminde atılan sosyal demokrat adımların gerilemesi olarak da yorumlanabilmektedir.

II.2.6. Son Değerlendirmeler

Günümüzün Meksika'sı daha önceki yılların mücadelelerinin bir sonucudur. Fakat Meksika Devrimi boyunca, –eski Meksika Devlet Başkanı Eulalio Gutiérrez'in sözleriyle–, Meksika toprakları kan kokuyordu ve halkın yaşam düzeyi oldukça kötüleşmişti. Dolayısıyla 1920 yılında, devrim sona erdiğinde, bu sürecin sonucu kanlı bir trajedydi. Birçok asker ve sivil savaşlarda açlık ya da salgın hastalıklar yüzünden hayatını kaybetti. Ülke, yoğun işsizlik nedeniyle başta Amerika Birleşik Devletleri'ne olmak üzere dış göç vermeye başladı; kalanlar ise, şehirlere doğru, özellikle de başkente doğru göç etti. Öyle ki, 1910 yılında Meksika'nın nüfusu 15 milyondan fazlayken, bu süreçte gerçekleşen silahlı mücadeleler neticesinde, ölümler, kayıplar ve sürgün edilenlerle birlikte, ülke nüfusu yaklaşık bir milyon azaldı. Enrique Krauze'ye göre, devrim boyunca Meksika, devrim deneylerinin (!) yaşandığı bir laboratuvarı andırıyordu. 1940'ta, ülkede barışın yeniden sağlanmasının ardından, devlet, devrimci üniformaların altında bir krallık gibiydi. Hatta “Naiplik'e çok benzeyen ve şirket halini almış resmi bir binanın etrafında, tıpkı Bay Porfirio

döneminde olduğu gibi, Meksika siyasi yaşamının vazgeçilmez bir unsuru olmaya devam ediyordu.⁷⁰”

Meksika Devrimi ve liderleri üzerine birçok şey yazıldı ve kuşkusuz daha da yazılması gereken daha çok şey var. Bu bölümü bitirirken şu soruyu sormanın anlamlı olduğunu düşünüyorum: devrimin üzerinden geçmiş 90 yıllık sürenin sonunda, Meksika Devrimi'nin, bir eşitsizlik ve fakirlik rejimini sona erdirmeyi başardığını gerçekten iddia edebilir miyiz? Ya da başka bir eşitsizlik ve fakirlik rejimi yaratmış olabileceği mi düşünülmelidir? Kuşkusuz, Meksika Devrimi kaçınılmaz bir hareketti; zira Porfirio Díaz otoriter ve demokrasiden uzak diktatörce bir tavır sergiliyordu. Ancak devrim Meksikalıları daha demokratik bir yönetime kavuşturabildi mi? Ne yazık ki, devrimle vaat edilmiş olan yaşam şartlarının Meksika'da halen tam anlamıyla hayata geçirilemediğini, yaşam düzeyinin yalnızca *iyileştirilebilmiş* olduğunu belirtmek gerekiyor. Devrim sonrası Meksika'da da çoğu alanda ilerleme kaydedildiyse de bu durum global bir etkileşimden bağımsız düşünülemez. Dikkate alınması gereken nokta, Meksika'nın diğer dünya ülkelerinden daha düşük bir ritimle bunu gerçekleştiriyor olmasıdır. Bu ülkede, halen devrim öncesi yıllarda olanlara benzer büyük sorunlar varlığını korumaktadır. Her şeyden de önemlisi Meksika, gerçekten demokrat ve adil başkanlık seçimlerinin, dış güçlerin müdahalesi olmaksızın gerçekleştirilmesini beklemeye devam etmektedir.

⁷⁰ Enrique Krauze, a.g.e., s. 17.

III. MEKSİKA DEVRİMİ SÜRECİNDE EDEBİYAT

III.1. MEKSİKA DEVRİMİ ROMANININ GENEL ÖZELLİKLERİ VE TARİHSEL GERÇEKLIĞİ

“Eğer herkes susuyorsa, bağır; eğer herkes bağırıyorsa, sen de koroya katıl ki bir söz bile boşa gitmesin, nasıl ki ekinler üzerine yağın tek bir su damlası bile kaybolmuyorsa tek bir kelime de yolunu şaşırmasın. Yardım et, her zaman yardım et. Nerede olursan ol, yukarıda ya da aşağıda, güçlü ya da zayıf, zengin ya da fakir, aydın ya da cahil, her zaman açlıktan ölenler için bir şeyler yapabilirsin.”⁷¹

Meksika Devrimi sadece siyasal bir eylem olarak incelenmemelidir. İlk bölümde bahsedilen olayların elbette ki toplumun kendisi üzerinde derin yansımaları olmuştur. Toplumun sosyal dönüşümü açısından bakıldığında, devrim öncesinde bu dönüşümü harekete geçiren, kimi zaman da değişimin ta kendisi olan birçok etkenin varlığı dikkati çekmektedir. Bu faktörlerin en önemlilerinden biri de Porfirio Díaz diktatörlüğüne dönemin aydın gençlerinin yönelttiği eleştirilerdir. Diktatörlük yıllarında bir yandan ülkedeki siyasal gerginlik yükselirken, diğer yandan halkın kültürel faaliyetlere olan ilgisi artmakta, akademiler, tiyatrolar, müzeler ve kültürel faaliyet gösteren dernekler kurulmaktadır. Böylece bu siyasal ve entelektüel eğilim

⁷¹Rafael F. Muñoz, *Se Llevaron El Cañón para Bachimba (Cephaneyi Bachimba'ya Götürdüler)*, CONACULTA, Meksika, 2004, s. 199.

sayesinde, Díaz diktatörlüğünün son yıllarında, ülkenin siyasal yaşamında yer almak isteyen yeni bir entelektüel genç nesil ortaya çıkacaktır. Dikkati çeken en önemli oluşum ise, Meksiko Şehri'nde Ateneo de la Juventud (Gençlik Bilim ve Sanat Topluluğu)⁷² adı altında bir araya gelmeye başlayan ve bir grup öğrenciden oluşan topluluktur.

Bu gençler, Díaz diktatörlüğünü insani değerlerden yoksun olmakla suçlarlar. Toplumu, var olan bu adaletsizlik ve eşitsizliğe karşı harekete geçmeye çağırırlar. Çünkü halkı köklü bir değişime götürecek ve bu sayede ülkedeki yaşam şartlarını iyileştirecek bir yol sunabilmek için, egemen sınıfın, pozitivistimin⁷³ esaslarına dayanan kültürel ve düşünsel yapısını yıkmak gerektiğine inanırlar. Sekreter Pedro Henríquez Ureña (1884-1946) bu durumu şu şekilde açıklar: “ülkedeki siyasal ve ekonomik baskıyla, kültürel kısıtlamalarla boğuluyorduk. Resmi felsefenin, yanılıya yer vermeyecek kadar sistematik ve belirlenmiş olduğunu görüyorduk.”⁷⁴

Bu gereklilik neticesinde faaliyetlerine 28 Ekim 1909'da başlayan topluluk üyeleri, edebiyat ve felsefe çevrelerinde toplantılar düzenlerler. Porfirio Díaz diktatörlüğünü eleştirdikleri konferanslarında, halka ulaşmaya ve onu bilinçlendirmeye çalışırlar. Pedro Henríquez Ureña, gerçekleştirdikleri edebi faaliyetleri şöyle tanımlar: “(...) Büyük ustamız Platon'dan Kant ve Schopenhauer'a kadar, pozitivistimin yararsız olarak gördüğü bütün filozofları okumaya başladık. Nietzsche'nin eserlerine önem veriyorduk. Bergson'u, James'i, Croce'u keşfettik. Edebiyatta [kendimizi] modern Fransız edebiyatıyla sınırlı bırakmadık. Bizler için

⁷² Gençlik Bilim ve Sanat Topluluğu, Eylül 1912'de adını Meksika Bilim ve Sanat Topluluğu olarak değiştirir. Topluluk, 1914 yılının ortalarına doğru *Teoloyucan Anlaşmaları* ile birlikte çözülmeye başlar (13 Ağustos 1914'te Teoloyucan'da imzalanan bu belgeyle birlikte, Carranza'nın zaferi neticesinde Huerta Hükümeti'nin yıkıldığı kabul edilmiştir).

⁷³ Hukuksal Pozitivism: Sosyal devlet ilkesi, özgürlükler, eşitlik ilkesi hukuksal pozitivistimin kayıtsız kaldığı ilkelerdir (Kaynak: <http://www.adalet.org/makale/xysbekran.php?idno=6745&id2=17549>).

⁷⁴ <http://www.unidad094.upn.mx/revista/39/ateneo.htm>

[adeta] bir tutku olan Yunan edebiyatını da okuyorduk. İngiliz edebiyatını çözümlüyorduk. Bütün yöntemleri bir kenara koyarak, kendi yöntemlerimizle, eyaletin bir grup akademisyeninin elinde mahsur kalmış olan İspanyol edebiyatına değiniyorduk.”⁷⁵

Hiç kuşkusuz, grubun gerçekleştirdiği bu toplantılar, konferanslar toplumun birçok kesiminde karşılığını bulacaktır. Bu açıdan bakıldığında Meksika Devrimi tarihinde Gençlik Bilim ve Sanat Topluluğu’nun önemi tartışılmazdır; çünkü öncelikli olarak düşünsel açıdan bilinçlenmiş toplum, yaşam şartlarını ve toplumsal konumunu iyileştirmeyi hatta tamamen değiştirebilmeyi başaracaktır.

Aralarında José Vasconcelos, Antonio Caso (1883-1946), Pedro Henríquez Ureña, Alfonso Reyes (1889-1959), Martín Luis Guzmán (1887-1976)⁷⁶, Julio Torri (1889-1970), Jesús T. Acevedo (1882-1918), Enrique González Martínez (1871-1952), Manuel M. Ponce (1882-1948) ve Diego Rivera (1886-1957) gibi daha birçok önemli ismin bulunduğu bu genç yazarlar ve sanatçılar, Gençlik Bilim ve Sanat Topluluğu’nda oluşturdukları birlik sayesinde ülkenin kültürel yapısını derinden etkilemeyi başarırlar. Üyelerinin birçoğu Meksika’nın bağımsızlık kutlamaları ya da 13 Aralık 1912’de Meksika Halk Üniversitesi’nin kurulması gibi önemli etkinliklere katkı sağlarlar. Ülkede yaşanan savaş sırasında topluluk üyelerinin bazıları devrimci güçlerle ittifak kurarlar ve bizzat mücadelenin içinde yerlerini alırlar. Birinci bölümde de bahsedildiği gibi, eserlerinde, toplumun sosyal değişimi için eğitimin kaçınılmaz olduğunu sıklıkla vurgulayan Vasconcelos, buradan yola çıkarak

⁷⁵ Raimundo Lida, *Letras Hispánicas (Latin Amerika Yazını)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, 1955, s. 273.

⁷⁶ Martín Luis Guzmán topluluğa 1911 yılında katılır ve doğduğu eyalet Chihuahua’daki Madero yanlılarının temsilcisi olarak faaliyet gösterir.

Obregón döneminde Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapmış ve kültürel devrim sürecinde çok önemli bir rol oynamıştır. (Bakınız sayfa 22-25)

José Luis Martínez⁷⁷ (1918-2007) *Literatura Mexicana Siglo XX. (XX. Yüzyıl Meksika Edebiyatı)* adlı eserinde Gençlik Bilim ve Sanat Topluluğu'ndan şöyle bahseder:

“Meksika kültürünün anlaşılmasına ve incelenmesine karşı duyulan ilgi; – Romantizmden bu yana incelenmekte olan Fransız edebiyatından farklı olarak– İspanyol ve İngiliz edebiyatları ile klasik kültüre duyulan ilgi; felsefi ve edebi eserlerin incelenmesinde kullanılan yeni eleştiri metotlarına duyulan ilgi; özümüzün kendi sınırlarını ve niteliğini bizlere gösterecek olan evrensel düşünceye duyulan ilgi.”⁷⁸

Sonraki dönemde, devrimin yarattığı bu hareketli ortam birçok yazarı etkisi altına almaya devam edecektir. Ülkede varlığını koruyan baskılar ve haksızlıklar karşısında kimi zaman yaşananları, kimi zaman da olması gerekenleri anlatmak ve ne olursa olsun her zaman yazabilmeyi başarmak bir karşı duruş anlamı taşıyacaktır. Böylelikle bu topluluk yazarları, sonrasında *Meksika Devrimi Romanı* olarak sınıflandırılacak olan eserlerini yayımlamaya başlarlar. Bu edebi tür, 1915 yılında Mariano Azuela'nın *Los de abajo (En Alttakiler)* adlı romanının yayımlanmasıyla başlar ve 1947 yılında, Agustín Yáñez'in *Al filo del agua (Suyun Kıyısında)* adlı eseriyle sona erer.⁷⁹ Kuşkusuz, bu dönem boyunca yaşanan bütün olaylar, yazarlar ve kahramanları için tükenmeyecek bir kaynak gibidir.

⁷⁷ Meksikalı akademisyen, diplomat, tarihçi ve yazar.

⁷⁸ José Luis Martínez, *Literatura Mexicana Siglo XX. 1910-1949 (XX. Yüzyıl Meksika Edebiyatı 1910-1949)*, CONACULTA, Meksika, 2001, s. 18-19.

⁷⁹ Aurora M. Ocampo, *La Crítica de la Novela Mexicana Contemporánea (Çağdaş Meksika Romanı Eleştirisi)*, UNAM, Meksika, 1981, s. 54.

Meksika Devrimi Romanı'nda her yazar, genellikle Meksika Devrimi hakkında kendi tutumunu ve kendi kişisel görüşünü farklı metotlar kullanarak yansıtır. Çoğunlukla ülkede yaşanan iç mücadelelerin trajikliğini vurgulayan dokunaklı ve zekice oluşturulmuş diyaloglar dikkati çeker. Dönemin şartlarına uygun olarak, gazetecilik yöntemlerini kullanarak tarafsız kalmayı ilke edinirler. Bu akıma göre, edebiyat, Meksika halkını birleştiren bir unsurdur ve bu sebeple herkes aynı zamanda kültürel bir akım olan bu türle özel olarak ilgilenmelidir. Bu yüzden, yöresel dilden çok fazla yararlanır.

Carlos Monsiváis'in, *Notas Sobre La Cultura Mexicana En el Siglo XX. (XX. Yüzyıl Meksika Kültürü Üzerine Notlar)* adlı makalesinde belirttiği gibi bu yeni edebi akım, halk hareketlerini aşırı ya da anlamsız bularak reddeden Porfirio dönemi edebiyatına [örn: Emilio Rabasa'nın *La bola (Ayaklanma)* ve Frederico Gamboa'nın, *La venganza de la gleba (Toprağın İntikamı)* adlı eserleri] bir cevap niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda, pozitivistler tarafından ortaya atılan Meksika'nın çaresizliği teması da bu dönem eserlerinde sıklıkla görülebilmektedir. "Zavallı Meksika halkı, itaat etmek istemiyorsun, yönetmeyi de beceremiyorsun (Amado Nervo)" ya da "fakir halkların *mutlu bir edebiyata* sahip olmaya hakkı yoktur" gibi çeşitli tezler, farklı açılardan yeniden ele alınır ve roman, giderek yaşanan yıkımın büyüklüğünü haykırmak için bir alana dönüşür.⁸⁰

Yazar yaşanmış olayları anlatırken, *-En Alttakiler'*de ve Martín Luis Guzmán'ın *El Águila y la Serpiente (Kartal ve Yılan)* adlı eserinde de görüldüğü gibi-, bazen kendi hayat hikâyesini de esere yansıtır. Kimi zaman da Guzmán'ın *Memorias de Pancho Villa*'sında (*Pancho Villa'nın Anıları*) olduğu gibi bir

⁸⁰ Carlos Monsiváis, *Historia General de México (Meksika Genel Tarihi)* içinde *Notas Sobre La Cultura Mexicana En El Siglo XX. (XX. Yüzyıl Meksika Kültürü Üzerine Notlar)*, El Colegio de México, Meksika, 2006, s.1007-1008.

devrimcinin maceralarını kendini başkahramanın yerine koyarak ya da onu ulusal bir kahraman düzeyine yükselterek hikâye etmeyi tercih eder. Meksika Devrimi Romanı'nda görülen bir diğer ayırt edici özellik de bu eserlerin bir takım tarihsel dönemleri anlatan romanlar olmalarıdır: Madero taraftarlarının Díaz diktatörlüğüne karşı yürüttüğü kanlı mücadele, Huerta-Carranza savaşı, başkanlık koltuğunu ele geçirebilmek için vahşetle sonuçlanan Huitzilac olayları.

Farklı teknik ve üslupta yazılmalarına rağmen, hem konu itibarıyla hem de taşıdıkları yenilikçi ruh ve eleştirel bakış açısı nedeniyle bu dönemin eserlerine *devrim romanları* denilir. Bu kuşak yazarların büyük bir kısmı, siyasetçilerin davranışlarını ve ikiyüzlülüğünü eleştirerek, herkesin eşit haklara sahip olabilmesi için alt sınıfların yaşam şartlarının iyileştirilmesi gerektiğini savunurlar. Meksika Devrimi'nin uygulanışı ve siyasetçilerin davranışları karşısında memnuniyetsizliklerini dile getirirler. Çünkü edebiyat, kelimeler aracılığıyla, halkın kendini göstermesi ve verdiği mücadeleyi dünyaya duyurması için bir fırsat yaratmaktadır. Böylece yaşanan her şey kayıtlara geçecek, hatta sonraki kuşaklara da aktarılacaktır. Devrim romanını daha net aktarabilmek için bu akımın birleştirici özelliklerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu dönemin yazarları, devrimin uygulanışı esnasında yaşanan düş kırıklıkları karşısında kötümser ya da umutsuz bir tutum takınırlar.
- Devrim esnasında yaşanan olayları konu edinirler ve devrim öncesi dönemin şartlarına geri dönülmesi ihtimaline karşı duyulan suskun bir korkuyu da yansıtırılar.

- Halkın, özellikle de köylü ve yerlilerin yaşam savaşında, onun yanında yer alırlar ve kaleme aldıkları eserleri aracılığıyla onlara destek olurlar.

Bu dönemin yazarları iki gruba ayrılırlar. İlk grupta yer alan Mariano Azuela, Martín Luis Guzmán, José Vasconcelos ve José Rubén Romero, eğitimlerini Díaz diktatörlüğü döneminde tamamlarlar ve Madero destekçisidirler.⁸¹ Rafael F. Muñoz, Gregorio López y Fuentes, Mauricio Magdaleno ve Jorge Ferretis ise ikinci gruba dahil edilir. 1910 yılında Meksika Devrimi'nin patlak vermesiyle eğitimlerini yarıda kesmek zorunda kalışları onları ilk gruptan çok daha farklı kılar. Bir anda kendilerini savaşın ortasında bulurlar ve birçoğu gazeteci olarak görev yapar.⁸² Bu iki grup yazarların eserleri, Meksika Devrimi Romanı'nın çekirdeğini oluşturur. Devrimci saflarda yaşamış ve savaşmışlardır.

⁸¹ Aurora M. Ocampo, a.g.e., s.9.

⁸² a.g.e., gös.yer.

III.2. DÖNEMİN BAŞLICA YAZARLARI VE ÖNEMLİ ESERLERİ

III.2.1. Meksika Devrimi Romanı Birinci Kuşak Yazarları

Bu bölümde Meksika Devrimi Romanı'nın başlıca yazarlarına ve dönemin önemli eserlerine kısaca değinmeye çalışacağım. Çalışmanın asıl konusunu oluşturan ve birinci gruba dahil edilen yazar Martín Luis Guzmán'ın yaşamı ve eserleri dördüncü bölümde incelenecektir.

Mariano Azuela (1873-1952)

Yukarıda bahsi geçen neredeyse bütün özellikler bu edebi türün başyazarlarından biri olan Mariano Azuela'nın eserlerinde görülmektedir. Azuela edebi hayatına Porfirio Díaz diktatörlüğü döneminde başlar. İlk romanı *María Luisa*'da (1907) Natüralist bir perspektiften yararlanarak sosyal bozukluklara değinir. 1908 yılında yayımladığı *Los fracasados (Başarısızlar)* ile 1912 tarihli *Sin Amor (Aşksız)* eserleri Azuela'nın üslubuna özgü neredeyse bütün özellikleri taşır: sosyal eleştiri, gerçekliğin acımasızca yapılan tasviri ve geleneksel roman türü. Köylülerin ağaya karşı ayaklandığı 1909 tarihli *Mala Yerba (Kötü Tohum)* adlı eseri ise Meksika Devrimi Romanı'nın öncülüdür. 1911 yılında Meksika'nın tarihsel gerçekliğini yansıttığı *Andrés Pérez, maderista (Maderocu Andrés Pérez)*, içerisinde, devrimden sahneler ve kahramanlar barındıran bir romandır.

Mariano Azuela, 1913 yılında Madero yanlısı harekete dahil olur ve Madero'nun *Trajik On Gün* olaylarında katledilmesinin ardından, Huerta'ya karşı

yürütülen mücadeleye destek verebilmek için Pancho Villa'nın ordusuna doktor olarak katılır. Meksika Devrimi üzerine bizzat edindiği tecrübeler sayesinde uluslararası üne kavuşacak olan romanlar kaleme alır.

Bu türün ilk eserlerinden biri olan *En Alttakiler*, 1915 yılında Ekim ve Aralık ayları arasında Texas'taki yerel bir Meksika gazetesinde bölümler halinde yayımlanır. Bir yıl sonra, kitap olarak basılır fakat bu ilk baskı Meksika'ya giremez. 1920'de yeni bir baskısı daha yapılır ancak okurların ilgisini çekmediği için yıllarca kitaplıklardaki yerini korur. Eser, 1924 yılında, Julio Jiménez Rueda'nın bir makalesinin yayımlanmasının ardından ancak dikkatleri çekmeyi başarır ve 1925 yılında Meksika'da tekrar yayımlanır. *En Alttakiler*, yurtdışında da çok büyük bir ilgiyle okunur, sekiz ayrı dile çevirisi yapılır ve kısa bir süre sonra da Meksika'da yaşanan siyasi çatışmaları en yalın şekliyle anlatan örnek bir eser olma özelliği kazanır.

Eserde olaylar çiftçilerin fakirlik içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri bir köyde başlar. Artık herkes federallerin⁸³ adaletsizliklerinden bıkmıştır ve böylece hiçbir hazırlık yapmadan, hatta ne için savaştıklarını dahi bilmeden ayaklanırlar. Eserdeki diyaloglar hayal ürünü değildir, savaş meydanlarında köylülerin ağzından her an duyulabilecek kadar gerçek diyaloglardır.

Azuela bu eserinde, bir köylünün hayat hikâyesinden yola çıkarak devrim günlerine tanıklık etmemizi sağlar. Silahlı eylemin lideri *Demetrio Macías*, Zacatecas'ın güneyinde yer alan Juchipila adlı köyün yakınlarında yaşayan bir köylüdür. Ağa ile arasında yaşanan kişisel bir sorundan dolayı devrimci mücadeleye katılır. Köyün ağası federallerle arasındaki iyi ilişkilerden yararlanarak *Demetrio*'yu

⁸³ Huerta'nın federal ordusunda görev alanlara verilen ad.

tutuklatmak ister ve *Demetrio*'nun ayaklanacağı yalanını uydurarak onu ihbar eder. *Demetrio* federallerin elinden kurtularak arkadaşlarıyla birlikte kaçır ve belirli bir amacı olmamasına rağmen çaresiz köylüleri ardından sürüklemeyi başarır. *Demetrio*'nun herhangi bir ideali yoktur; aslında devrim hakkında bir bilgisi dahi hiç olmamıştır. Sadece kendi kişisel sorunlarını çözüme ulaştırabilmek amacıyla silahlı mücadeleye katılmıştır.

Bir süre sonra, *Demetrio* ve arkadaşları yakındaki köylerde bulunan federallere saldırırlar ve başarılı da olurlar. Zacatecas'ta yer alan Fresnillo adlı köye varırlar ve federal ordunun elinde kalan son yer olan Zacatecas'ı ele geçirebilmek için orada *General Pánfilo Natera* ile güçlerini birleştirirler. Kıran kırana bir savaşın ardından görevlerini başarıyla yerine getirdikten sonra, *Demetrio* asıl ilgilendiği konuya geri döner: amacı köyün ağasını çaresiz bırakmaktır. Ondan öcünü alabilmek için ağanın evini yakar. Ardından Jalisco'daki Tepatitlán adlı bölgeye kaçır ve *Natera* ile buluşmak için San Juan de los Lagos'a doğru hareket eder. Bu tarihlerde (1914) gerçekleştirilen *Aguascalientes Birliği* ile birlikte başlayan Villa-Carranza rekabeti de *Demetrio* ve arkadaşlarını bir belirsizliğe doğru sürükleyecektir. Zira o ana kadar federallere karşı savaşmak üzere mücadeleye birlikte katılmış olanlar artık kendi aralarında saflara ayrılmak zorunda kalacaklardır.

1915 Nisan'ında ise, Villa ve ordusunun Carranza karşısında *Celaya Savaşı*'nda yenilgiye uğratılmasının ardından, devrimcilerin durumu daha da umutsuzlaşır. Devrimci saflarda iki yıl boyunca verdikleri mücadelenin ardından, *Demetrio* ve arkadaşları her şeyin başladığı yer olan Juchipila'ya geri dönerler. Hiçbir siyasi amaçları olmasa dahi savaşa devam etmek niyetindedirler ancak Carranza güçleri tarafından yenilgiye uğratılırlar. Böylece Villa'ya bağlı savaşan son

askeri birlik de yok edilmiştir. Meksika Devrimi'nin trajik gerçekliğini bizlere anlatan bu roman, *Demetrio* ve arkadaşlarının ölümü ile son bulur.

En Alttakiler'den sonra Azuela'nın edebi kariyerinde önemli yeri olan 1917 tarihli *Los caciques*'de (*Ağalar*), yazar devrimin Madero tarafından başlatılmış ilk yıllarından bahseder. 1918 tarihinde yayımlanan *Las moscas*'da (*Sinekler*) ise Huerta'nın yenilmesinin ardından yaşananlara değinir. Eserde, Álvaro Obregón'un birlikleri Meksiko Şehri'ne girerler; fakat Villa ve Zapata tarafından geri çekilmek zorunda bırakılırlar. Sonrasında ise Obregón ve Villa arasında, Villa'nın yenilgisiyle sonuçlanacak olan bir mücadele başlar. Böylece Villa ülkenin kuzey kısmına çekilir. *Sinekler*'de, Azuela bir yandan Villa'nın bu günlerinden bahseder, diğer yandan da devrimin yıkıcı taraflarına değinerek okuyucunun farklı bir açıdan olayları değerlendirmesini sağlamaya çalışır. Brushwood'a göre roman etkileyici bir anlatımla yazılmıştır. Romanda Villa'nın adamları, başka bir deyişle *sinekleri*, ilk fırsatta Villa ile aralarındaki yakınlığı değerlendirerek daha avantajlı gördükleri başka bir gruba dahil olmanın yollarını arayan ve son derece başarıyla yaratılmış kahramanlardır. Tasvirler kimi zaman çok canlı kimi zaman tiksindirici hatta bazen acı vericidir. Yazarın umutsuzluğu *En Alttakiler*'de olduğundan daha net fark edilir adeta. Ancak bu durum okuyucuda şaşkınlık uyandırmaz, zira Azuela her eserinde gerçeğin bizzat kendisinden örneklemeler yapmaktadır.⁸⁴

Diğer eserleri arasında yer alanlar şunlardır: 1918 tarihli *Las tribulaciones de una familia docente* (*Eğitimci Bir Ailenin Talihsizlikleri*), 1923 tarihli *Domitilo quiere ser diputado* (*Domitilo milletvekili olmak istiyor*), *La malahora* (*Kötü Saat*), 1932 tarihli *La luciérnaga* (*Ateş Böceği*), 1934 tarihli *Pedro Moreno el insurgente*

⁸⁴ John S. Brushwood, *México en Su Novela: Una nación en busca de su identidad* (*Romanlarda Meksika: Kimliğini Arayan Bir Halk*), (İspanyolcaya çeviren: Francisco González Aramburo), Fondo de Cultura Económica, Meksika, D.F., 1987, s. 318-319.

(*İsyancı Pedro Moreno*), 1941 tarihli *Nueva Burguesía* (*Yeni Burjuvazi*), 1945 tarihli *La mujer domada* (*Uysal Kadın*) ve son olarak 1949 yılında yazdığı *Sendas perdidas* (*Kayıp Yollar*). Ölümünden sonra, toplumun çeşitli katmanlarında yaşanmakta olan sosyal felci eleştirdiği iki eseri daha yayımlanır: 1956 tarihli *La maldición* (*Lanet*) ve *Esa sangre* (*O kan*).

Azuela'nın asıl mesleği doktorluktur ancak devrimci mücadelede aktif olarak yer almıştır. Devrimci gruplarla olan iletişimi, eserlerinde anlattığı olaylarla ilgili tüm verileri doğrudan edinebilmesini ve böylece kimsenin neden savaştığını çok da net olarak bilmediği iç savaş yıllarının gerçekçi bir portresini çizebilmesini sağlar.

José Vasconcelos

Oaxaca doğumlu, yazar, avukat, filozof ve eğitimci José Vasconcelos (1882-1959) da Díaz diktatörlüğüne karşı çıkanlar arasındadır. 1910 Devrimi'nde Madero ordusunda aktif olarak yer alır ve kelimelerin gücüne güvenerek halkta bir dayanışma ruhu uyandırabilmek için *Excelsior* ve *Anti-reeleccionista* adlı gazetelerde makaleler yayımlar. Bir süre sonra Vasconcelos da Huerta'nın başkanlığını reddeden aydınlar arasında yer alacak ve Villa saflarında silahlı mücadeleye katılacaktır.

Eserleri, felsefe, sosyoloji, tarih ile edebiyatı bir arada barındırır ve Meksika ulusuna yeni bir bakış açısı kazandıran önemli bir katkı niteliği taşır. Bu eserler arasında en çok dikkati çekenler kendi yaşam öyküsünü anlattığı ve dört cilt halinde yayımlanan eserleridir: 1935 tarihli *Ulises Criollo*, 1936 tarihli *La Tormenta* (*Fırtına*), 1938 tarihli *El Desastre* (*Felaket*), 1939 tarihli *El Proconsulado* (*Prokonsüllük*).

Öz yaşam öyküsünün ilk iki cildi olan *Ulises Criollo* ve *Firtına*'da, yazar okuyucuya iki farklı konudan bahseder. Bir yandan devrim yıllarında siyasette yaşanan karmaşaya değinir diğer yandan da *Adriana*'ya olan aşkını anlatır. Salvador Reyes Nevares'in de belirttiği gibi, "öz yaşam öyküsünün ilk bölümü olan *Ulises Criollo*, diğerleri arasında en dikkat çekici, en cesur ve etkili olanıdır."⁸⁵

Vasconcelos eserlerinde çoğu kez devrim yıllarından bahseder ve okuyucuya kendi düşüncesini aktarmayı da ihmal etmez. *Ulises Criollo*'da Meksika tarihinin yanı sıra yazarın kendi fikirlerine de tanıklık etmek mümkündür. Emmanuel Carballo⁸⁶, *Protagonistas de la Literatura Mexicana (Meksika Edebiyatının Baş Kahramanları)* adlı eserinde, Jorge Cuesta'nın (1903-1942) *El Universal*'de (Evrensel) *Ulises Criollo*'nun ilk eleştirisini yaptığı makalesinin bir bölümüne yer verir. Jorge Cuesta bu makalede yazarın hayatından, eserlerinden, felsefesinden, siyasi düşüncelerinden ve Meksika Devrimi ile arasındaki bağlantıdan bahseder. Ona göre, *Ulises Criollo*, "Vasconcelos'un felsefesinin, kendi dehasını ve özgün anlatımını bulduğu eserdir."⁸⁷ Cuesta makalesine şu sözlerle devam eder:

"Vasconcelos'un *Gençlik Bilim ve Sanat Topluluğu*'ndaki varlığı, onun dehasının sadece bir bireyin dünyasına değil, aynı zamanda Meksika'nın kültürel yaşamına da karşılık gelmesinden dolayı anlamlıdır. [Kuşkusuz] 1910'dan 1924'e Meksika siyasetinde gerçekleşen devrimci hareketin düşünsel temeline bir belirsizliğin eşlik etmesi her zaman şaşırtacaktır. Ve bu belirsizliğin devrime kendi eğitim programını vermiş olması da şaşırtıcıdır. Ama en çok şaşırtan ve şaşırtmaya da devam eden şey ise, onu harekete geçiren sebepler anlaşılmasa da,

⁸⁵ Aurora M. Ocampo, a.g.e., s. 56.

⁸⁶ 2 Temmuz 1929 Guadalajara doğumlu şair, deneme-öykü yazarı ve edebiyat eleştirmeni.

⁸⁷ Emmanuel Carballo, *Protagonistas de la Literatura Mexicana (Meksika Edebiyatının Baş Kahramanları)*, Alfaguara, Meksika, D.F., 2005, s. 70.

Vasconcelos'un düşünce yapısının devrimci harekete yürekten bağlı olmasıdır. Öyle ki, birini diğerinden ayrı düşünmek mümkün değildir.⁸⁸

1937 yılında, otobiyografisinin üçüncü bölümü olan *Felaket*'i yayımlar. Bu eserde de aynı şekilde birbirinden farklı iki konu anlatılır: Milli Eğitim Bakanlığı'nda çalıştığı dönemlerde eğitim alanında gerçekleştirilen büyük gayretler ve sürgün edilmiş bir siyasetçinin anıları. Son cilt *Prokonsüllük*'te ise daha çok 1929 seçimlerinde yaşanan soruna değinir. Seçimleri kazanan kişinin kendisi olduğunu, hakkının gasp edilmesi nedeniyle de tepki olarak görevinden istifa ettiğini dile getirir.⁸⁹

Meksika Devrimi başladığında, aynı zamanda kültürel bir dönüşüm de başlamıştır ve Vasconcelos bu yenilikçi ortamda üstüne düşen rolü tam anlamıyla üstlenmeyi başaracaktır. Eğitimin halkların özgürleşebilmesi için gerekli olan en temel unsur olduğunu düşünür ve bu doğrultuda Obregón Hükümeti döneminde kapsamlı bir eğitim ve kültür projesine öncülük eder. Eğitime katkılarından dolayı, yazarlığının yanı sıra başarılı bir politikacı da olan Vasconcelos, 1923 yılında, Colombia, Panama ve Peru'lu öğrenciler tarafından *Amerika Kitası gençliğinin öğretmeni* olarak adlandırılır.

José Rubén Romero

Yazar José Rubén Romero (1890-1952) Michoacán'ın Cotija de la Paz adlı köyünde dünyaya gelir. 10 Mayıs 1911'de Madero'nun çağrısıyla Santa Clara del Cobre'de ilk silahlı eylem gerçekleştirilir. Bu eylem Romero'nun babası önderliğinde yürütülür ve yazarın kendisi de katılır. 1910 yılında devrimin ardından,

⁸⁸ a.g.e., gös.yer.

⁸⁹ Aurora M. Ocampo, a.g.e., s.56.

José Rubén Romero babasının yolundan devam eder ve Madero yanlısı faaliyetlere katılır. Bununla birlikte *Trajik On Gün* olayları boyunca yazar, ülkenin dört bir yanındaki diğer Madero taraftarları gibi, çok büyük sıkıntılar yaşar ve Meksiko Şehri'ne kaçmak zorunda kalır. Kısa bir süre sonra, yalnızlık, açlık ve parasızlık nedeniyle Michoacán'a döner. Yaşamının bu beş yılını (1910-1915), 1934 yılında yayımladığı *Desbandada (Bozgun)* adlı eserinde romanlaştırır.

Devrim, aynen Tanrı'nın yaptığı gibi, önce yıkıp sonra inşa etmektedir ve yine devrim, aynen Tanrı'ya duyulan ihtiyaç gibi, en çözümsüz, en umutsuz anlarda aranandır, umut ve çözüm vaat edendir. *Bozgun* adlı bu eserde de, bir köy halkının devrime bağladığı bu kurtuluş umudunun, devrimcilerin vahşiliklerine karşı duyulan korkuya ve memnuniyetsizliğe dönüşümü anlatılır. İlk başlarda fakirlikten kurtulmak anlamına gelen devrim, yarattığı kaos ortamı nedeniyle giderek umutsuzluğun karşılığı olmaya başlamıştır. Eserde yaşanan olaylar, alt sınıfa ait olan bir çocuk tarafından birinci tekil şahısta anlatılır. Bir çocuğun yaşamını süsleyen, kilisenin kulesi, dükkânlar ve sokaklar gibi yaşadığı köyün renkli görüntüleri, devrimin patlak verişiyle bir anda değmiştir. Artık o eski günler birer hatıradan ibarettir. Köyün yeni yüzünde sadece vahşetin ve akan kanın izleri vardır.⁹⁰ Romero, eserde anlatılan bu vahşeti yaşatan kişilerin, aslında devrimin gerçek çocukları olmadığını aksine deforme olmuş bir dönemde ortaya çıkan sahte devrimciler olduğunu vurgular.

1934 yılında yayımladığı *El pueblo inocente (Suçsuz Halk)* ve 1936 tarihli *Mi caballo, mi perro y mi rifle (Atım, Köpeğim ve Tüfeğim)* adlı eserlerinde anılarını kaleme almaya devam eder. Eserlerinin birçoğunda doğduğu şehrin etkileri dikkati çekmektedir. 1932 tarihli *Apuntes de un lugareño (Bir Köyden Notlar)* ve *Atım,*

⁹⁰ Jean Franco, *Historia de la Literatura Hispanoamericana (Latin Amerika Edebiyatı Tarihi)*, Çev: Carlos Pujol, Editorial Ariel S.A., Barselona, 1999, s. 192.

Köpeğim ve Tüfeğim'de, doğduğu toprakların sakin ve huzurlu yaşamını anlatır. Çoğunlukla kırsal tasvirlerden oluşan *Bir Köyden Notlar*, yazarın öz yaşam öyküsünü içeren bir karikatür serisidir. Bu eserden itibaren yazar üslubu ve işlediği konular açısından olgunluk dönemine ulaşır. J. S. Brushwood, yazarın kırsal yaşama duyduğu bu ilgiyi şöyle yorumlar: “onun bölgeselciliği Azuela'ninkine çok benzeyen bir taşra kültürüne duyulan hayranlıkla ilişkilendirilebilir. Bana kalırsa, her iki yazarın tutumu da devrimle birlikte oluşan yeni topluma, toplumun belirsizliğine ya da değişimin kendisine duyulan bir tepkidir.”⁹¹

1939 tarihli *La vida inútil de Pito Pérez* (*Pito Pérez'in Beyhude Yaşamı*) yazarın en çok ses getiren eseridir. *Pito Pérez*, tıpkı diğer pitoresk kahramanlar gibi, mevki sahipleriyle, rahiplerle sürekli dalga geçer; bir yerden diğerine seyahat ederek amaçsızca dolaşır; düzenli olarak sevgili değiştirir; kadınlarla dalga geçer. Roman, okurlar tarafından çok büyük bir ilgiyle karşılanır; hatta romanın kahramanı öylesine büyük bir coşkuyla benimsenir ki, yazar, *Pito Pérez* adıyla anılmayla başlar.⁹²

José Rubén Romero'nun diğer önemli eserleri 1946 tarihli *Viaje a Mazadán* (*Mazadán'a Yolculuk*) ve *Rosenda* adlı eserleridir. Eserlerinde, kimi zaman duygusal kimi zaman da hicivli bir anlatıma bürünen üslubunu gerçeğin süzgecinden geçirir ve Meksika'nın taşra hayatını pitoresk bir bakış açısıyla okuyucuya aktarır.

⁹¹ John S. Brushwood, a.g.e., s. 362.

⁹² Salvador Bueno, *Aproximaciones a la Literatura Hispanoamericana (Latin Amerika Edebiyatına Yaklaşımlar)*, Ediciones Unión, Havana, 1984, 377-385.

III.2.2. Meksika Devrimi Romanı İkinci Kuşak Yazarları

Rafael F. Muñoz

Chihuahua doğumlu Rafael Felipe Muñoz Barrios (1899-1972) da bu edebi türün önemli yazarlarından biridir. On altılı yaşlarında Chihuahua'da yayımlanan bir haftalık dergide muhabir olarak çalışmaya başlar ve kısa bir süre sonra da Francisco Villa ile tanışır. Liderin yaşamı ve kişiliği, eserlerindeki konulardan ve karakterlerden de anlaşılacağı gibi, yazar üzerinde derin izler bırakır. Sonrasında *El Heraldo de México (Meksika Postası)*, *El Gráfico (Grafik)* ve *Evrensel* gibi dergilerde çalışmaya devam eder. Emilio Portes Gil Hükümeti döneminde *El Nacional (Ulusal)* adlı derginin yönetimini üstlenir.

Yazar, edebi kariyerine 1913 yılında *El hombre malo (Kötü Adam)* adlı öyküsüyle başlar. Eserlerinde genellikle devrim yıllarında edindiği kendi tecrübelerinden esinlenir. 1928 yılında *El feroz cabecilla, cuentos de la Revolución en el Norte'yi (Vahşi Elebaşı, Kuzeydeki Devrim Öyküleri)* ve iki yıl sonra da, *El hombre malo y otros relatos'u (Kötü adam ve Diğer Hikâyeler)* yayımlar. 1931 tarihli ilk romanı *¡Vámonos con Pancho Villa! (Pancho Villa ile Gidelim)* ile öyküden romana geçiş yapar. Muñoz'a göre roman, “eser boyunca yaşayacak olan karakter ya da karakterlerle birbirine bağlanan bir olaylar silsilesidir. Öyküden farklı olarak, bir dünya görüşü ve kişisel bakış açısı gerektirir.”⁹³

Bu eserde yazar birbirini takip eden sahnelerle “ülkenin kuzeyindeki devrimci yaşamın ve sayısız faaliyetin”⁹⁴ tasvirini yapar. Okuyucuya Pancho Villa'nın altı adamının birbirine paralel yaşamlarını anlatır. Meksika Devrimi sırasında *San Pablo*

⁹³ Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 370.

⁹⁴ José Luis Martínez, a.g.e., s. 58.

Aslanları adıyla tanınan bu altı kişilik rençperden oluşan grup Pancho Villa'nın ordusuna katılır. Muñoz, Villa'yı savunmak için kendilerini gönüllü olarak öne atan bu kişilerin kahramanlıklarını, yaşadıkları acıları ve hayal kırıklıklarını kaleme alır. Yazar, Emmanuel Carballo ile gerçekleştirdiği bir röportajında *Pancho Villa ile Gidelim* aldı eserinden şöyle bahseder:

“Bir süre boyunca her pazar *Evrensel*'de bir öykü yayımladım. Konu bulabilmek için hafızamı ve hayal gücümü zorlamam gerekiyordu. Chihuahua'daki San Pablo köyünün altı rençperi, Tiburcio Maya, Máximo Perea, Rodrigo Perea, Melitón Botello, Martín Espinosa ve Miguel Angel del Toro'nun yaşamları *Magazine* dergisinin çeşitli sayıları için bana konu olmuştu. Elimde seksen sayfa yazılı metin vardı ve karakterlerden sadece biri hayattaydı: Tiburcio Maya. Diğer beş kahramanı aynı pazar sayısında öldürmüştüm. O günlerde beni Bay Lanz Durer yanına çağırdı. *Rafael, senin Magazine'deki yazı dizini durduracağız. Biraz önce, Bay Venustiano Carranza'nın evraklarının da içinde bulunduğu General Juan Barragán'ın kitabının telif hakkını almayı başardım, dedi. Çok güzel –diye cevapladım– siz nasıl isterseniz. Ofisinden çıktığımda ellerimde, bir kitabın taslağından çok bir yıkıntıyı andıran seksen sayfanın ağırlığını hissettim. Bununla ne yapacağım?, diye düşündüm. Seksen sayfayı yazacağım –dedim kendi kendime– ve böylece bir romana, ilk romanıma sahip olacağım.”⁹⁵*

Yazar, 1941 yılında Buenos Aires'te otobiyografik bir eser olan ikinci romanını yayımlar: *Se llevaron el cañón para Bachimba (Cephaneyi Bachimba'ya Götürdüler)*. Yazarın kendi sözleriyle bu eserin konusu, “hayali bir otobiyografik çalışmadır.”⁹⁶ Pascual Orozco'nun Madero Hükümeti'ne karşı başlattığı ve

⁹⁵ Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 358-359.

⁹⁶ Emmanuel Carballo, a.g.e., s.360.

başarısızlıkla sonuçlanan isyanını anlatır. Anlatım birbirinden kopuk gibi görünen kısa kısa bölümler halinde işlenir ve çoğu kez gerçek ile hayal birbirine karışır. Romanda, iki başkahraman, okuyucunun özellikle ilgisini çeker: *Álvaro Abasolo* ve *Marcos Ruiz*. Bir devrimci adayı olan *Álvaro* sebebini çok da iyi bilmeden Orozco'nun ordusuna katılır. *Marcos Ruiz* ise devrimci idealleri temsil eder. Romanda *Marcos Ruiz*, *Álvaro*'ya devrimin anlamı ve amacı üzerine kendi düşüncelerini şöyle açıklar:

“İntikam için savaşmıyoruz. Devrim, daha fazla bir şey; biz insanlara, bütün anlamsızlığımızı gösteren daha büyük bir şeydir: halkın yaşadığı sefalete karşı memnuniyetsizliğidir. Dört yüz yıldır çalışıyor halk, karşılık olarak onu güçsüzleştiren, zayıflatan ve tüketen açlığı almak için. Açlık, mideye saplanan bir demir parçası... İnsanlar doğuyor ve karınlarının doyduğunu hiç hissetmeden açlıktan ölüyor, o demir parçası midelerinden sökülüp alınmaya ve ellerinde düşmana karşı koymak için bir silaha dönüşünceye kadar. Bizler düşünceleri kişiselleştirmemeliyiz çünkü halk fikirlerden ziyade liderlerden daha kolaylıkla uzaklaşır. Orozco'nun mu Madero'yu yendiği ya da Madero'nun mu Orozco'ya galip geldiği önemli değil; önemli olan halkın kazanması, yanlışlara, hırsalara, çılgınlıklara rağmen, kana susamışlığa, nefrete rağmen... ve en önemlisi liderlere rağmen.”⁹⁷

Gregorio López y Fuentes

Meksika Devrimi Romanı'nın önemli yazarlarından biri de Gregorio López y Fuentes'tir (1887-1966). Gençliğinde babasının dükkânında zamanını geçirir. Burada yerliler, çiftçiler ve işçilerle bir arada yaşayarak onların dünyasına ortak olur. Kısa

⁹⁷ a.g.e., gös.yer.

bir süre sonra da onu derinden etkilemiş olan bu insanların ve yaşamlarının tasvirlerini yapmaya başlar. López y Fuentes edebi kariyerine *Nosotros* adlı dergide şair olarak başlar. Meksika Devrimi'yle birlikte döneminin parlak bir yazarına dönüşür ve devrim yıllarını tasvir ederek kırsal kesimdeki yaşamın zorluklarına değinir. 1931 yılında en başarılı romanlarından biri olan *Campamento*'yu (*Karargâh*) yayımlar. Bu eserde, devrimcilere ait bir karargâhın ayrıntılı tasvirini yapar. Bu eserden itibaren yazarın diğer eserlerinde seçtiği konularda çok farklılaştığı fark edilmektedir.

Bir yıl sonra, neredeyse bütün devrim tarihini özellikle de Zapata dönemini kapsayan romanı *Tierra*'yı (*Toprak*) yayımlar. Porfirio Díaz döneminin son günlerinden, devrimin son silahlı mücadelesine kadar geçen dönemde yaşanan olaylara değinir ve devrimin kırsal alandaki yansımalarından bahseder.

Eserde, *Don Bernardo* çiftliğindeki gündelikçiler yaşadıkları sefalet ve çektikleri tüm eziyetlere rağmen çiftlik ağasına karşı mücadele etmezler, köle gibi yaşamaya razı olurlar. Eserde devrimin bir sembolü olan *Antonio Hernández* (*Don Bernardo*'nun çiftliğinde çalışan genç bir işçidir) Zapata'nın ordusuna katılır. Çiftliğe geri döndüğünde, diğer işçilere Madero'nun diktatörlüğe karşı ayaklanma çağrısını anlatır. Fakat bu haber çiftlikteki kimsenin ilgisini çekmeyecektir. Eserde Zapata ve onun düşünceleri adeta gerçekten uzak bir efsaneye dönüşecektir.

López y Fuentes, 1935 yılında Meksika edebiyatının en tanınmış ve en önemli romanlarından biri olan *El Indio*'yu (*Yerli*) yayımlar. Brushwood'a göre, *Yerli*, “yapısal olarak López y Fuentes'in alışıldık tarzında yazılmıştır. Bölümlerin, çağdaş yaşamın tasviri ya da bu kültürel karşılaşmanın tarihinin simgesel anlatımı olduğu görülmektedir. Beyaz adamlar tecrit edilmiş bir yerli köyüne varırlar. Altın

ararlar ve yerlilerden yardım isterler. Bu kişilerin misafirperverliğini kötüye kullanırlar. Yerliler bu duruma aynı şekilde karşılık verirler ve karışıklık başlar. Bir süre sonra, köye bir uzman gelir ve yerlileri, onların çıkarlarını hiçe sayarak, Kilise ve Devlet için çalışmaya mecbur bırakır. Yerliler iki ayrı adalet anlayışı olduğunu fark ederler: biri beyaz adamlar için, diğeri yerliler için.”⁹⁸

Bu eserle birlikte, yazar Meksika’daki bir diğeri sorun olan yerlilerin yaşam şartlarına geçiş yapar. Bu konuyu sorunsal açıdan ele alır ve Meksika Devrimi ile ilişkilendirir. Yerlilerin toplumdan uzaklaştırılması ve içinde bulunduğu zor yaşam şartları, kuşkusuz Meksika Devrimi’ni tetikleyen nedenlerden biridir. Öyle ki, Avrupa’dan Latin Amerika’ya gelen beyaz adamlar, her zaman yerlilerden yararlanmaya çalışmışlardır. Yerliler yeni düzenin bir üyesi olarak kabul edilmemiş ve yaşam düzeyini iyileştirebilmek için yaşam şeklini de değiştirmek, başka bir deyişle kendini Avrupa kültürüne uydurmak zorunda bırakılmıştır. Toplumdan dışlanmıştı. Böylece, yerlilerin yaşamı yeni kurulan düzenin dışında kalmıştır.

Mauricio Magdaleno

Zacatecas, Tabasco doğumlu olan Mauricio Magdaleno Cardona (1906-1986), çocukluğunun ilk yıllarını doğduğu şehirde geçirir. Ancak Meksika Devrimi’nin ilk günlerinde yaşanan silahlı çatışmalar, ailesiyle birlikte Aguascalientes’e taşınmasına sebep olacaktır. 1920 yılında, yine aynı sebepler yüzünden bu kez de Meksiko Şehri’ne taşınırlar. Yazar, UNAM’da edebiyat eğitimi alır. 1929 yılında Vasconcelos Hareketi’ne katılır. 1933’te İspanya’ya gitmek için bir burs kazanır ve Madrid’te edebi kariyerine başlar. İspanya’da bulunduğu süre boyunca, Martín Luis Guzmán

⁹⁸ John S. Brushwood, a.g.e., s. 369.

tarafından yönetilen *El Sol* adlı gazetede çalışmaya başlar. Ayrıca, Madrid'te yayımlanan *Estampa*, Buenos Aires'te yayımlanan *La Nación* ve Meksika'da yayımlanan *Ulusal* ve *Evrensel* adlı günlük gazetelerde de yazılar yazar. 1934 yılında ülkesine geri döndüğünde Meksika tarihi ve İspanyol edebiyatı öğretmeni olarak çalışır.

Eserleri Meksika Devrimi'nin son dönemlerine, Lázaro Cárdenas Hükümeti dönemine denk düşmektedir. Birinci bölümde de bahsedildiği gibi 1934-1940 yılları arasında Cárdenas, Meksika'da radikal reformlar yapar; Meksika'nın ulusal birliğini destekleyici adımlar atar ve Meksika petrollerini kamusallaştırmak için A.B.D. ile arasındaki ilişkilerde ülkesinin çıkarlarını korumaya çalışır. Mauricio Magdaleno eserlerini bu etkiler altında yazar.

1934'te yayımlanan ilk romanı *Campo Celis*'te (*Celis Bölgesi*) Meksika Devrimi öncesi dönemden ve siyasal hırslardan bahseder. 1936 yılında *Concha Bretón* adlı ikinci romanını yazar. En ünlü eseri olan 1937 tarihli *El resplandor*'da (*Görkem*), –López y Fuentes'in *Yerli* adlı eseriyle karşılaştırıldığında–, yerlilerin toplumsal konumuna daha ayrıntılı değinildiği görülmektedir.

Yazarın en önemli eseri sayılan *Görkem* adlı roman, yerlilerin yaşadığı bir köyde çekilen acıları ve bu köylülerin sefaletten kurtuluş umutlarının tükenişini son derece etkili bir dille anlatır.⁹⁹ Eserde, *La Brisa* adlı çiftlikte beyaz adamlar verimli topraklarda yaşamalarına rağmen, yerliler kurak topraklarda sefalet içinde hayatta kalmaya çalışırlar. Hiçbir şey üretemezler fakat daha iyi günlerin geleceğine dair umutları vardır. Bu çiftlikte yaşayan *Saturnino* adlı melez bir çocuk kendi ailesine sırt çevirir ve o andan itibaren onu büyütmiş olanlar, *Saturnino* için *ötekilere*

⁹⁹ Arturo Torres Rióseco, *Nueva Historia de la Gran Literatura Iberoamericana (Büyük Latin Amerika Edebiyatı Yeni Tarihi)*, Emecé, Buenos Aires, 1945, s. 281.

dönüşür. Eski arkadaşları sefalet içinde hayatta kalmaya çalışmaktadır. İki kutup arasındaki farklılığın vurgulandığı eserde yazar, kişilerin kendilerini toprakla özdeşleştirmelerinden bahseder. Çeşitli dillere çevirisi yapılmış olan *Görkem*, yerlilerin yaşamına değinen bir eser olmasından başka Meksika Devrimi romanları arasında önemli bir yer tutar. Eserde, siyasetçilerin alışıldık tarihine de değinilir. Siyasetçiler, görev almadan önce, ihtiyacı olanlara yardım etmekten bahsederler ve bir takım vaatlerde bulunurlar. Ancak, bir kez gücü ele geçirdikten sonra, kendilerini o makama taşıyan halkı ve ihtiyaçlarını unutarak verdikleri sözleri yerine getirmezler.

1949 tarihli bir diğer önemli eseri *Tierra grande*'de (*Geniş Topraklar*), 1910 yılında Meksika Devrimi ile başlayan değişim sürecinde Meksika'nın yaşadığı acıları anlatır ve bu dönemin etkilerini çiftlik sahibi *Suárez Medrano* adlı ailenin yaşamında inceler. Bu aile için toprak ve mülkiyeti yaşamlarının en önemli unsurudur. Hatta insan yaşamından bile daha değerlidir. Zira kişiler ancak sahip oldukları toprağın değeriyle toplumsal statü edinmektedirler.

Jorge Ferretis

San Luis Potosí doğumlu yazar ve siyasetçi Jorge Ferretis (1902-1962), kuşağının diğer yazarları gibi gazetelerde çalışır. *El Potosí* ve *La voz* gazetelerini yönetir. Ülkesine duyduğu sevgi ve bağlılık eserlerinin ana temasını oluşturur. José Luis Martínez yazarın üslubuna şöyle değinir:

“Jorge Ferretis roman türünde yazdığı eserlerinde büyük oranda sosyoloji ve etnolojiden yararlanır. [Ferretis], Amerika kıtasındaki en büyük sorunun yıkım ve barbarlığa karşı bir uygarlık mücadelesi vermek olduğunu savunan bu grubun yazarlarına dahil edilir. Diğerleri gibi o da umutsuzca devrimi anlatır. Bu yüzden

Tierra caliente [*Sıcak Toprak* (1935)] ve *El sur quema* [*Güney Yanıyor* (1937)] gibi romanlarında kırsal bölgelerimizin acıklı gerçekliğini vurgular; *Cuando engorda el Quijote* [*Don Kişot Şişmanladığında* (1937)] ve *San automóvil*'de [*Aziz Otomobil* (1938)] ise yeni devrimcilerin değişimini hicveder.¹⁰⁰

Üç kısa romandan oluşan ilk eseri *Sıcak Toprak*'ta, Meksika'nın tropikal bir kırsal bölgesindeki yaşamdan bahseder ve insanların karakterlerini bölgenin doğal koşullarıyla ilişkilendirmeye çalışır.¹⁰¹ *Güney Yanıyor* yazarın ikinci romanıdır. Bu eser hakkında Rafael F. Muñoz şu şekilde yorum yapar: “[Ferretis] içinde taşıdığını söyleyen bir insandır. Teknikten çok ilhama inanır. *Güney Yanıyor* dikkat çekici bir romandır, hatta onun en yaratıcı eseridir.”¹⁰²

Bu bölümü, XX. yüzyılın önemli olaylarından biri olan Meksika Devrimi'ni konu edinen ve dönemi birçok farklı bir açıdan ele alan Meksika Devrimi Romanı üzerine birkaç cümleyle sonlandırmanın uygun olduğunu düşünüyorum. Kuşkusuz, edebiyat ile bir ülkenin toplumsal gerçekliği arasında çok güçlü bir ilişki bulunmaktadır. 1910 yılında gerçekleşen hareketle birlikte, bu kuşağın yazarları, kendilerine özgü üslupları ve bakış açılarıyla Meksika'nın içinde bulunduğu durumu, daha doğrusu Meksika'nın gerçeklerini ifade etmeye çalışmışlardır. Bu yüzden, bir döneme tanıklık eden bu kuşak sayesinde o günlerin düşünce yapısını ve yazarların bu olaylara bakış açısını anlamak mümkündür. Bu bölümde bahsi geçen eserlerde hemen hemen birbirine yakın konular işlenmektedir. Bazen tarih edebiyatla harmanlanarak, bazen de zafer dramatizmle karıştırılarak, kimi zaman kahramanlar kimi zaman da idealler, hatta yaşamı pahasına savaşan ordular anlatılır. Topluma net ve siyasal bir mesaj iletecek yeni bir üslup oluşturulmaya çalışılır.

¹⁰⁰ José Luis Martínez, a.g.e., s. 59-60.

¹⁰¹ John S. Brushwood, a.g.e., s. 366.

¹⁰² Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 368.

Meksika Devrimi Romanı, aynı zamanda Meksika halkının ekonomik ve siyasal anlamda yaşadığı değişimlere de eşlik eden ve bu süreci bizzat yaşayan bir unsurdur. Bu nedenle, bu dönem romanları üzerine yapılacak incelemeler Meksika Devrimi'ni ve yarattığı sonuçları daha net kavrayabilmeyi mümkün kılacaktır.

IV. MARTÍN LUIS GUZMÁN VE *LİDERİN GÖLGESİ* ADLI ESERİNDE TARİHSEL GERÇEKLIK

IV.1. MARTÍN LUIS GUZMÁN'IN YAŞAMI VE ESERLERİ

IV.1.1. *Edebiyat Dünyasındaki İlk Yılları*

“Gördüğünü yansıtan bir yazar olduğumu düşünüyorum. Bir şeyi, bir kişiyi ya da bir sahneyi görmediğim takdirde sizlere de anlatamam. Olaylara değil de sadece fikirlere değindiğimde ise onu anlatmış olamam, hatta bir çeşit çizelgeye indirgemiş olurum. Eserlerimi okuduğumda her defasında beğenim biraz daha azalıyor. Onları değiştirebilmek isterdim. Ben hep kendisiyle uzlaşamayan bir insan olmuşumdur. Şimdiye kadar eserlerimin hiçbirinden asla memnun kalmadım.”¹⁰³

Hayranlık uyandıran bir üslubun yaratıcısı ve Meksika Devrimi Romanı'nın büyük yazarlarından biri olan Martín Luis Guzmán sanatını bu sözlerle yorumlar. Ülkesinde olup bitenlere her zaman eleştirel bir gözle bakıp çözümler aradığı gibi, kendi sanatını da daima eleştirerek daha iyiye götürmeye çalışan yazar, gazeteci ve

¹⁰³ Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 95.

siyasetçi, 6 Ekim 1887 tarihinde Carmen Franco de Guzmán ile Martín Luis Guzmán y Rendón'un oğlu olarak Meksika'nın Chihuahua eyaletinde dünyaya gelir.

Yazar, gözlem gücünün kendisine tanıdığı avantajlardan yararlanarak, eserleri vasıtasıyla ülkesinde sürüp giden devrimci mücadelenin en kanlı sahnelerini adeta kayıt altına almayı başaracaktır. Eserlerinde Meksika'nın sorunlarına bir yandan eleştirel bir tutumla yaklaşırken, diğer yandan da ülkesinin acılarını her seferinde daha dokunaklı bir biçimde yansıtmaktadır.

Babası, askeri bir okulda öğretmendir ve aynı zamanda Federal Ordu'da albay olarak görevlidir. 1910 yılında devrim hareketleriyle birlikte ülkenin her kesiminde patlak veren çatışmalardan birinde yaşamını kaybedecektir.¹⁰⁴

Yazar, henüz bir yaşını doldurmamışken, babasının mesleği nedeniyle ailesiyle birlikte Tacubaya adlı kasabaya taşınır. Çocukluğu burada geçer ve ilk gençlik yılları boyunca da Veracruz'da bulunur. Edebiyata olan ilgisi çok erken yaşlarda onu yazmaya yöneltir: 1900 yılında, Veracruz'da, okuldan arkadaşlarıyla birlikte *La Juventud (Gençlik)* adlı bir okul dergisi yayımlamaya başlar. 1958 yılında Emmanuel Carballo ile yaptığı *Una Sabia Naturalidad (Bilge bir Doğallık)* başlıklı röportajında da belirttiği gibi edebi yaşamı çok genç yaşlarda başlamıştır:

“Bundan 58 yıl önce, 1900 yılında yazmaya başladım. Okul arkadaşım Feliciano Prado ile birlikte Veracruz'da on beş günde bir çıkan ve dönemin geleneklerini etkilemeye adanmış (iddialıydık) bir gazete olan *Gençlik*'i yayımladım. Bu ilk gazetemde yazdığım iki makalemi çok iyi hatırlıyorum: Biri Victor Hugo, diğeri ise Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi* adlı eseri üzerineydi. Bu gazete de, tıpkı

¹⁰⁴ Andrés de Luna, *Martín Luis Guzmán: Serie de Los Senadores (Martín Luis Guzmán: Senatörler Serisi)*, Edición del Senado de la República, Meksika, 1987, s.76-77.

diğerleri gibi, çok kısa sürdü. O zamanlar sadece on üç yaşında olduğumu da unutmamak gerekir.”¹⁰⁵

Edebiyatla tanıştığı ilk yıllarda, kendi üslubunu keşfedebilmek ve yorumlayabilmek amacıyla birçok farklı yazarın eserlerini okumaya başlar. Fransız edebiyatından Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), İspanyol edebiyatından Miguel de Cervantes Saavedra (1547-1616), Francisco de Quevedo (1580-1645), Baltasar Gracián (1601-1658), ve İngiliz edebiyatından William Hazlitt’in (1778-1830) eserlerini okur. Daha sonraları bu yazarları kendi sanatına katkı sağlamış olan ustaları¹⁰⁶ olarak tanımlayacaktır.

1908’de, 21 yaşındayken, Meksika’nın bağımsızlığını¹⁰⁷ konu alan bir makale yayımlar. Sonraki günlerde bu çalışması, *Gençlik Bilim ve Sanat Topluluğu*’na katılmasını sağlayacak kişi olan Jesús T. Acevedo (1882-1918) ile tanışmasına sebep olacaktır.¹⁰⁸

“Orada [*Gençlik Bilim ve Sanat Topluluğu*’nda], genel ve özel toplantılarda, José Vasconcelos, Pedro Henríquez Ureña, Antonio Caso, Julio Torri, Carlos González Peña ve daha adını hatırlayamadığım birçok kişiyle dostluk kurdum (Alfonso Reyes ve ben liseden tanışıyorduk, sınıf arkadaşydık). Haftalık olarak Caso’nun kütüphanesinde toplanıyorduk, okuyorduk ve temel eserler üzerine yorumlar yapıyorduk. Bizler mükemmel okurlar ve mükemmel konuşmacılardık; birbirimize izlenimlerimizi aktarıyorduk ve fikirlerimizi irdeliyorduk. Her şey ilgimizi çekiyordu. Çok ciddiydik. Sonrasında yazar olmak ve bu eserler nedeniyle kendimi edebiyata adamak için dayanılmaz bir istek duymaya başladım. Bu eğilim

¹⁰⁵ Emmanuel Carballo, a.g.e. s. 89.

¹⁰⁶ Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 95-96.

¹⁰⁷ Bağımsızlık ilanı 16 Eylül 1810 tarihinde olmuş, İspanya tarafından tanınması ise 27 Eylül 1821’de gerçekleşmiştir.

¹⁰⁸ Emmanuel Carballo, a.g.e., s.90.

1908'den 1912'ye kadar olan eserlerimde görülmektedir. (...) Bir süre sonra devrimin patlak vermesinin ardından, yazabilmek benim için fikirlerimi ifade etme aracına dönüştü.¹⁰⁹

IV.1.2. Meksika Devrimi'nin Martín Luis Guzmán'ın Eserlerine Yansıması

1909 yılında Meksika Üniversitesi Devlet Hukuk Okulu'nda eğitimine devam eder. Guzmán'ın siyasi fikirleri, 1910 yılına doğru artık şekillenmeye başlamıştır. 1913 yılında Meksika Üniversitesi Devlet Hukuk Okulu'ndan mezun olur. Bu yıllar yazar için oldukça hareketli geçer. Siyaset içerisinde daha aktif bir rol almaya başlayan Guzmán, doğduğu eyalet Chihuahua'daki Madero taraftarlarının temsilcisi olarak faaliyet göstermek amacıyla İlerici Kurumsal Parti'nin (PCP) toplantılarına katılır. Madero Hükümeti döneminde Bayındırlık Bakanlığı'nda görev alır. *Trajik On Gün* olaylarından kısa bir süre sonra 26 Mart 1913'te Victoriano Huerta'nın yönetimi ele geçirmesinin ardından, bakanlıktaki görevinden istifa eder ve kuzeydeki devrimcilerle birlikte hareket etmeye başlar. Aynı yıl, Madero yanlısı arkadaşlarıyla beraber, *El Honor Nacional (Ulusal İtibar)* adlı gazeteyi kurar. Bu dönemde ünlü eseri *El águila y la serpiente*'yi (*Kartal ve Yılan*) yazmaya başlar ve Meksika Devrimi boyunca yaşadıklarını kaleme alır.

1914 yılı Mart ayında, Huerta yönetimine muhalif olarak Francisco Villa'nın ordusuna katılır ve kendisine albay rütbesi verilir. Birinci bölümde ayrıntılı olarak açıklandığı gibi, o yıllarda Meksika'daki siyasi durum giderek kötüleşmektedir. Victoriano Huerta'nın bozguna uğratılmasının ardından bu kez devrimci liderler

¹⁰⁹ a.g.e., gös.yer.

arasında bir takım uzlaşmazlıklar ve neticesinde de ciddi bölünmeler yaşanmaya başlamıştır. Bu dönemde Guzmán, Carranza ile görüşmek üzere Pancho Villa tarafından Meksiko Şehri'ne gitmekle görevlendirilir, fakat bu görüşme Guzmán için kötü sonuçlanacaktır: Eylül 1914'te şehre vardığında tutuklanır ve Carranza'nın adamları tarafından hapse atılır. Bir ay sonra, Ekim 1914'te, *Aguascalientes Birliği*'nden sonra kurulan Eulalio Gutiérrez başkanlığındaki Birlik Hükümeti döneminde tekrar özgürlüğüne kavuşabilecektir.¹¹⁰

Ülkedeki siyasal istikrarsızlık ve kanlı sahnelerle son bulan güç savaşları, yazarı Meksika'dan ayrılmaya mecbur bırakacaktır. Bu yüzden, Carranza'nın Pancho Villa ve diğer devrimci birlikleri yenerek yönetime geçtiği 1915 yılında, gönüllü olarak Villa'dan ve her şeyden çok değer verdiği ülkesinden ayrılarak beş yıl sürecek olan sürgün hayatını yaşamaya başlar. Amerika Birleşik Devletleri üzerinden İspanya'ya geçer ve oraya yerleşir. Bu beş yıllık süre, yazarın ilk sürgün dönemi olarak anılır. O yıllar, İspanya'da yayımlayacağı ya da kaleme almaya başlayacağı eserler açısından da Guzmán'ın edebi kariyerinin önemli bir başlangıç noktasıdır.

1915 yılında ilk eseri *La querrela de México*'yu (*Meksika'nın Kavgası*) Madrid'te yayımlayarak edebiyat dünyasına deneme yazarı olarak ilk adımını atar. José Luis Martínez'e göre bu eser, "Meksika halkının etik değerleri üzerine yazılmış en trajik ve kötümser tanıklıklardan biridir."¹¹¹ Martínez'in de değindiği gibi, *Meksika'nın Kavgası*'nda yazar son derece gerçekçi ve dolayısıyla da oldukça kötümserdir. Guzmán, eserin sayfaları arasında, Meksika halkı için eksiklik arz eden noktalara vurgu yapmayı tercih etmiştir. Bunlar, birçok Latin Amerikalı aydınının da kabul etmiş olduğu gibi, yerli halkın pasifliği ve kötümserliği, sistemli bir eğitim

¹¹⁰ Arturo Delgado González, *Martín Luis Guzmán y el estudio de lo mexicano (Martín Luis Guzmán ve Meksika Üzerine İncelemeler)*, SepSetentas, Meksika, 1975, s. 170.

¹¹¹ José Luis Martínez, a.g.e., s. 56.

planından yoksun bırakılmış oluşları, dış güçlerin özellikle de kuzeydeki güçlü komşunun Meksika iç işlerine müdahalesi gibi konulardır.¹¹² Guzmán eser boyunca, bağımsızlık sonrası dönem, Díaz diktatörlüğü sırasında halkın içinde bulunduğu zor koşullar, Meksika Devrimi'nden önceki ve sonraki sosyal haklar, ulusal çaptaki temel eğitimin zorunluluğu gibi ciddi sorunlar olarak güncelliğini koruyan birbirinden farklı birçok konuya değinmiştir.

Yazar, 1916 yılını da İspanya'da geçirir. Bu dönemde kendisini çalışmalarına ve araştırmalarına verir. Alfonso Reyes (1889-1959), Enrique Díez-Canedo (1879-1944) ve Madrid'teki gazetelerin diğer yazarlarıyla birlikte çalışır. Sonrasında NewYork'a gider ve orada *Grafik* adlı İspanyolca yayımlanan derginin editörlüğünü yapar. *Grafik*'te birçok makalesi yayımlanır; daha sonraları buradaki makaleleri 1920 tarihli *A orillas del Hudson (Hudson Yakınlarında)* adlı kitabında toplanır.

Hudson Yakınlarında'da yer alan 1917 tarihli bir makalesinde, Guzmán, Meksika'nın tam anlamıyla kendi halkına, kendi coğrafyasına ait bir edebiyatı olmadığından bahseder. Yaşam biçimi, siyaset anlayışı gibi konularda Meksika'nın kendine özgü bir yorum gücü olmamasından duyduğu memnuniyetsizliği anlatır. Yıllarca sömürülmüş ve kendi kültürüne yabancılaştırılmış Meksika'nın, bağımsızlık hareketi ile başlayan bu kimlik edinme sürecinin, devrimin harekete geçireceği itici güç ile tamamlanabileceğine ve nihayet başarıya ulaşabileceğine inanır. Öyle ki bağımsızlıktan sonraki yıllarda bu gelişim dönemi Porfirio Díaz diktatörlüğü nedeniyle duraksama hatta gerileme sürecine girmiştir. Öyleyse, ancak devrim bu

¹¹² *Diccionario Enciclopédico de las Letras de América Latina (Latin Amerika Yazını Ansiklopedik Sözlüğü)*, II. Cilt, Monte Avila Editores, Venezuela, 1995, s. 2159.

zincirleri kırabilecek etkiyi yaratacaktır.¹¹³ Bu inancını devrimden 48 yıl sonra şu sözleriyle doğrular:

“Evet, artık biçimlenmiş ve ulusal kimliğini edinmiş bir edebiyat sanırım var. Resim sanatında da olduğu gibi, bu gelişim, devrimin bir ürünüdür. Bunu, 1910 yılında başlayan o büyük mücadeleyi anlatan eserlerde görüyoruz. O ana kadar Meksika, kendisinin bilincinde olan bir kişilikten yoksundu. Devrim, bağımsızlıkla başlayan ulusal hareketin yarattığı etkiyi tamamlamaya gelmiştir.”¹¹⁴

1920 yılında ülkesine döner ve Salvador Alvarado (1880-1924) tarafından kurulmuş olan *Meksika Postası* adlı gazetede editör olarak çalışır ve kendisini tamamen gazeteciliğe adar. 1922’de *El Mundo (Dünya)* adındaki akşam gazetesini kurar.¹¹⁵

Yazarın siyasete duyduğu ilgi hiçbir zaman azalmayacaktır ve kimi zaman da bu ilginin olumsuz etkilerini yaşamak zorunda kalacaktır. 1925 yılında Plutarco Elías Calles’in yönetime gelmesi ve muhaliflerini tasfiye etmesi ile birlikte Martín Luis Guzmán da tekrar ülkesinden ayrılır. 1936 yılı Mart ayına dek İspanya’da kalır. Madrid’te *El Sol* ve *La Voz* gibi önemli gazetelerde çalışır. 1925 yılında *Memorias de Pancho Villa (Pancho Villa’nın Anıları)* adlı romanını yazmaya başlar.¹¹⁶

Yazar İspanya’da bulunduğu sürede edebi açıdan son derece üretkendir. Edebi kariyerinin bu ikinci safhasında iki önemli eser yayımlar: 1928 tarihli *Kartal ve Yılan* ile 1929 tarihli *La sombra del caudillo (Liderin Gölgesi)*.¹¹⁷ Brushwood yazarın üslubunu genel olarak şu sözlerle değerlendirir: “Guzmán çok kültürlü bir

¹¹³ Martín Luis Guzmán, *Obras Completas I (Bütün Eserleri I)* içinde *A orillas del Hudson / Alfonso Reyes y Las Letras Mexicanas (Hudson Yakınlarında / Alfonso Reyes ve Meksika Yazını)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, D.F., 2004, s. 59.

¹¹⁴ Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 96.

¹¹⁵ Bu gazete, kısa bir süre sonra, *Delahuertacı Hareket*’i desteklediği gerekçesiyle Álvaro Obregón tarafından yasaklanacaktır.

¹¹⁶ Arturo Delgado González, a.g.e., Meksika, 1975, s. 168.

¹¹⁷ Tezin asıl konusunu oluşturan bu eserle ilgili inceleme bir sonraki bölümde yer almaktadır.

adam. Üslubunda yetenek ile duyarlılığı bir araya getirir. Latin Amerika dünyasında yüzyılın en başarılı düz yazı yazarlarından biri olarak takdir edilir.”¹¹⁸

Kartal ve Yılan siyasetin bizzat içinde yaşayan ve bu süreçte birçok devrimci liderle tanışma şansını yakalayan üniversiteli bir gencin hikâyesidir. Eser boyunca, aynı zamanda Venustiano Carranza, Lucio Blanco, Felipe Ángeles ve Francisco Villa gibi tarihsel kişiliklerin de tasvirleri yapılır. Yazar Adalbert Dessau’ya (1928-1984) göre *Kartal ve Yılan*, yazarın en önemli eserlerinden biridir ve Meksika’da devrim romanlarına duyulan ilgiyi daha da arttırmıştır.

Bir grup öyküden oluşan bu eser, hummalı bir çalışmanın ürünüdür. Eserde, Meksika Devrimi’nin kanlı sayfalarını, savaşın yarattığı yıkımı, hatta işlenen cinayetleri ve yaşanan ihanetleri canlandıran birçok tasvire rastlanır. *Kartal ve Yılan*’da Guzmán kendi yaşadıklarından yola çıkmıştır. Bu açıdan bakıldığında eser, otobiyografik bir belge niteliği taşır. Anılarını konu alan diğer eserlerinden farklı olarak burada, 1913-1915 tarihleri arasında yaşadıklarını kronolojik sıraya sadık kalarak anlatır ve böylece kendi yaşamından yol alarak, o dönemin tarihine değinmiş olur. Ülkedeki iç mücadelelere ve kargaşanın yarattığı korkuya tanıklık eder.¹¹⁹

Yazar kendi eserini şu sözlerle yorumlar: “(...) Ben bu eseri bir roman olarak, üniversite sıralarından silahlı mücadelenin tam ortasına atılan bir gencin romanı olarak ele alıyorum. [Roman] devrimi, o genç nasıl algıladıysa o şekilde anlatır. [*Kartal ve Yılan*], tarihsel bir eser değildir; o, ardında, tekil olan gücü ele geçirmek için hazır bekleyen çoğul gruplar arasındaki çatışmaları görünür kılan bir romandır

¹¹⁸ John S. Brushwood, a.g.e., s. 347.

¹¹⁹ Adalbert Dessau, *La Novela de la Revolución Mexicana (Meksika Devimi Romanı)*, (Çev: Juan José Utrilla), Fondo de Cultura Económica, Meksika, 1986, s. 339-340.

(...)”¹²⁰ Kuşkusuz, Guzmán eserlerinin birçoğunda gördüğünü ya da yaşadığını anlatmak eğilimindedir. Tanıdığı kişilerin tasvirleri, bazen adeta bir fotoğraf gibidir, bazen de yazarın, kendi kişisel görüşüyle başka bir şey yaratmış olduğu fark edilir. Bu açıdan bakıldığında, özellikle Pancho Villa’nın tasvirleri oldukça ilgi çekicidir. Guzmán’a göre Villa, “bütün efsanelerin üzerinde yer alır”¹²¹ ve Villa karakteri çok önemli üç özelliği kendisinde barındırır: samimiyet, zalimlik ve güç. *Kartal ve Yılan*’da, eser boyunca yazarın Villa’ya duyduğu hayranlık fark edilmektedir:

— Sizden sadece tek bir şey istiyorum, General.

— Çabuk çabuk anlatın bana.

— Ailem son yolcu treniyle Meksika’dan ayrıldı. Chihuahua’dalar mı, bilmiyorum. Ya da El Paso’da mı... Eğer mümkünse... onları aramaya gitmem için... bana izin vermenizi... isteyecektim...

Villa yüzünü bana doğru çevirdi. Dikkatle bana bakıyordu; [sanki] yine iki yakamdan yakalamıştı beni. Kısa bir süre sessiz kaldı ve sonra şöyle dedi:

— Siz de mi beni terk edeceksiniz?

Gözlerinde acıyı gördüğümü sandım.

— Ben, General...

— Beni terk etmeyin, yapmayın bunu; çünkü ben, inanın buna, sizin arkadaşınızım. Gerçekten beni terk etmek için gitmiyorsunuz, değil mi?

— General...

— Kabul ediyorum, ailenizi aramaya gidin. Bir şeye ihtiyacınız var mı?

Sadece sizin için bir tren ister misiniz?

Böylece derin bir nefes aldım.

¹²⁰ Eva Lydia Oseguera de Chávez, *Historia de la Literatura Latinoamericana (Latin Amerika Edebiyatı Tarihi)*, AWLI, Meksika, 2000, s. 294.

¹²¹ Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 102.

Aynı gece saat onda tren El Paso'ya doğru yola çıktı. Villa beni vagona bırakmak üzere bana eşlik etmişti. Platforma çıkmıştı ve kondüktöre şöyle demişti:

— Bakın arkadaşım, bu bey bizden biridir. Beni anladınız mı? Bizden... Ona çok iyi davranın, aksi olursa eğer, artık beni tanıyorsunuz. Sadece kurşuna dizdiklerimi hatırlamanız da yeter...¹²²

José Luis Martínez, Guzmán'ın, Meksika Devrimi'ni birçok açıdan ele alan bu eserinde biçimsel bir kalitenin, sürükleyici ve etkili bir anlatımın dikkati çektiğinden bahseder: “[Eserdeki] bölümlerden bazıları, o dönem Meksika düz yazı türünün en başarılı örneklerini teşkil eder. Eserde, tutkudan önce berraklık ve ustalık, sezgisel arayışlardan önce ise, Meksika'nın psikolojisinin zekice tanımlanışı göze çarpar. Eser bütün olarak ele alındığında, [okuyucuda] uyandırdığı güçlü merak ve hayranlık duygusunun yanında, vahşetin acıklı tonlarının ardında yer alan birçok değişkenin zorlukla seçilebildiği bir devrim tablosudur.”¹²³

Guzmán'ın diğer önemli eserlerinden biri de 1932 yılında yayımlanan ve biyografi türünde yazılmış *Javier Mina, Héroe de España y de México (İspanya ve Meksika Kahramanı, Javier Mina)* adlı romanıdır. Ustaca kaleme aldığı bu tarihi öyküde, bir yandan Fransızlarca işgal edilmiş Navarra bölgesindeki yaşamın ayrıntılı bir portresini çizerken, bir yandan da köylülerin umutlarını yeniden canlandırarak bir halk ordusu kurmayı başaran, ünlü Navarralı savaşçı Francisco Javier Mina'nın (1789-1817), Navarra'nın Ignacio köyünde başlayıp, Bağımsızlık Savaşı'na katıldığı Meksika'da son bulan yaşamı boyunca gösterdiği kahramanlıkları anlatır. Ülkesinin bağımsızlığı için eşsiz bir mücadele veren *Genç Mina* figürü ve Guzmán'ın olağanüstü bir anlatımla donatılmış eseri, Meksika ve Navarra tarihini bir kitapta

¹²² Martín Luis Guzmán, *Obras Completas I (Bütün Eserleri I)* içinde *El Águila y la Serpiente (Kartal ve Yılan)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, D.F., 2004, s. 506.

¹²³ José Luis Martínez, a.g.e., Meksika, 2001, s. 56.

birbirine kaynaştıran iki önemli unsur olarak dikkati çekmektedir. Eserin sonunda, yazarın, Javier Mina'ya kahramanlıkları ve ustalığı açısından duyduğu ilgi fark edilmektedir. Yazar şöyle der: “Javier Mina'nın bedeni bugün Meksiko Şehri'nde Bağımsızlık Anıtı'nın yanı başında yatmaktadır. Orada asla sönmeyen bir alev, onu ulusun büyük kahramanlarından biri olarak hatırlamaktadır.”¹²⁴

Yazar, *İspanya ve Meksika Kahramanı, Javier Mina* başlıklı eserinin zorlu bir uğraşının ürünü olduğunu belirtir. Öyle ki Javier Mina'nın hayatı hakkında daha çok bilgi toplayabilmek için zamanının büyük bir kısmını İspanya ile Fransa arşivlerinde ve her iki ülkede yer alan çeşitli bölgelerde araştırma yaparak geçirmek zorunda kalmıştır. Guzmán o dönemi şöyle anlatır:

“Navarra, Aragón ve Catalunya yollarında uzun yolculuklar, hem Fransa'nın güneyindeki köylere hem de Navarra, Aragón ve Catalunya köylerinin birçoğuna yapılan ziyaretler, bazen kitaba yazacağım bir iki satırdan fazla işime yaramadı. Paris'in tarihi arşivlerinde aylarımı ve ne kadar olduğunu hatırlayamadığım bir süreyi de Madrid, Pamplona ve Bordo'nun arşivlerinde geçirdim. Üstelik [bu kitabı yazmak için] çok büyük bir gayret gösteriyordum, çünkü bir kahramanın düşünceleri, duyguları ve heyecanı ile dopdolu olan ve sanki onun yanında yaşamışım gibi beni de o yiğitlik, tutsaklık ve acı dolu günlere alıp götüren Mina'nın yaşamının resmini çizmeye adanmıştım kendimi. [Eserin] üslubu? Her zamanki tutkum: en az kelimeyle en büyük ve en derin görüntüleri yakalamayı başarmak.”¹²⁵

Guzmán, Nisan 1936'da Lázaro Cárdenas'ın başkan olup, Plutarco Elías Calles'in Meksika'dan sınır dışı edilmesinin ardından Meksika'ya geri döner. Cárdenas

¹²⁴ Martín Luis Guzmán, *Obras Completas I (Bütün Eserleri I)* içinde *Javier Mina, Héroe de España y de México (İspanya ve Meksika Kahramanı, Javier Mina)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, D.F., 2004, s. 798.

¹²⁵ Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 100-101.

döneminde nihayet taşlar yerine oturur. Ülkesinin özgürleşebilmesi yolunda verdiği yazınsal ve siyasal mücadeleden hiçbir zaman vazgeçmemiş olan Martín Luis Guzmán'ı, yeni Başkan, gurur ve saygıyla karşılar.

Guzmán, Javier Mina'nın yaşamını kaleme aldığı dönemin ardından, 1938 yılında, *Pancho Villa'nın Anıları*'nın *El hombre y sus armas (İnsan ve Silahları)* adlı ilk cildini yayımlayarak tekrar devrimci temalara dönüş yapmış olur. Takip eden yıllarda da diğer üç cildini yazmayı bitirir: 1939 yılında yayımlanan *Campos de batalla (Savaş Meydanları)* ile *Panoramas políticos (Siyasi Panoramlar)* ve 1940 tarihli *La causa del pobre (Fakirin Nedenleri)*. Yazar, bu uzun soluklu romanda, eserin başkahramanı Pancho Villa'nın, doğumundan Venustiano Carranza ile yaşadığı ayrılığa kadar, yaşama bakışının tüm ayrıntılarını sunmayı başarır. Bilindiği gibi başkahraman Doroteo Arango, adını Pancho Villa olarak değiştirmiştir. Guzmán bu değişimi, sanki kahramanın kendisi anlatıyormuş gibi şöyle kaleme alır:

“O günlerde Doroteo Arango adıyla tanınıyordum. Babam Bay Agustín Arango, Bay Jesús Villa'nın üvey oğluydu ve olması gerektiği gibi yanında bulunduğu üvey babasının değil, annesinin soyadı olan Arango soyadını taşıyordu. Yasal bir evlilikten olan yasal çocuklar olarak ben ve kardeşlerim de Arango soyadını aldık. Böylece, bütün ailemiz sadece bu isimle biliniyor ve anılıyordu.

Babamın taşınması gereken gerçek soyadının hangisi olduğunu bildiğim için, [adıma] yapılan aramalar her geçen gün biraz daha artmaya başladığında o soyadıyla kendimi korumaya karar verdim. Herhangi bir isim altında kendimi gizlemektense, o ana kadar taşıdığım Doroteo Arango adını, şu an sahip olduğum ve daha çok

benimsediğim Francisco Villa ile değiştirdim. Herkes beni Pancho Villa olarak çağırmaya başladı ve günümüzde neredeyse sadece bu isimle tanınıyorum.”¹²⁶

Yazar, eserden alınmış bu örnekte de görüldüğü gibi, Villa'nın yaşamının çeşitli dönemlerini gerçekçilik içinde ve sanki kahramanın kendisi anlatıyormuş gibi kaleme alır. Villa'nın dünyaya bakış açısını ve verdiği mücadeleye onu iten nedenleri kahramanın gözlerinden bakarak ayrıntılarıyla okuyucuya aktarır. Guzmán, romanın üslubunu, “buradaki kahraman, dostları ya da düşmanları tarafından anlatılan çelişkili efsanelerle çarpıtılmış bir insandan ziyade, hakiki Villa'nın ta kendisidir”¹²⁷ sözleriyle özetler. Onun için Pancho Villa, bütün efsanelerin üzerinde yer alır; öyle ki *Pancho Villa'nın Anıları*'yla Guzmán, Villa'ya minnettarlığını sunmuştur:

“Devrimin sağladığı gücün insancıl ifadesi olmasından dolayı hak ettiği bir anıt Meksiko Şehri'ne henüz dikilmemişken, *kitabım onun için bir anıttır*, diyebilmenin gururunu yaşıyorum.”¹²⁸

Martín Luis Guzmán, 1939 yılında, yayıncılık sektörünü desteklemek amacıyla *Ediapsa* adlı yayınevini kurar. Siyasal açıdan gergin günlerin yaşandığı bu dönemde, devrim sonrası oluşturulan kurumlarda görev almaya başlar. Böylelikle, 1940 yılında Meksika Dil Akademisi'ne girer. Orada çalıştığı süre boyunca kendisini tamamen gazeteciliğe adar ve *Romance* adlı edebi bir derginin editörlüğünü yapar. 1942 yılından ölümüne kadar da *Tiempo* adlı dergiyi yönetir.

Guzmán'ın bir diğer önemli eseri de 1958 yılında yayımlanan ve *Tránsito sereno de Porfirio Díaz (Porfirio Díaz'ın Sessiz Gidişi)* ile *Ineluctable fin de Venustiano Carranza (Venustiano Carranza'nın Kaçınılmaz Sonu)* adlı iki bölümden

¹²⁶ Martín Luis Guzmán, *Obras Completas II (Bütün Eserleri II)* içinde *Memorias de Pancho Villa (Pancho Villa'nın Anıları)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, D.F., 2004, s. 15.

¹²⁷ Eva Lydia Oseguera de Chávez, a.g.e., s.294.

¹²⁸ Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 101.

oluşan *Muertes Históricas*'tır (*Tarihi Ölümler*). Yazar, tarafsız bakış açısından ödün vermeksizin hem son derece akıcı bir dille hem de insancıl bir tavırla Meksika siyasi yaşamının iki büyük kahramanı Porfirio Díaz ve Venustiano Carranza'nın son günlerini üçüncü tekil şahıs üzerinden anlatır.¹²⁹ Díaz'ın yaşamı yaşlılık ve hastalık gibi doğal sebeplerle sessizce sona ermiştir. Guzmán, Díaz'ın 1915 yılının sonlarına doğru yaşadığı son günlerini şöyle anlatır:

“Haziran ortalarında kendini kötü hissetmeye başladı. İki yıl önce Biarritz'deki aynı sorunlar, aynı bitkinlik, bronşit ve boğaz kuruluğu rahatsızlığı baş gösterdi. Fakat şimdi bütün bunlara, aniden başını çevirdiğinde başlayan şiddetli baş dönmeleri de eklenmişti ve [sürekli] gözleri kararıyordu. Uykusunu kaçırarak kadar kulakları çınılıyordu. El ve ayak parmakları hareketsizdi.

(...)

2 Temmuz sabah saatlerinde, konuşmakta zorluk çekiyordu ve düşünceleri giderek tutarsızlaşıyordu. Sanki Noria ya da Oaxaca ile ilgili bir şey söylüyordu. Annesinden bahsediyordu: *Annem beni bekliyor*. Nicolasa adını tekrarladı birkaç kez. Saat öğlen iki olduğunda artık konuşamıyordu. Dil ve ağız felci geçiriyor gibiydi. İşaretlerle ve bakışlarla anlaşmaya çalışıyordu. Neredeyse sadece Carmelita'ya bir şeyler anlatıyordu. *Nasıl? Ne diyorsunuz? Ah, evet: Noria! Oaxaca? Evet, evet: Oaxaca, orada ölmek ve orada istirahat etmek istiyorsunuz.*

(...)

Saat altıda bilincini kaybetti. Pencereden içeri giren güneşin loş tonları, dışarıdaki kestane ağaçlarının dallarını ve yapraklarını altın rengine boyuyordu. Eğik açıyla gelen güneş ışınları, sandalyenin kollarını ve oturağını aydınlatıyor; odayı

¹²⁹ Arturo Delgado González, a.g.e., s. 112.

boydan doya dolaşıyordu. Temmuzun sınımsız güneşiydi bu. Fakat [o] hâlâ yaşıyor olsa da, ölümün bütün soğukluğu artık üzerindedi. Carmelita başını ve ellerini okşuyordu; buz gibiydi elleri.

Saat altı buçukta, yandan vuran güneş onu ışığa boğduğu anda, son nefesini verdi. [O dakika] Oaxaca’da ölen kimse yoktu ama onlardan biri aralarından ayrılmıştı. Carmelita, Porfirito, Lorenzo, Luisa, Sofía, María Luisa, Pepe, Fernando González ve daha büyük olan diğer torunları hepsi yatağının çevresindeydiler.”¹³⁰

Carranza’nın konu edildiği ikinci bölüme geçildiğinde ise şiddete ve Carranza cinayetine tanık oluruz. Guzmán iki bölümü ve iki tarihi ölümü, *Porfirio Díaz’ın Sessiz Gidişi*’nin sonunda, New York’tan Carranza’ya gönderilen ve Díaz’ın ölüm haberini ileten bir telgrafla birbirine bağlar:

“Meksika’da Venustiano Carranza ve Francisco Villa arasındaki savaş tüm hızıyla devam ediyordu. 2 Temmuzda, Veracruz’da Carranza onu savaşın endişesinden uzaklaştıracak bir telgraf aldı. Mesaj New York’tan geliyordu ve kısaca şöyle diyordu: *Bay Venustiano Carranza, Veracruz: Basın şu dakikalarda, General Porfirio Díaz’ın bu sabah saat yedide vefat etmiş olduğunu duyurmaktadır. — Saygıyla selamlarım. — Juan T. Burns*”¹³¹

Martín Luis Guzmán, o yıllarda Meksika’nın iki büyük ödülüne layık görülür: 1958’de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilen Ulusal Edebiyat Ödülü ve 1959 yılında da Meksika Kitap Enstitüsü tarafından verilen Manuel Ávila Camacho Ödülü. Aynı yıl, Ücretsiz Kitaplar Ulusal Komisyonu’nun başkanı olarak görevlendirilir. 1959 yılında aynı zamanda *María Adaları* adında María Adaları’ndaki cezaevi yaşamını anlatan trajik bir sinema senaryosu yayımlar.

¹³⁰ Martín Luis Guzmán, *Obras Completas II (Bütün Eserleri II)* içinde *Muertes Históricas (Tarihi Ölümler)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, D.F., 2004, s. 767-769.

¹³¹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 769.

1963'te üç eseri daha yayımlanır: *Necesidad de que se cumplan las Leyes de Reforma* (*Reform Kanunlarının Uygulanmasının Gerekliliği*) adlı bir deneme ve *Febrero de 1913* (*1913 Şubatı*) ile *Crónicas de mi destierro* (*Sürgün Anılarım*) isimli iki vakayiname. *Sürgün Anılarım* adlı kitabı iki bölümden oluşmaktadır: *Desde España* (*İspanya'dan*) ve *Desde Francia* (*Fransa'dan*). Bu eserde yazar, 1924 yılından 1931 yılına kadar geçen sürede bu iki ülkede yaşadıklarını kaleme alır.

1913 Şubatı'nda ise, *Tarihi Ölümler* adlı eserinde kullandığı teknikten yararlanır ve Başkan Francisco I. Madero'nun, göreve getirilişinden 9 Şubat 1913 tarihine kadar geçen sürede yaşadıklarını anlatır. Guzmán, ülkesinde yaşananları analiz edebilmek kaygısıyla, ilk olarak tarihi en temel unsur olarak irdeler ve ardından onu edebiyata taşır. Akıcı üslubu sayesinde tarihsel kişilikleri gündelik yaşamın sade ve bir o kadar da gerçek olan bireylerine dönüştürür. Bu açıdan bakıldığında, *1913 Şubatı* ve *Tarihi Ölümler* teknik açıdan birbirlerine oldukça benzemektedir. İki eser arasındaki en önemli fark ise, *1913 Şubatı*'nın, *Tarihi Ölümler*'de olduğu gibi, kahramanlarının ölümüyle son bulmamasıdır. Çünkü Madero ve yardımcısı Pino Suárez 22 Şubat tarihinde katledilirler ve eser 9 Şubata kadar olan dönemi anlatır. Bu sebeple, eser sona erdiğinde Madero hâlâ hayattadır.

1913 Şubatı, yazarın tarihe tanıklık ettiği son derece başarılı çalışmalarından biridir. Guzmán, *1913 Şubatı*'nda Madero dönemini anlatmasının yanı sıra, aynı zamanda Meksika tarihinin en kanlı dönemlerinden biri olan *Trajik On Gün* olaylarına da değinmiştir.

Yazarın bütün eserleri ilk kez 1964 yılında yayımlanır. Eylül 1969'da Meksiko Şehri'nde Cumhuriyet Senatörü olarak görev yapar. 7 yıl sonra, 22 Aralık 1976'da Meksika'da tek başına çalışma masasında vefat eder. Martín Luis Guzmán,

siyasi mücadeleleri ve bu dönemin başkahramanlarını adeta bir portre çizercesine güçlü bir gerçekçilik içinde resmederek okuyucuya sunmayı başarabilmiştir. Kaleme aldığı denemeleri, biyografileri, çeşitli gazetelerde yayımlanan makaleleri ve özellikle de tezin konusuyla örtüşen *Kartal ve Yılan*, *Pancho Villa'nın Anıları*, *Tarihi Ölümler*, *Liderin Gölgesi* gibi eserleri ile Meksika'nın büyük bir karışıklık içinde gelişen siyasi yaşamına ışık tutmaya çalışmıştır. Okuyucu tarafından beğeniyle karşılanan romanlarında, kimi zaman halkın haklı isyanına, kimi zaman da yönetimde yaşanan iktidar savaşlarına eleştirel bir üslupla değinerek Meksika Devrimi Romanı'nın gelişimine katkıda bulunmuştur.

IV.2. LİDERİN GÖLGESİ: MEKSİKA SİYASETİ ÜZERİNE GERÇEK BİR TRAJEDİ

IV.2.1. Eserin Tarihsel Çerçevesi ve Özeti

“İki keskin nişancı silahları ellerinde pusuda beklerlerse ne olur? İlk ateş eden önce öldürür. O halde, Meksika siyaseti, silahların siyaseti, sadece tek bir eylemi barındırır: önce davranmak.”¹³²

1910 yılı, şüphesiz, Meksika tarihindeki en önemli dönüm noktalarından biridir. Porfirio Díaz diktatörlüğünün sona erdirilip yeni umutların yeşertildiği, hem toplum hem de siyaset içinde büyük değişimlerin başlatıldığı bir dönemdir. Elbette ki, ilk olarak Meksika, uzun yıllar sonunda ancak edinebilmiş olduğu bu demokrasiyi sağlamlaştırmaya ve elinde tutmaya çalışacaktır. Fakat bunun yanı sıra, 1910 yılı sonrasına baktığımızda biraz daha karmaşık bir tabloyla karşılaşmaktayız. Díaz'ın siyasi gücü elinden alınmış, ancak bu durum, doğal olarak bambaşka bir sorunu da beraberinde getirmiştir: İktidar hırsı. O ana kadar, diktatörlüğe karşı birlikte mücadele vermeyi başarmış olanlar, bu kez kendi aralarında gruplara ayrılmış ve çok daha karmaşık hesapların yapıldığı, siyasi ideallerin çıkarlara hizmet eden içi boş kavramlara dönüştürüldüğü, herkesin kendisini *devrimci* olarak tanımlamasıyla birlikte, devrimci olmanın anlamsızlaştığı son derece karmaşık ve şiddet dolu bir ortam oluşmuştur. Böylece, değişen güç dengeleri silahlı mücadelelerin devam etmesine sebep olmuş ve kimi zaman kanlı ayaklanmalarla kimi zaman da sessizce,

¹³² Martín Luis Guzmán, *La sombra del caudillo (Liderin Gölgesi)*, Editorial Porrúa, Meksika, D.F., 2001, s. 199.

siyasette saflara ayrılmanın en keskin biçimde yaşandığı günler gelmiştir. Victoriano Huerta'nın, başkanlığı ele geçirmek için Madero'yu nasıl katlettirdiğini hatırlayacak olursak (Bakınız sayfa 13-16), Meksika devrim tarihinde buna benzer daha birçok olayın farklı dönemlerde farklı kahramanlarca yaşanmış olduğunu görmekteyiz. XX. yüzyıl boyunca birçok suikastin işlenmesine neden olan bu iktidar yarışı ve şiddet eğilimi, Meksika'da siyasetin en karanlık ve en trajik anlarını yaratmıştır.

Bu bölümün asıl konusunu oluşturan *Liderin Gölgesi*'ne dönecek olursak, bu eserin, Meksika siyaseti üzerine yazılmış en başarılı ve bir o kadar da gerçekçi bir roman olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Daha önceki bölümlerde de değinildiği üzere, Meksika Devrimi Romanı kapsamında yer alan neredeyse birçok yazar benzer dönemlerde yaşanan olayları konu edinmiştir. *Liderin Gölgesi* de yine aynı şekilde o tarihlerde yaşanmış olaylara değinir. Eserde anlatılan şiddet ve entrika dolu sahnelerin Álvaro Obregón ile Plutarco Elías Calles başkanlıkları dönemine denk düştüğü çok net fark edilmektedir. Bu sebeple, eserde anlatılan birçok olayın kaynağının gerçek yaşamın kendisi olduğunu belirtmek son derece önemlidir.

Eserin tarihsel çerçevesi Meksika siyasetinin iki ayrı dönemine denk düşer: Birincisi, Adolfo de la Huerta'nın başkanlığa adaylığı ile başlayan ve *Delahuertacı isyan* ile son bulan seçim kargaşasının yaşandığı 1923-1924 arası dönemdir (Bakınız sayfa 25-26). İkincisi ise, General Serrano'nun, Obregón'un talimatlarına uymadığı için, Huitzilac'ta Meksiko Şehri-Cuernavaca karayolunda arkadaşlarıyla birlikte katledildiği 1927-1928 yıllarıdır (Bakınız sayfa 33-35). Böylece Guzmán Meksika'da iki ayrı başkanlık seçimi dönemini ve iki ayrı trajediyi tek bir yerde iç içe geçirmiştir.

Huitzilac'taki katliamın gerçekleştiği tarihlerde Martín Luis Guzmán İspanya'dadır ve *Evrensel*'de, Serrano ve arkadaşlarının öldürülmüş olarak

bulunduğu haberini okur okumaz, yaşanan bu vahşete tepkisini ifade edebilmek için *Liderin Gölgesi*'ni yazmaya karar verir:

“Üç ayrı romandan oluşan ve hükümet rejimine dönüşmüş devrimi anlatacak olan serinin ilk kitabını yazmaktaydım. Birinci kitap Carranza dönemiyle uyuşacaktı, ikincisi Obregón ve sonuncusu da Calles dönemiyle. O günlerde, Madrid'e General Serrano cinayetini anlatan haberler geldi, yine aynı gazeteler Huitzilac'ta öldürülen on iki ya da on üç, çok iyi hatırlayamıyorum, ölüm ilanına da yer veriyordu. Birden bu olayların ikinci kitabın düğüm kısmını nasıl oluşturabileceği aklıma geldi. Diğer çalışmalarımı bıraktım ve büyük bir şevkle, heyecandan ıldırımış gibi, *Liderin Gölgesi*'ni yazmaya başladım. Son dört bölümü bir gün içinde yazdım.”¹³³

Eser 1929 yılında önce İspanya'da, Calles'in başkanlık döneminde de Meksika'da yayımlanır. Fakat eser, Calles'in son derece net olarak uyguladığı sansürün kurbanı olacaktır. Guzmán o günleri şöyle anlatır:

“*Liderin Gölgesi*'nin ilk baskıları Meksika'ya geldiğinde, General Calles çılgına dönmüştü ve romanın ülkede satışını yasaklamak istedi. Genaro Estrada¹³⁴ (kendi inisiyatifini kullanarak) derhal araya girdi ve Devrimin Büyük Şefi'nin, bu hareketinin bir gaddarlık ve büyük bir hata olacağını fark etmesini sağladı. Bu, ilk olarak anayasacı liberallere karşı durmak olurdu, ikincisi de yasaklanmış bir roman daha çok okunurdu. Hükümet ve Meksika'daki şubelerinin kapatılmasıyla tehdit edilmiş olan Espasa-Calpe (romanı yayımlayan yayınevi) yetkilileri bir karara vardılar: İspanyol yayıneviniin ülkedeki şubeleri kapatılmayacaktı, [buna karşılık],

¹³³ Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 99.

¹³⁴ Genaro Estrada Félix (1887-1937): Gazeteci, yazar, siyasetçi ve diplomat.

Espasa-Calpe artık 1910 sonrası dönemi konu alan hiçbir kitabımı yayımlamamaya söz veriyordu.¹³⁵

Calles'in bu ani tepkisi ve eseri yasaklamaya çalışması aslında çok da yersiz değildir. Zira romanın gerçekte 3 Ekim 1927 tarihinde yaşanan olayla, başka bir deyişle, bir grup siyasi tutuklunun katledilmesiyle sona erdiği göz önüne alındığında, Calles ile eser arasındaki tarihsel bağlantı net bir şekilde fark edilmektedir.

IV.2.1.1. Birinci Bölüm: Güç ve Gençlik

Savaş Bakanı *Ignacio Aguirre* ve onun en yakın arkadaşı Milletvekili *Axkaná González*, *Aguirre*'nin *Cadillac*'ında sohbet etmektedirler. *Aguirre*, *Axkaná*'dan, Millet Meclisi İlerici Radikal Birliği Başkanı, İlerici Radikal Parti'nin (PRP) Kurucusu ve Başkanı olan *Emilio Olivier Fernández* ile konuşmasını ve devlet başkanlığına aday olmayacağı konusunda onu ikna etmesini istemektedir. Çünkü Devlet Başkanı *Caudillo*¹³⁶ halefi olarak İçişleri Bakanı *Hilario Jiménez*'i çoktan seçmiştir. Bu sebeple *Aguirre*, *Caudillo* ile bir anlaşmazlık yaşamamak için *Jiménez*'i başkanlık yolunda desteklemekten başka çıkar yolu kalmadığını düşünmektedir.

Bu sohbetin ardından, *Axkaná Cadillac*'tan iner ve *Aguirre*, *Rosario* adlı genç kız ile olan randevusuna yetişmek üzere *Insurgentes Caddesi*'ne doğru yoluna devam eder. *Rosario* ile olan randevuları artık bir aydır süren bir alışkanlık halini almıştır. *Cadillac* son hızla buluşma yerine varır. *Rosario* arabaya binmek istemediği için, *Aguirre* arabadan iner ve *Colonia Vadisi*'nden *Piedad Nehri*'ne doğru yürümeye

¹³⁵ Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 100.

¹³⁶ *Caudillo*, *lider* anlamına gelmektedir. Eserde özel isim gibi kullanıldığı için bu çalışmada da aynı şekilde anılacaktır.

başlarlar. Aniden başlayan yağmurla birlikte otomobile doğru koşmaya başlarlar. Arabaya bindiklerinde *Aguirre*, genç kıza sarılır ve onu öper. *Rosario* ilk anda rahatsız olmuş olsa da, ona karşı koymaz ve başını Bakan'ın omzuna yaslar.

Birkaç gün sonra, *Aguirre*, bir grup üst düzey siyasetçinin yemek davetine katılmak üzere Chapultepec adlı restorana gider. Yemek hazır olduğunda, Savaş Bakanı, Puebla Eyaleti Askeri Operasyon Şefi *Encarnación Reyes*, *Reyes*'in Danışmanı ve Yaveri *Jacinto López de la Garza*, *Olivier Fernández*, Meksiko Şehri Belediye Başkanı *Eduardo Correa*, Jalisco Valisi *Agustín J. Domínguez*, *Axkaná*, Milletvekili *Juan Manuel Mijares*, Jalisco eyaletinden daha birçok vekil ve Meclis'teki İlerici Radikal Birliği'nin önde gelen üyeleri yemeğe başlamak üzere masadaki yerlerine otururlar. *Olivier Fernández* bu yemek davetinden çok umutludur; projeleri için olumlu sonuçlar elde edeceğini düşünmektedir. Bu sebeple, bir önceki gece uyuyamamış ve *Aguirre*'yi, *Hilario Jiménez*'e rakip olarak başkanlığa aday olması için kandırabilmenin yollarını bulmaya çalışmıştır.

Masadaki herkes son derece heyecanlıdır ve birbirini ardına kadeh tokuştururlar. Dediklerine göre yeni hükümet onların zaferi olacaktır. Bu esnada, *Axkaná*, *Olivier Fernández* ile konuşmakta ve *Aguirre*'nin başkanlığa aday olmayı kabul etmemesinin nedenlerini ona anlatmaya çalışmaktadır:

“—Sizi temin ederim ki bu olayda *Aguirre*, en azından, samimidir. Aday olabileceğinin farkında; kararlılık gösterdiğinde de, zaferinin kesin olacağına hiç şüphe yok. Çünkü *Hilario Jiménez*'in, popüleritesi olmadan fırsatçıların bile hiçbir işine yaramayacağını kendisi de kabul ediyor. Fakat aynı zamanda, aday olmayı kabul etmesi durumunda, *Caudillo* ile doğrudan arasının bozulacağına, onunla bir çatışmaya gireceğinin, [bu durumun], şimdiye kadar desteği ve şefi olmuş olan bu

kişiyile arasında apaçık bir savaşa sebep olacağıının da farkında. Bu da apayrı bir konu.”¹³⁷

“— (...) Aguirre'nin adaylığı reddettiğini söylerken samimi olmadığını biliyorum. Hatta daha fazlasını da biliyorum: kısa bir süre sonra adaylığı kabul etmek zorunda kalacak (...)”¹³⁸

Yemek sona erdiğinde, *Aguirre* ve beraberindeki yedi kişi, *Olivier Fernández*'in Magnolia Sokağı'nda oturan arkadaşlarının evine doğru yola koyulurlar. *Mora*'nın evinde çok sıcak karşılanırlar. Herkes yemek odasına geçer ve yuvarlak bir masanın etrafında, eğlenmeye, sohbet etmeye koyulurlar. Herkes çılğınlar gibi içki içmektedir; masa adeta boş içki şişeleriyle kaplanmıştır. *Olivier Fernández*, *Aguirre*'nin sarhoş olmasını beklemektedir; böylece ağzından laf alabilecek ve sormak istediği her şeyi rahatlıkla soracaktır. Bu yüzden konuyu siyasete getirir. *Aguirre* de diğerleri gibi neredeyse sarhoştur. Ancak, alkolün kendisinde yarattığı etkiye rağmen, *Olivier Fernández*'i hayal kırıklığına uğratarak, siyaset hakkında tek bir kelime dahi etmez.

Bu karmaşık ortamın içinde bile ağırbaşlı davranan *Axkaná*, suskun bir şekilde oturmakta, ortamı, insanları ve özellikle de hayranlık dolu gözlerle *Mora*'yı izlemektedir. Gözlerinde, *Mora*'nın kalbine ulaşmak için can atan, sessiz ve gizemli bir tebessüm fark edilir.

¹³⁷ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 36.

¹³⁸ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 37.

IV.2.1.2. İkinci Bölüm: Aguirre ve Jiménez

Haftalar ve aylar geçer; başkanlık seçimleri yaklaştığı için herkes çok heyecanlıdır. Eğlenceler ve kimin yeni başkan olacağına dair tartışmalar başlar: *Ignacio Aguirre* mi yoksa *Hilario Jiménez* mi? Siyasetçiler ve askerler *Aguirre*'yle konuşmaya gidip ona: “Ben sizi içtenlikle destekleyenlerdenim, yalancılardan ve hainlerden değil. Eğer biri size gelip General Jiménez’le birlikte olduğum ve onunla da konuştuğum dedikodusunu anlatacak olursa, üzerinde düşünmeyin bile ve dikkate almayın...”¹³⁹ türünden sözler söylerler. Ardından aynı kimseler *Jiménez*'i ziyaret ederler ve onun karşısında da aynı sözleri yinelerler. Tek amaçları yeni başkanın (kim olursa olsun) kazanacağı zaferden pay alabilmektir. Bu gizli görüşmelerin ardından, *Aguirre* şöyle düşünür: “Eğer başkan olmak isteseydim, bunu elde etmek benim elimde olurdu.”¹⁴⁰ Diğer taraftan, *Jiménez* danışmanlarına şöyle der: “Ordu tek vücut olarak bize destek veriyor.”¹⁴¹

Aguirre artık etrafındakilerin baskısına dayanmamaktadır. Üstelik adaylığı kabul ettiğine ve bu sebeple *Caudillo* ile aralarının açıldığına dair dedikodular herkesin ağzındadır. Bu dedikodulara bir açıklık getirebilmek niyetiyle *Caudillo*'yu görmeye gider. Başkan ve Bakan, Chapultepec Sarayı'nın terasına çıkarlar. *Aguirre* ona gerçeği söylemek, siyaset çevresindekilerin kötü niyetini anlatmak ve birçok partilinin yaptığı baskıya rağmen, *Jiménez*'e rakip olarak başkanlığa adaylığını koymayı net olarak reddettiğini açıklamak istemektedir. Görüşme esnasında, her ne kadar tüm samimiyetiyle bütün bu düşüncelerini dile getirmiş olsa da, *Caudillo*'yu buna inandırmayı başaramaz. Birkaç diyalogdan sonra *Caudillo* şöyle der:

¹³⁹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 46.

¹⁴⁰ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 47.

¹⁴¹ a.g.e., gös.yer.

“— (...) Öyleyse, diğerinin adaylığının, size, kendi adaylığınıza daha kabul edilebilir görünmesini bana nasıl açıklarsınız?

—Birincisi, Generalim, çünkü o halka yakın biri, herkesçe tanınıyor ve gerçekten başkanlığa talip...

— Ya ikinci sebep?

—İkincisi, çünkü... çünkü sizin cömertliğinizin, hedeflerini gerçekleştirmesinde ona yol göstereceği olası, hatta kuvvetle muhtemel.”¹⁴²

Caudillo onu hâlâ tatmin olmamış bir tavır ve derinde gizli bir anlam taşıyan esrarlı bir gülümsemeyle cevaplar:

“—(...) Bu konuda hiçbir isteğinizin olmadığını söyleyerek kendi kendinizi kandırmış olmayacak mısınız?”¹⁴³

Aguirre, kendisine yöneltilen bu mesafeli ve ciddi soru karşısında, bütün gayretinin, bütün samimiyetinin boşa kürek çekmek olduğunu fark eder. *Caudillo*, etrafta dolaşan dedikoduların ağına çoktan düşmüştür, on yıllık dostu ve silah arkadaşı artık kendisini dinlememektedir.

Chapultepec Sarayı’ndan çıkar çıkmaz umutsuzca eve doğru yönelir. Aslında *Aguirre*’nin üç ayrı evi vardır. Durango Sokağı’ndaki evinde eşiyle, Rosas Moreno Sokağı’ndaki evinde *Rosario*’yla ve Niza Sokağı’ndaki evinde ise Madridli aktris *Paquita Arévalo* ile yaşamaktadır. İşte, *Caudillo*’dan ayrılır ayrılmaz *Rosario* ile yaşadığı evine doğru yola koyulur, dinlenmek ve *Rosario*’nun sakinliğinin yanında kendini biraz olsun rahatlamış hissedebilmek için.

Rosario’nun evine vardığında, *Axkaná*’yı bulması için birini gönderir. Zira *Caudillo* ile arasında geçen konuşmayı ancak en yakın dostuna anlatabilir ve ancak

¹⁴² Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 51.

¹⁴³ a.g.e., gös.yer.

ondan nasihat bekleyebilir. Arkadaşı geldiğinde, ona olan biten her şeyi anlatır ve son derece üzgün ve kırgın bir ifadeyle şöyle devam eder:

“—On yıl boyunca hep onun yanında oldum; disiplin, itaat ve alçakgönüllülükle dolu on yıl... On yıl boyunca onun siyasal başarıları benim de başarılarım oldu. Aynı idealler uğruna (her zaman onun idealleriydi bunlar) savaşmakla, aynı çıkarları (onunkiler öncelikliydi) savunmakla, sonsuza kadar gizli kalacak işler başarmakla, ortak düşmanları kurşunlamakla ve aslında ona ait olan sorunları ve rakipleri, sadece benimmiş gibi kabul edip, onları suçlayarak, dışlayarak, ele vererek ortadan kaldırmakla geçen on yıl... Her şeyden sonra ise, bu olanlar... Her şey ne içindi? Bir dedikodu, bir entrika, bir olasılık, ona, benim samimi ve dürüst sözlerimden daha çok güven versin diye...”¹⁴⁴

Axkaná sessizce dinler arkadaşını. Onun samimiyetinden en ufak bir şüphesi yoktur. Ancak, diğer yandan *Aguirre*'nin yaşadığı bu durumun, siyasetin trajik tarihinde çok alışıldık ve bir o kadar da normal bir durum olduğunu düşünmektedir. Bu yüzden, *Aguirre*'nin bu derece üzgün ve kırgın olmasına bir anlam veremez. Ona siyasal açıdan *Caudillo*'nun haklı olduğunu anlatmaya çalışır; çünkü dostluk ve siyaset hiçbir zaman aynı şey değildir ve olması da beklenemez. Ancak *Aguirre* hâlâ sadakatinden bahsetmekte ve *Caudillo*'nun kendisine güven duymamasının sebeplerini tartışmaktadır. *Axkaná* ona tekrar aynı şeyi anlatmaya koyulur:

“—Caudillo buna inanmıyor çünkü senin durumunda olsa kendisinin [ve dolayısıyla *Aguirre*'nin] böyle yapacağını düşünüyor: bakanlık makamında oluşunun verdiği avantajı kaybetmemek için son dakikaya kadar saklanmak...”¹⁴⁵

¹⁴⁴ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 56-57.

¹⁴⁵ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 59.

Aguirre, içinde olduğu ümitsizlik sebebiyle Savaş Bakanlığı'ndaki görevinden istifa edeceğinden bahsetmektedir. Ancak, *Axkaná*'ya göre istifası hiçbir şeyi çözmeyecek, aksine *Caudillo*'nun, *Aguirre*'nin artık kimseye ihtiyaç duymadığını ve güçlendiğini düşünmesine sebep olacaktır. *Axkaná*'ya göre, *Caudillo*'yu gerçeklere inandırmanın tek yolu, *Caudillo*'nun desteklediği kişi ile *Jiménez*'le konuşmaktır. Eğer onu ikna etmeyi başarabilirse, bu, *Caudillo*'nun da kendisine inanacağı anlamına gelecektir.

Böylece, bir sonraki gün, *Aguirre Jiménez*'in ofisindedir. İçişleri Bakanı *Aguirre*'yi, yüzünden net bir şekilde anlaşılan soğuk bir ifadeyle karşılar. O an, iki eski silah arkadaşı, artık rakip olduklarını hissederler. Bu son konuşmaları olacaktır.

Aguirre, sebeplerini ortaya koyarak, *Jiménez*'i başkanlık seçimlerinde desteklediğini ve zaferinin çok yakın olduğunu anlatmaya başlar. Ona, daha önce olduğu gibi, desteğini ve dostluğunu sunar. Savaş Bakanı, bir süre susar ve karşısında oturmakta olan arkadaşının yüzündeki ifadeyi incelemeye başlar. *Aguirre*'nin söylediği tek bir kelimeye dahi inanmadığı gün gibi ortadadır. *Aguirre*, durumunu açıklığa kavuşturabilmek için aynı şekilde konuşmaya devam eder ve neden kendisine inanmadığını sorar. *Jiménez* şöyle cevap verir:

“—Sana inanmamam için ilk sebep, senin de belirttiğin gibi, herkesin sana teklif ettiği adaylığı reddetmeni gerektirecek mantıklı bir sebep göremiyor olmam.

— Birçok sebebi var; fakat şunu bilmen yeterli: Şu an başkanlığa talip değilim çünkü *Caudillo*'nun beni değil, sadece seni desteklediğinin farkındayım ve bu desteğin aşılamayacak bir engel olmadığını bildiğim halde, [*Caudillo*'ya olan] bağlılığımın dolayı çekilmeyi tercih ediyorum. Sana rakip olmam, *Caudillo*'ya rakip olmam ve onun kararlarını tanımamam, reddetmem anlamına gelirdi. Şunu

bilmelisin ki, bu, ne küçük ne de büyük hırslar uğruna bile kesinlikle yapmayacağım bir şey.”¹⁴⁶

Aguirre'nin bu açıklamasının ardından, *Jiménez* de ona güvenmemesinin diğer sebeplerini anlatmaya koyulur ve *Aguirre*'den başkanlığa aday olmadığını ve olmayacağını resmen kamuoyuna duyurmasını ister. Eğer *Aguirre*, gerçekten dediği gibi kendisini destekliyorsa önce bunu yapmalı, ardından da *Encarnación Reyes*'i Puebla'daki görevinden alıp, yerine *Jiménez*'in önereceği başka bir kişiyi atamalıdır. Bu görev değişimini yaptığında, *Reyes* ve arkadaşları, *Aguirre*'nin de *Jiménez*'e destek verdiğini bilecek ve böylelikle bu kişilerin olası bir ayaklanması önceden engellenmiş olacaktır. Dahası, PRP' nin kendisini resmen başkan aday olarak ilan etmesini ister. Eğer parti bunu yapmazsa, doğacak sorunları, *Axkaná*, *Olivier Fernández* ve partinin diğer ileri gelen liderlerini kullanarak bizzat kendisinin çözmesi için, *Aguirre*'den ona destek olmasını ister.

Jiménez'in şartlarını ardarda dile getirdiği bu süre boyunca, *Aguirre*, son derece büyük bir rahatsızlık duymuş olsa da, sakinliğini bozmamaya çalışır. Fakat *Axkaná*'nın adını telaffuz ettiğini ve doğabilecek sorunları arkadaşlarının hayatlarını tehlikeye atmak suretiyle çözmeyi düşündüğünü duyar duymaz ayağa kalkar ve kendinden son derece emin bir şekilde şu cevabı verir:

“—Yapabileceklerimden çok fazlasını istiyorsun benden... Bırakalım her şey oluruna varsın.”¹⁴⁷

Aguirre, artık konuşmanın sonuna vardıklarını düşünerek çıkmak üzere kapıya doğru yönelir. Bütün gayretinin artık anlamsız olduğunu bilmesine rağmen, ona son bir teminat verir: Savaş Bakanlığı'ndaki görevinden istifa etmek. Ancak,

¹⁴⁶ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 63.

¹⁴⁷ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 68.

Jiménez bu hareketinin kendisi için hiçbir anlamı olmayacağı karşılığını verir. Nihayet *Aguirre* kapıyı açar ve bu konuşmadan sonra artık dostluklarının bittiğini söyler. Tam ofisten çıkarken diğerinin daha acı cevabı duyulur:

“—Şu an değil. Dostluğumuz biteli aylar oluyor.”¹⁴⁸

IV.2.1.3. Üçüncü Bölüm: *Catarino Ibáñez*

PRP’ de herkes, *Aguirre*’nin başkanlığa adaylığını koyup koymayacağını tartışmaktadır. Ancak *Aguirre* halen inatla başkanlığa aday olmayacağını ifade etmektedir. *Aguirre* taraftarları bir süre sonra bu belirsizlik nedeniyle kendi aralarında çözülmeye başlarlar. Kimseye hissettirmemeye çalışarak o ana kadar destek verdikleri kişiden uzaklaşmaya başlarlar.

Bu çözülmeyen kaygı duyan *Olivier Fernández*, seçim zaferinin “parmaklarının arasından kayıp gittiğini”¹⁴⁹ ve artık giderek çaresizleştiğini düşünmeye başlar. Hatta dört *Aguirrecinin* para ve bir takım sözler karşılığında nasıl *Jiménez* tarafına çekildiğinden de haberi vardır. Durumun artık eskisinden daha farklı oluşundan dolayı, bütün seçim stratejisini değiştirmeye ve bu değişikliği de Meksiko Şehri’nde yapacağı gizli bir toplantıda *Agustín J. Domínguez* ve *Eduardo Correa*’ya açıklamaya karar verir.

Kararlaştırılan toplantının ardından *Agustín J. Domínguez* ve *Eduardo Correa*, *Olivier Fernández*’in planını hayata geçirmek üzere çalışmaya koyulurlar. Bu plana göre, *Jiménez*’e bazı şartlar önerilecek ve bunu kabul etmesi durumunda parti *Jiménez*’i destekleyecektir. Bu şartlar şu şekildedir: “Kurulacak olan Federal

¹⁴⁸ a.g.e., gös.yer.

¹⁴⁹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 72.

Meclis'te yer alan toplam sandalye sayısının üçte ikisi; PRP'lilerin ve onlara bağlı olanların ağır bastığı bölgelerde yerel ve belediyeye ait birimlerin kontrolü; Meksiko Şehri Belediyesi; kurulacak olan kabinedeki görevlendirmelerin yarısı.”¹⁵⁰ Bir sonraki gün yukarıda belirtilen şartlar *Jiménez*'e yazılı olarak bildirilir. Kendisinden gelen cevap şu şekildedir:

“—Her ne kadar, Olivier ve arkadaşlarının, teminatlarında samimi olduklarını ispatlayacak bir adım atmaları ön koşulunu gerekli görüyor olsam da, başlangıç olarak anlaşmayı kabul ediyorum.”¹⁵¹

Olivier Fernández, *Jiménez*'den beklediği kadar olumlu bir yanıt alamamış olsa da, samimiyetini göstermek için derhal çalışmalara koyulur. *Jiménez*'i PRP' nin resmen başkan adayı olarak ilan etmek üzere Toluca'da bir kongre düzenlemeye karar verir ve bu kongrenin tüm organizasyonu ile ilgilenmek üzere de Meksiko Şehri Valisi General *Catarino Ibáñez*'i görevlendirir.

Ibáñez, söylediğinin aksine, sadece kendi çıkarlarını hayata geçirebilmek için çalışan ve yaşayan bir adamdır. *Aguirre*'ye destek veriyormuş gibi davranarak aslında gizlice *Jiménez* için çalışmakta ve *Jiménez*'in adaylığını desteklemektedir. Bu sebeple, *Olivier Fernández*'in verdiği görevi memnuniyetle kabul eder. Hem böylece, *Jiménez*'in isteklerini daha rahat uygulayabilecek ve ona verdiği sözün ağırlığından biraz olsun kurtulabilecektir. Bu sebeple, bizzat kendisi için de büyük kâr anlamına gelen bu parti kongresini eksiksiz bir şekilde hayata geçirebilmek için hummalı bir çalışmaya girişir. Bu süreç boyunca, *Olivier Fernández*'in direktiflerine uygun hareket ediyormuş gibi görünecek, ancak olayların akışı hakkında *Jiménez*'e düzenli

¹⁵⁰ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 74.

¹⁵¹ a.g.e., gös.yer.

olarak bilgi aktarmak amacıyla Toluca ile Meksiko Şehri arasında sık sık seyahat edecektir.

Bir yandan bu gelişmeler yaşanırken, beklenmedik bir olay olur: Kongreden iki gün önce, *Jiménez, Olivier Fernández*'e bir mesaj gönderir, kendisini o gece acilen ziyaret etmesini istemektedir. *Olivier Fernández, Jiménez* ile olan randevusuna gittiğinde, kendisinin halen Toluca'daki kongre hazırlıklarından memnun olmadığını fark eder. *Jiménez* şöyle der:

“—Sizin de bildiğiniz gibi ben her zaman verdiğim sözü yerine getiririm ve bu nedenle yapamayacaklarımı vaat etmem. Önceleri bana kabul edilebilirmiş gibi görünen teklifinizi vicdanen tekrar düşündüm. [Teklifinizin] şu an kabul edilebilir olmadığını görüyorum ve reddediyorum.”¹⁵²

Olivier Fernández, Jiménez'i ikna etmeye çalışsa da, bunu başarmasının imkânsızlığının farkındadır. Yapacağı ya da söyleyeceği hiçbir şey kararını etkilemeyecektir. Bu görüşmenin ardından, *Olivier Fernández* için tek çıkar yol kalmaktadır: kongrenin gidişatını daha önce planlamış olduğundan çok daha farklı bir yöne doğru çevirmek. Önce kongreyi iptal etmeyi düşünür; ancak *Catarino Ibáñez* bu fikrine ısrarla karşı çıkar. Dediğine göre, böyle bir şey geri adım atması anlamına gelecek ve bu durum da *Ibáñez*'in siyaset içindeki prestijini olumsuz etkileyecektir. Kongrenin gidişatı artık belirsizdir ve geri adım da atılmayacaktır.

Olivier Fernández, kongre günü geldiğinde, beraberindekilerle birlikte Toluca'ya varır. Kendisine eşlik edenler arasında *Eduardo Correa, Francisco Cifuentes N., Juan Manuel Mijares, López de la Garza* ve *Axkaná* dikkati

¹⁵² Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 76.

çekmektedir. *Catarino Ibáñez*, gelenleri selamladıktan sonra, *Olivier Fernández* ile konuşmaya başlar. Dediğine göre olumlu gelişmeler vardır:

“—Sanırım sana iyi haberlerim var. Dün gece, bazı köylerdeki destekçilerimizle konuşuyordum; bugün sabah erkenden diğerleri de beni görmeye geldi ve onlarla yaptığım bütün görüşmelerden çıkardığım sonuç şu ki, kongrenin gidişatını başta belirlemiş olduğumuz hedeften daha farklı bir hedefe yönlendirmemiz çok da zor olmayacak. Tabii, itibarımı da zedeledim... Şimdi, işin sırrı sende ve arkadaşlarında; her şey [kongrede] bizlere yapacağınız konuşmaların nasıl olacağına bağlı.”¹⁵³

O süre boyunca, *Axkaná*, kelimelerinin ardındaki gerçeği yakalayabilmek amacıyla *Ibáñez*'i gözlemlemektedir ve aslında bir şeylerin ters gittiğini, daha doğrusu gelişmelerin onun anlattığı gibi olmadığını hisseder. *Ibáñez*, *Olivier Fernández* ile konuşmaya devam etmektedir:

“—Daha şimdiden kongre alanına gitmemize gerek yok, Olivier. Toplantı saat on birde başlayacak ve saat daha dokuz bile değil. En iyisi, eğer sizler için de uygunsa, bu zamanın bir kısmını bana ait olan çiftliği ve inekleri görmeye giderek değerlendirelim.”¹⁵⁴

Olivier Fernández, *Ibáñez*'in davetini kabul etmek istemez, çünkü ilk olarak yapılması gereken, ileri gelen parti temsilcileriyle konuşup, onlara “artık oy verecekleri kişinin *Jiménez* değil *Aguirre* olduğunu”¹⁵⁵ söylemektir. Bu yüzden *Ibáñez*'e, bu konuşmaları yaptıktan sonra memnuniyetle gidebileceklerini ancak şu an imkânsız olduğunu söyler. *Ibáñez* ısrar etmektedir:

¹⁵³ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 79.

¹⁵⁴ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 80.

¹⁵⁵ a.g.e., gös.yer.

“— (...) Partililerle konuştuğumu söylemedim mi? Daha fazlası ne için? Bir saat içinde, herkes kongre alanına toplandığında, sen de diğerleriyle konuşabilirsin. Aksini yapman sadece boş yere vakit harcamak olur... Eğer sorun benim yaptığım işe güvenmemense, öyleyse, sana tek kelime daha etmeyeceğim, nasıl istersen öyle olsun.”¹⁵⁶

Olivier Fernández, bir çeşit duygu sömürsünü de içeren bu tavır karşısında, *Ibáñez*'in ısrarlarına daha fazla karşı koyamaz ve hep birlikte kongre alanından ayrılırlar.

Olivier Fernández ve arkadaşları saat on bire doğru şehre varırlar. Kongre alanında, İlerici Radikaller, parti liderlerini beklemektedirler ve gelenlerin sayısı her dakika artmaktadır. Kalabalık hareketlenip *Yaşasın!* nidalarıyla ve alkışlarla platforma doğru yaklaştığında, *Olivier Fernández* tekrar *Ibáñez*'e yönelir ve artık parti temsilcileriyle konuşmaya başlamak gerektiğini yineler. Ancak, *Ibáñez* hâlâ temsilcilerle konuşma işini daha sonraya bırakmaktan bahsetmektedir. *Olivier Fernández* bunu duyar duymaz, bu kez sert bir tavırla şöyle der:

“— (...) Buradan aday olarak Hilario Jiménez'i değil, Ignacio Aguirre'yi çıkarmamız gerektiğini tekrar söylüyorum sana ve seni temin ederim, bunu hemen şimdi yapacağız, neye mal olursa olsun.”¹⁵⁷

Kongrenin amacı ve gidişatı konusunda parti liderleri arasında yaşanan anlaşmazlıktan habersiz olan kalabalık, *Yaşasın!* nidaları atmaya devam etmektedir. Ancak, platformun öteki tarafında, her lider kongrenin gidişatını kendi çıkarına göre yönlendirmeye çalışmaktadır. *Ibáñez*, *Olivier Fernández*'i ikna edebilmek için kendilerine doğru yaklaşan parti temsilcilerine yönelerek şöyle der:

¹⁵⁶ a.g.e., gös.yer.

¹⁵⁷ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 85.

“— Dün gece ben size ne emir verdim? Hadi, sen söyle Maximino.

— Artık Jiménez Generalim için değil, Aguirre Generalim için çalışmak gerektiğini söylediniz.

— Peki, buna göre mi çalışıyorsunuz? Evet, mi hayır mı?

— Evet, Sayın Vali.”¹⁵⁸

Olivier Fernández, *Correa* ve *Mijares*'in de desteğiyle, temsilcilere yapmaları gerekenleri heyecanla anlatmaya koyulur; ancak diğerleri onu yere bakarak dinlemektedir. Bu durum *Olivier Fernández*'de şaşkınlığa yol açar. Yardımcıları *Correa* ve *Mijares* ile durum değerlendirmesi yaptıklarında önemli bir noktayı kaçırmış olduklarını fark ederler: *Ibáñez*'in, daha dün, kongreden aday olarak *Jiménez*'i çıkarmaktan bahsetmekte olduğunu hatırlarlar. Üstelik platformda *Aguirre*'nin adı duyulduğunda kimseden ses çıkmamaktadır ancak aksine *Jiménez*'in adıyla birlikte kalabalık tezahürlara başlamaktadır. Böylece, *Ibáñez*'in ihaneti açıkça fark edilir. *Olivier Fernández* hayatı boyunca uğradığı en ağır yenilgiyle karşı karşıyadır. Bu yüzden, iki saat sonra, oylamanın gerçekleşeceği esnada, *Ibáñez*'i yanına çağırır ve ihanetini anlayamamış gibi davranarak ona şöyle der:

“— (...) Başkan adayının belirlenmesi konusunda, kongreden, adayların yeterince iyi analiz edilmediği gerekçesiyle, bunu daha sonra belirlemek kararını çıkartmak gerekiyor. Anlaştık mı?”¹⁵⁹

Ibáñez, yine kendi çıkarını gözeterek, bu öneriyi kabul eder çünkü her ne kadar *Jiménez*'e verdiği sözü yerine getirmeye çalışıyor olsa da, bunu yaparken *Olivier Fernández* ile de arasının bozulmasını istememektedir. Aslında tek amacı, ne olursa olsun, hep kazanan olmaktır. Bu yüzden, derhal parti liderlerini çağırır ve

¹⁵⁸ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 86.

¹⁵⁹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 88.

onlara olayların yeni şeklini açıklamaya koyulur. Bu kısa süreli uzlaşmanın ardından, her zaman itaat etmeye, kendilerine öğretilen *Yaşasın!* ve *Kahrolsun!* nidalarını tekrarlamaya hazır olan kalabalık, liderler arasındaki çıkar uyumsuzluğunun ürünü olan bu ani değişikliğin asıl sebebini düşünme gereğini bile duymadan kongre alanını boşaltmaya başlar.

Oylamanın ertelenmesiyle birlikte, *Catarino Ibáñez* ve *Olivier Fernández*'in başı çektiği kalabalık, *Yaşasın!* ve *Kahrolsun!* sesleri eşliğinde Toluca sokakları boyunca yürümeye başlar. *Axkaná* da bu kalabalığın arasındadır, gün boyunca olanlar hakkında düşünmeye ve insanları gözlemlemeye dalmıştır. Başkan adayları hakkında net bir fikri olmayan hatta adayları yeterince tanımaktan bile aciz bu kalabalık, tezahürat atarken ara sıra yanılmakta ve isimleri dahi karıştırmaktadır: *Yaşasın Ignacio Jiménez! Kahrolsun Hilario Aguirre!*

Ana caddeleri geçip, PRP' nin parti binasına doğru yönelirler. Parti liderleri binaya girdiğinde, sokak iyice kalabalıklaşmıştır artık. İnsanlar, coşkuyla, liderlerinin yapacağı konuşmayı beklemektedirler. Kısa bir süre sonra, *Axkaná* balkonda görünür ve bir sandalyenin üzerine çıkıp konuşmasına başlar. Konuşmasında, ne *Jiménez*'in ne de *Aguirre*'nin adaylığına değinir. Kalabalık için hiçbir anlam ifade etmiyor olsa da, *Axkaná* başka şeylerden bahsetmektedir. Son derece insancıl bir tavırla, ülkesinde yaşananları ele alır, eksikliklere değinir, geleceğe dair endişelerinden bahseder, halkın daha iyi şartlarda yaşayabilmesi için yapılması gerekenleri sıralar. Konuşmasını bitirdiğinde, kalabalık çılgınca alkışlamaktadır. Oysa anlattıkları, —her ne kadar kalabalığın kendi yaşamını ilgilendiren sorunlar olsa da—, kalabalığın bizzat kendisi tarafından anlaşılmamış ve dikkate alınmamıştır. Tek gaye, konuşanı dinlermiş gibi yapmak ve her şey bittiğinde coşkuyla alkışlamaktır.

Diğer siyasiler de konuşmalarını tamamladığında, *Ibáñez*'in hazırlattığı yiyecekler fakir yerlilere dağıtılır. İnsanlar heyecan içinde yemeklerini alıp, ağaçların kenarına oturarak acınacak bir halde yemeklerini yemeye koyulurlar. Kalabalığa yiyecek dağıtımını tamamladığında, *Ibáñez*, partinin önde gelenleri için Toluca'nın en iyi restoranında hazırlattığı yemek davetini haber verir. Böylece, üst düzey parti mensupları adı geçen restorana gitmek üzere oradan ayrılırlar. Akşamüzeri saat beşte davetin olduğu restorana varırlar. *Ibáñez*'in sağına *Olivier Fernández*, soluna ise *Axkaná* oturur. Sayıları yaklaşık otuz olan diğer siyasiler de masanın etrafında yerlerini alırlar.

Masada çok tuhaf bir ayrıntı dikkati çekmektedir. Menülerin üzerinde altın harflerle şu şekilde yazmaktadır: “General Hilario Jiménez’in, PRP’ nin Meksiko Şehri başkan adayı olarak atanması şerefine hazırlanan davet.”¹⁶⁰ *Olivier Fernández*, bu yazıyı okur okumaz, davetin böyle bir amacı olmadığını ve menülerin derhal toplanmasını istediğini belirtir. Ancak, *Catarino Ibáñez*, bu menülerin, *Olivier Fernández*'in isteğine uygun olarak daha önceden hazırlanmış olduğunu ve kongrede yapılan değişikliğin ardından menülerin değiştirilmesinin unutulmuş olduğunu belirtir. Herkesin ne yiyeceğini bilebilmesi için, menülerin yemek bitene kadar masada kalması konusunda ısrar eder. Böylece, *Ibáñez* bir kez daha olayların gidişatını kendi istediği yöne doğru sevk etmeyi başarmıştır.

Masada bulunan bütün misafirler sohbet etmekte ve iştahla yemeklerini yemekteler. Herkes Toluca'nın en iyi restoranında bulunuyor olmak ve birbirinden lezzetli yemeklerin tadına bakıyor olmaktan duyduğu zevki anlatmaktadır. Ancak, bu sıradan ifadelerin yanı sıra, herkesin aklında siyasetten, daha doğrusu o gün

¹⁶⁰ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 101.

yaşananlardan bahsetme isteği vardır. *Catarino Ibáñez*, kazandığı zaferin verdiği keyifle yemeklerin lezzetinden bahsetmekte ve kısa bir süre önce, ağaç kenarında yemeklerini yemek üzere bıraktıkları zavallı dostlarının da, şu an yedikleriyle aynı *guacamole*'yi¹⁶¹ yediklerini anlatmaktadır. *Olivier Fernández*, anlamlı bir gülümsemeyle, onu yalancılıkla suçlar. Her ne kadar *Ibáñez*, samimiyetinde ısrar etse de, diğeri onu dinlemez ve şöyle devam eder:

— “*Guacamole* aynı olabilir, onu tartışmıyorum. Yalan olan, o fakir yerlileri dostun olarak tanımlaman ve eğer önce onların yemeklerini yediklerini görmemiş olsaydık bu davetin tadını çıkaramazdık demen. Şayet onlar bizim dostlarımızısa, bizlere krallar gibi davranırken, onlara neden yumurta ve *tortilla*¹⁶² veriyorsun? Hem de yere oturarak yemek zorunda bırakarak... Burada sayımız otuzu geçmiyor, oradakiler binden fazla. Üstelik bizim yediklerimizin, senin *Yaşasın!* ve *Kahrolsun!* nidalarını bağırmaya gelenlerin sefil barbeküsü için ödeyeceğinin iki ya da üç katına mal olacağından da eminim.”¹⁶³

Ibáñez sakince cevap verir: “—Onlara değerini anlayabilecekleri şeyleri veriyoruz; bizlerse kendi alışkanlıklarımıza uygun bir şekilde yemek yiyoruz.”¹⁶⁴

Bu tartışmadan sonra, *Ibáñez*'in suratı asılır ve içkisini içmeye koyulur. Masanın neşesi bir daha asla geri gelmez ve bütün masa boyunca endişeli bir sessizlik hissedilir. Artık gece yarısı olmuştur; *Axkaná*, *Correa*, *Olivier Fernández* ve Meksiko Şehri'nden gelen diğer siyasetçiler hariç, neredeyse herkes sarhoştur. O esnada, *Ibáñez*, şampanya kadehini kaldırır ve *Olivier Fernández*'i hedef alarak, heyecanla tekrar konuşmaya başlar:

¹⁶¹ Avokado ile yapılan bir tür Meksika sosu.

¹⁶² Meksika'da mısır ya da buğday unundan yapılan, küçük boyda, ince ve yuvarlak bir yufkadır.

¹⁶³ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 104.

¹⁶⁴ a.g.e., gös.yer.

“— (...) Geçen hafta bana, Generalim Hilario Jiménez'i aday olarak çıkaracağımızı söyledi... Çok güzel... Sonra, iki gün önce dedi ki hayır, aday General Ignacio Aguirre olmalıymış... Çok güzel... Şimdi ben arkadaşlar, bilinçli ve saygıdeğer devrimciler olarak sizlere soruyorum: Eğer biraz önce dediği gibi ben bir sahtekârsam, arkadaşım Olivier beni bu şekilde tenkit ederek, bunu söylemek istiyorum, benden daha sahtekâr olduğunu göstermiyor mu?”¹⁶⁵

O anda *Olivier Fernández*, ani bir hareketle elindeki şampanyayı diğerinin yüzüne doğru fırlatır ve boşalan kadehiyle de ona vurmaya başlar. Yemek daveti sona ermeden, arkadaşları, *Olivier Fernández*'i o hengâmenin arasından kurtarabilmek için onu hızla arabaya doğru götürürler ve başkente doğru yol alırlar.

IV.2.1.4. Dördüncü Bölüm: Suikast

Günler sonra, *Olivier Fernández*, Toluca'da yaşanan olaylara bir cevap verebilmek için, *Ignacio Aguirre* şerefine, milletvekillerini ve senatörleri davet ettiği bir yemek düzenler. Davet edilenler, siyaset içinde söz sahibi olan önemli kişilerdir: Aguirreci 180 milletvekili ve 38 senatör. Kuşkusuz bu haberle birlikte, yeni dedikodular da dolaşmaya başlar ortalıkta. Herkes, bu durumu *Caudillo*'nun kişisel bir meydan okuma olarak değerlendireceğinden ve toplantıya katılımın yüksek oluşunun *Jiménez*'i öfkeliendireceğinden bahsetmektedir.

Bir yandan bu gelişmeler yaşanırken, hiç beklenmeyen bambaşka bir olay daha patlak verecektir. O tarihlerde *Axkaná*, *Eduardo Correa*'yı bulmak üzere orada olacağını varsayarak Iturbide Sokağı'ndaki *frontón*'a¹⁶⁶ gider. Hava kararmıştır artık, ancak onu aramaktan vazgeçmez, çünkü acil olarak *Correa* ile konuşması

¹⁶⁵ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 106-107.

¹⁶⁶ Frontón adlı bir tür top oyununun oynandığı tesise verilen ad.

gerekmektedir. Bütün gayretlerine rağmen onu bulamaz. Bu esnada, Ulusal *Frontón*'da kendi aralarında fısıldayarak konuşmakta olan beş kişiye rastlar. *Axkaná*'nın kendilerine yaklaştığını görünce sessizleşirler. Bir an *Axkaná* sanki kendisinden bahsediyorlarmış hissine kapılır. Hatta aynı gün, o adamlardan birini, Meclis'in çevresinde ya da başka bir yerde bir kez daha görmüş olabileceğini düşünür. İki saat kadar arkadaşını bekledikten sonra *frontón*'dan ayrılır. Taksiye atlar ve *Mora*'nın Magnolia Sokağı'ndaki evine doğru yola çıkar.

Mora'nın evine vardığında, hizmetçi kadınla konuşur ve kızların hiçbirinin evde olmadığını öğrenir. Hizmetçinin dediğine göre, *Mora*, Emniyet'e götürülmüştür. *Axkaná*, evine gitmek üzere, düşüncelere dalmış bir şekilde kendisini bekleyen taksiye geri döndüğünde, bu taksinin onu *frontón*'un önünden alan aynı taksi olmadığını fark eder. Şoförün derhal durmasını ve bu garip durumu kendisine açıklamasını ister. Şoför şöyle cevap verir:

“— (...) Siz *frontón*'un önünden kardeşimin kullandığı *ford*'a bindiniz. Fakat onun saat iki buçukta San Ángel'e seyahat etmesi gerektiğinden ve sizin de bu evde uzun süre kalacağınızı düşündüğünden, buradan geçtiğim esnada, sizi götürme işini benim devralmamı istedi. Eğer bu size tuhaf geldiyse, inebilirsiniz.”¹⁶⁷

Axkaná şoförün dediklerine inanır ve ona derhal evine doğru gitmesini söyler. Şoför arabayı çok hızlı kullanmaktadır. Böylelikle, kısa bir süre sonra ne bir evin ne de bir ağacın dahi olmadığı ıssız bir yere varırlar. Taksi artık yavaşlamıştır. *Axkaná* nihayet tuzağa düşürüldüğünü anlar. Araba durduğunda silahlı olan dört adam yaklaşır, *Axkaná*'nın gözlerini bağlayıp tabancasını alırlar. Karşı koymak istediğinde onu silahlarının kabzalarıyla dövmeye, kafasına hızla vurmaya başlarlar. Hep birlikte

¹⁶⁷ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 116.

tekrar aynı arabaya binerler. *Axkaná*, gözleri bağlı bir biçimde nereye götürüldüğünü bilmeden başına gelecekleri beklemektedir. Kendisine sesini çıkarmaması ve sakin olması söylenir. *Axkaná*, yediği darbelerden başı dönmüş bir biçimde, nereye götürüldüğünü ve ona ne yapacaklarını anlamaya çalışmaktadır. Bütün bunların bir sebebi olmalı diye düşünür. Ulusal *Frontón*'dan çıkarken gördüğü o tuhaf adamları hatırlar. Kendi kendine şöyle der: “(...) [Meksika’da], hükümetlerin aralarından muhafızlarını seçtiği nesilden daha korkunç bir doğuştan katiller sınıfı yok.”¹⁶⁸

Axkaná'nın, nerede olduklarını anlayamaması için otomobil sokaklarda tur atmaya başlar ve bir süre sonra da Çöl Yolu adlı anayola çıkar. Saatler sonra, sessizlik ve korku anı gelir. Herkes arabadan iner ve işkence yapmak üzere *Axkaná*'yı da arabadan çıkarırlar. Ağzını açmaya zorlamak için ona vurmaya başlarlar ve tekila şişesini zor kullanarak boğazına kadar sokarlar.

Bir sonraki gün akşama doğru, *Aguirre*, kendi kişisel sorunlarına dalmış bir halde, ofisinde her zamanki gibi arkadaşının gelmesini beklemektedir. Saatler geçtikçe, arkadaşının gecikmesi ve ondan hiçbir haber alamamış olması onu tedirgin etmeye başlar. Birkaç dakika sonra *Tarabana* olumlu sonuçlanmış bazı ticari işlerden bahsetmek üzere *Aguirre*'nin ofisine gelir. Kendisine bir çek verir, çekte aynen şunlar yazılıdır: “Montreal Bankası. Çeki getiren kişiye 25 bin pesoluk miktarı ödeyiniz. May-be Petroleum Co. By M. D. Woodhouse.”¹⁶⁹ Bu çek, onlara, Askeri Kooperatif'e ait olan toprakların tekrar *May-be Petroleum Co*'ya devredilmesi için verilecek emir karşılığında takdim edilmiştir. Bir süre tartıştıktan sonra, *Tarabana*, *Aguirre*'yi bahsi geçen anlaşmayı kabul ettiklerini gösterir belgeyi imzalamaya ikna

¹⁶⁸ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 119.

¹⁶⁹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 129.

eder. Böylelikle Savaş Bakanı, Askeri Kooperatif'in Müdürü olan General *Olagaray*'ı *May-be* adlı şirketin evraklarını da alıp ofisine gelmesi için çağırır.

General *Olagaray* geldiğinde, *Aguirre*, artık bu *May-be* sorununa bir çözüm bulduklarını söyler. Buna göre, General *Olagaray*'dan bu şirketle ilgili dosyayı kendisine yarım saat içinde derhal getirmesini ister. Gerekli talimatı vermek üzere anlaşmayı imzalayacağını belirtir. Her ne kadar General *Olagaray* hayatının en büyük kârını elde edeceği işi kaybetmek üzere olduğunu fark etmiş olsa da, *Aguirre*'nin kararını etkileyemez ve Savaş Bakanı'nın talimatlarını yerine getirmek üzere odadan ayrılır.

Kısa bir süre sonra *Mora*, Bakan'ın ofisine gelir. Son derece endişeli ve tedirgindir. Bir gün önce kendisini tutuklayarak götürdükleri Polis Genel Müfettişliği'nden geldiğini anlatmaktadır. Onu, *Müfettiş*'i eğlendirmek ve onunla bir gece geçirmek üzere alıkoymuşlardır. *Mora* bu teklifi kabul etmemiş ve bu sebeple ceza olarak *Müfettiş*'in ofisinin yanındaki odaya kapatılmış, saatler boyunca zorla orada tutulmuştur. Bu olayı anlattıktan sonra, *Mora*, Güvenlik Komisyonu Şefi Albay *Zaldívar* ile *Müfettiş* arasında sabaha karşı saat üç sularında gerçekleşen görüşmeden bahsetmeye başlar. *Müfettiş*'in ofisinin yanındaki odada kapalı tutulduğu süre boyunca *Axkaná* ile ilgili duyduklarını *Aguirre*'ye şöyle anlatır:

“— (...) *Zaldívar*, anladığım kadarıyla, *Müfettiş*'e, Ulusal *Frontón*'dan çıktığında *Axkaná*'yı kaçırdıklarını, onu Çöl Yolu'na götürdüklerini ve çok iyi anlayamadığım bir şeyler yaptıktan sonra, bilmem nereye attıklarını anlatıyordu. Çok fazla miktarda tekiladan, bir otomobilden ve bir benzin hunisinden bahsediyorlardı.

Müfettiş birçok kez şöyle dedi, o kadar net duydum ki hâlâ kulaklarımda: *Peki, ya ölüirse? Zaldivar* şöyle cevaplıyordu: *Ölüirse ölsün. Daha tuhaf şeyler de oluyor.*¹⁷⁰

Aguirre, *Mora*'nın anlattıklarını çok büyük bir endişeyle dinledikten sonra Özel Sekreteri *Cisneros*'u çağırır ve ona, derhal Milletvekili *Axkaná González*'in evini aramasını ve telefonu ona bağlamasını söyler. Kısa bir süre sonra, *Cisneros* şaşkın bir ifadeyle geri gelir. *Axkaná González*, neredeyse ölmek üzere olduğu için telefona gelemeyecek durumdadır. *Aguirre*, arkadaşının evine gitmek üzere çıkmadan önce, *Mora*'ya döner ve hemen evine gitmesini, dinlenmesini ve kendisine anlattıklarının tek kelimesini dahi kimseye söylememesini tembihler. Telaş içinde *Tarabana* ile ofisinden ayrılır.

Ignacio Aguirre ve *Tarabana* eve vardıklarında saat öğlen üç civarındadır. Milletvekilinin evi kendisini ziyarete gelen arkadaşlarıyla doludur. *Aguirre* endişe içinde arkadaşının odasına girer. Ancak *Axkaná*'nın bütün yüzünü ve kafasını örten sargılardan başka bir şey görülmemektedir. Yarım saat sonra, durumu daha iyi anlayabilmek için o an arkadaşının evinde bulunan doktorla konuşmaya başlar. Doktor, ilk anda *Axkaná*'nın fiziksel durumuyla ilgili yorum yapmak istemez çünkü başını belaya sokmaktan korkmaktadır. *Aguirre*'nin ısrarları üzerine, doktor, *Axkaná*'nın bütün vücudunun ağır darbe izleriyle, çürüklerle dolu olduğunu ve zor kullanarak aşırı dozda tekila içirilmiş olmasından dolayı da zehirlenmiş olabileceğini anlatır.

Aguirre akşamüstü saat altıya kadar arkadaşının yanında kalır. Daha sonra, *Tarabana* ile birlikte ofisine dönmek için oradan ayrılır. Savaş Bakanlığı'nın asansöründe ofisine çıkarken *Tarabana*'ya şöyle der:

¹⁷⁰ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 140.

“— (...) İlle de savaşalım mı istiyorlar? Öyleyse, savaşırız; Meksika’da, siyasette eninde sonunda herkes kaybeder. Bakalım bu kez sıra kimde.”¹⁷¹

Ofisine varır varmaz aceleyle *May-be* evraklarını imzalar ve Sekreteri *Cisneros*’tan *Müfettiş*’i bağlamasını ister. Birkaç dakika sonra, *Müfettiş* hattadır. *Aguirre* son derece arkadaşça konuşmaktadır. İki kurum arasında sık sık gerçekleşen diğer görevlendirmelerde olduğu gibi, bakanlık bünyesinde yapılacak acil bir araştırma için, Albay *Zaldívar*’ın beraberinde iki ajanla birlikte Savaş Bakanlığı’na gelmesi gerektiğini anlatır.

Saat akşam yedi buçukta, *Aguirre*, beraberinde *Tarabana*, Albay *Zaldívar* ve diğer iki ajanla birlikte, *Aguirre*’nin eski asistanı ve şimdiki Yaver Yardımcısı olan Yüzbaşı *Felipe Cahuama*’nın evine gitmek üzere *Cadillac*’ına binip bakanlıktan ayrılır. Eve vardıklarında, *Aguirre*, *Tarabana* ve *Zaldívar* salona geçip otururlar. Bakan, inanılmaz bir sakinlik içerisinde görüşülecek o acil konuyu anlatmaya başlar:

“—Sizin de göreceğiniz gibi Albay, bu çok hassas bir konu. Benim çok ama çok değer verdiğim bir kişiye karşı, Axkaná González’e karşı dün gece gerçekleştirilen suikastle ilgili. Müfettişlikte bu konuyla ilgili ne biliniyor?”¹⁷²

Albay bu konu hakkında hiçbir bilgileri olmadığı cevabını verir. Ancak bu cevabın ardından, *Aguirre* Albay’dan silahını kendisine vermesini ister. Kısa sürelik bir sessizlikten sonra, Yüzbaşı *Sebastián Rosas*’ı çağırır ve Albay’ın silahını ona teslim ederek salonda hazır bulunması emrini verir. *Cahuama*’dan bir kalem-kâğıt, bir şişe konyak, bir şişe tekila ve üç kadeh getirmesini ister. Böylece, üçü de içmeye başlarlar. *Aguirre* şöyle devam eder:

¹⁷¹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 146.

¹⁷² Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 149.

“—Şimdi, Albay, bu masaya oturacaksınız ve dün gece sizin ve Emniyet’teki diğer ajanların Milletvekili Axkaná González’e Çöl Yolu’nda yaptıklarını bu kâğıtlara kendi el yazınızla yazacaksınız...”¹⁷³

Zaldívar böyle bir şeyin olmadığına ısrar edince, *Aguirre Rosas*’tan, *Cadillac*’taki benzin hunisini getirmesini ister. Albay bunları duyunca, o ana kadar gösterdiği sakinliğini bir anda kaybeder, ancak hâlâ bir şey bilmediğinde ısrar etmektedir. Bakan, son derece sakin ve kendinden emin bir halde konuşmaya devam eder:

“— (...) Ben, Albay *Zaldívar*, kimseden beni affetmesini istemem, bu yüzden kimseyi de affetmem. İtirafınızı yazılı olarak sunmanız karşılığında hak ettiğiniz muameleyi görmekten kurtulmuş olacaksınız; fakat itiraf etmemeniz halinde, size saygılı davranmak zorunda değilim. Bünyenizin alacağı bütün tekilayı bu huniyle zorla içeceksiniz.”¹⁷⁴

Zaldívar daha fazla direnç gösteremez. *Axkaná*’ya gerçekleştirilen suikastin *Jiménez*’in direkt emri olduğunu söyler ve bu sebeple, *Aguirre*’den, *Jiménez*’e karşı kendisini korumasını ister. Bakan, bu anlaşmayı kabul eder ve birkaç dakika sonra *Zaldívar* itirafını yazmaya başlar.

Bir sonraki günün sabahı, *Aguirre*, *Zaldívar*’ın itirafını sunmak için Chapultepec Sarayı’na gider. *Caudillo* kâğıdı okuduktan sonra, itirafın meşruluğuna inanmadığını söyler ve *Aguirre*’ye bu konuyu hukuk yoluyla çözmesini tavsiye eder.

Bu görüşmenin ardından, *Aguirre* Chapultepec Sarayı’ndan ayrılır ve aynı gün görevinden istifa eder. *Caudillo*, dört gün sonra *Aguirre*’nin istifasını kabul eder ve iki ya da üç hafta içinde, *Aguirre*’nin en büyük düşmanlarından biri olan *Martin*

¹⁷³ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 150.

¹⁷⁴ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 150-151.

Aispuro'yu yeni Savaş Bakanı olarak görevlendirir. General *Aispuro* ise, General *Protasio Leyva*'yı Meksiko Vadi'si Askeri Operasyon Şefi olarak atar. *Protasio Leyva* ilk iş olarak derhal *Jiménez*'i güçlendirecek ve bunun karşılığında *Aguirre*'nin düşüşünü hazırlayacak olan bir skandalın hazırlık çalışmalarına koyulur.

General *Aispuro*, yeni görevine atanmasından iki hafta sonra, Savaş Bakanlığı'ndaki durum hakkında bir rapor hazırlar ve bunu *Caudillo*'ya gönderir. Bu rapora göre, *Aguirre*, görevde bulunduğu süre boyunca, bakanlık fonlarını boş yere harcamış, Devlet Başkanı'nı kandırmış ve Savaş Bakanlığı'nın ne idari ne de askeri işlerinin düzeniyle ilgilenmemiştir. *Caudillo* bu raporun doğruluğunu araştırmadığı gibi, raporu derhal basına sızdırır. *Aguirre* ile yıllarca devam etmiş olan dostluğuna rağmen, onu artık sadece *Jiménez*'in rakibi olarak görmekte ve mağlup etmek istemektedir. Bu olanlarla birlikte, *Aguirre*, nihayet partili arkadaşlarının kendisine teklif etmiş olduğu başkanlık adaylığını kabul ettiğini açıklar. Onca karşı koymasına rağmen kimseye derdini anlatamamış ve el birliğiyle, başkanlığa adaylığını koymaktan başta çaresinin kalmadığı bir noktaya getirilmiştir.

Gazeteler artık eski Savaş Bakanı'nın bir yalancı ve hain olduğunu yazmaktadır. *Aguirre* başlarda kendini savunmaya çalışsa da yazılanları yalanlamaktan başka yapabileceği bir şey yoktur. Bununla birlikte, *Aispuro*, *Caudillo*'nun isteği doğrultusunda *Aguirre* aleyhinde konuşmaya devam eder. Albay *Zaldívar* da artık, *Axkaná*'ya düzenlenen başarısız suikast hakkındaki itirafının meşru olmadığını, hatta *Aguirre* ve arkadaşlarının kendisini ölümle tehdit etmelerinden dolayı sadece yalandan ibaret olan bu itirafı yazmak ve imzalamak zorunda kaldığını iddia etmektedir. *Aguirre*, adını temize çıkarabilmek amacıyla yapabileceği son hamlesini yapar ve Genel Müfettişlikte bu konuyla ilgili duyduklarını anlatması için

tanık olarak *Mora*'yı polise götürür. Ancak polis, kokain bağımlısı olması nedeniyle, *Mora*'nın tanıklığının ciddiye alınamayacağını belirtir. Özet olarak, siyasal çıkarlarını garantiye alabilmek için, suçsuz ve onurlu bir kişiyi anında bozguna uğratabilecek her türlü güce sahip büyük lider *Caudillo*'nun tartışmasız hâkimiyeti karşısında, başka bir deyişle, “devrimci” hükümetin mutlak gücü karşısında, Meksika'nın tüm adalet kurumları aciz kalakalmıştır.

Bu yeni gelişmelerle birlikte, Millet Meclisi'nde de tartışmalar iyice hız kazanır. Jiménezci Milletvekili *Ricalde*'nin grubu ile *Olivier Fernández*'in Aguirreci grubu arasında bitmek bilmeyen tartışmalar yaşanır. *Olivier Fernández*, *Ricalde*'nin bir sahtekâr olduğunu ve diğeri de buna karşılık olarak *Olivier Fernández*'in eyaletin fonlarıyla zenginleşen bir dolandırıcı olduğunu ilan eder. Jimenezci Milletvekili *López Nieto*, *Aguirre*'yi rüşvet vermekle suçlar. *Juan Manuel Mijares* ise Jimenezcilerin samimiyetsizlik ve şiddet dolu davranışlarını anlatmaya başlar. Bütün bu gelişmeler, iki grup arasında saldırganca olayların yaşandığı çatışmalara sebep olur. Silah yoluyla güç ve saygınlık elde etmeye hevesli kimi milletvekilleri arasında şiddetli kavgalar çıkar. Üstelik Millet Meclisi'nin koridorlarında ve sokaklarda bu hırs uğruna ağır yaralanan hatta öldürülen insanlara rastlanır.

IV.2.1.5. Beşinci Bölüm: *Protasio Leyva*

General *Protasio Leyva*, ofisinde Jiménezci liderler *Ricalde* ve *López Nieto* ile konuşmaktadır. *Ricalde*'nin dediğine göre, Aguirrecilere karşı Meclis'te üstünlük sağlamayı başarmaları çok zor olacaktır. Şu an için önemli şahsiyetleri kendi tarafına çekmiş olan ve Meclis'te yeterli çoğunluğa sahip Aguirreciler, sonrasında yapacakları

kampanyalarla Meclis'in yeni efendileri ve başkanlık makamının sahipleri olacaklardır. Daha başka bir deyişle eğer herhangi bir şey yapılmazsa, onlar için zafere giden yol görüldüğü kadarıyla kesindir.

Bu görüşmenin ardından, bir sonraki günün gecesi, *Protasio Leyva* bir kez daha liderleriyle bir araya gelir. Bu toplantıda net olarak şu karara varırlar: Aguirreci milletvekillerinin varlığı onların zaferi için her zaman bir engel olacaktır, öyleyse kapsamlı bir planla bu engeli aşmaları gerekmektedir. Bu plana göre, Cumhuriyet'in geleceğini kurtarabilmek ve bu sayede ülkedeki devrimci geleneği devam ettirebilmek için, Aguirrecileri yani hain milletvekillerini tasfiye etmek gerekmektedir. Böylece, liderlerine, düşman milletvekillerinin isimlerini içeren bir liste hazırlamalarını ve o listeyi de yeğeni Binbaşı *Manuel Segura*'ya yarın sabah teslim etmelerini emreder.

Ertesi gün, *Ricalde* ve *López Nieto*, *Leyva*'nın emrine uygun olarak hazırladıkları listeyi *Manuel Segura*'ya götürürler. Listedeki ilk hain *Emilio Olivier Fernández*'dir. Onu şu isimler takip eder: *Axkaná*, *López de la Garza* ve *Mijares*. *Manuel Segura* planın gerekliliklerini değerlendirir ve yirmi beş güvenilir adamının yardımıyla harekete geçmeye karar verir. Ancak, ilk olarak bu kişilerin arasından planı takip edecek olan birkaç iş birlikçi seçer. Bu kişiler, *Ricalde*, *López Nieto*, *Cayo Horacio Quintana*, Binbaşı *Canuto Arenas*, Binbaşı *Licona*, Yüzbaşı *Fentanes* ve son olarak adları *Márquez*, *Lomas* ve *Abat* olan özel ajanlar. Kısa bir süre sonra, *Segura* ve iş birlikçileri, komplonun ayrıntılarını uygun bir üslupla diğer partililere anlatmak amacıyla, Ulusal İşçi Partisi'nin (PNO) ofisinde bir araya gelirler. *Ricalde*'nin yaptığı kısa konuşmanın ardından, *Segura* konunun ayrıntıları hakkında bilgi vermeye başlar:

“— (...) Aguirreciler, Generalim *Hilario Jiménez*'in partililerine karşı Millet Meclisi'nde bir komplo hazırlamaktalar. [Tribündeki] izleyiciler arasında karışıklık yaratarak Jiménezci grubun önde gelen liderlerini öldürmeyi planlıyorlar. Ancak suikastin farkında olan Generalim Leyva, Jiménezci milletvekillerini korumamız emrini verdi. Bu sebeple, Aguirrecilerin bize yapmayı planladıklarını, başka çaremiz kalmazsa, biz onlara yapalım istiyor...”¹⁷⁵

Segura planının ayrıntılarını açıklayarak konuşmasına devam etmektedir. *Canuto Arenas*, *Licon*, *Fentanes* ve üç özel ajan da, en tehlikeli Aguirreci liderleri göstermek amacıyla, yanlarına birkaç partiliyi de alarak oradan ayrılırlar. Binbaşı, daha sonra tek başına onlara katılacaktır. Herkes *Segura*'nın emirlerine uymaktadır. Binbaşı konuşmasını sürdürür:

“—Hepimiz, dediğim gibi, sağ tribünlere yerleşeceğiz. Tezahüratlar başladığında ve Ignacio Aguirre'ye *Yaşasın!* diye bağırdıklarında, bizler de *Kahrolsun!* diye bağıracağız ve Generalim Hilario Jiménez için *Yaşasın!* diyeceğiz. Bizimle aynı tribünde olan Aguirrecileri silahla korkutarak ve tekmeleyerek, onlara gözdağı vereceğiz ve oradan defedeceğiz...”¹⁷⁶

Bir yandan bunlar konuşulurken, *Ricalde* de, *Adelaido Cruz* adlı bir partiliye yaklaşmış ve ona, eğer *Olivier Fernández* Meclis'ten sağ kaçmayı başarırsa, onu sokakta öldürme görevinin kendisine verildiğini anlatmaktadır.

Görüşme bittiğinde, Meclis'e gitmek üzere binadan ayrılırlar. Dikkat çekmemek için gruplara bölünür ve farklı sokaklardan Meclis'e doğru hareket ederler. Belirlenen yere geldiklerinde, *Canuto Arenas* adamlarıyla birlikte ana girişin önünde beklemeye başlar. Yanındakilere Meclis'e giren Aguirreci liderleri

¹⁷⁵ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 167-168.

¹⁷⁶ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 168-169.

göstermektedir. Binbaşı *Licona*'nın ve Yüzbaşı *Fentanes*'in grupları ise Factor Sokağı'na bakan girişte beklemektedir. Özel ajanlar ve beraberindekiler de Donleces Sokağı'nda kaldırımda beklemektedirler.

Bütün bunlar olurken, *Olivier Fernández* Meclis'e girmektedir. O esnada *Arenas* onu Yüzbaşı *Cruz*'a göstererek yapması gerekenleri bir kez daha hatırlatır. *Cruz* kendisini kötü hissettiği için bir şeyler içmeye kantine gider, birkaç dakika içinde yanlarına geleceğini söylemiştir *Arenas*'a. Kantinde, bir yandan bira içerken bir yandan da farkında olmadan önündeki kâğıda şöyle yazmaktadır: “Bu akşamüstü dikkatli olun, çünkü peşinizdeler.”¹⁷⁷ Dakikalar sonra geri döner, verdiği sözü düşünmekte ve hem içtiği biraların hem de içine düştüğü zor durumun etkisiyle inanılmaz bir şekilde başı dönmektedir. Cesaretini toplar ve Meclis'e girer.

İçerisi oldukça kalabalıktır. Artık neredeyse herkes gelmiştir. *Segura*'nın grubu tribünlerin sağ tarafına yerleşmiştir. Bazı kişiler kitap okumakta, bazıları birtakım notlar almakta, bazıları seçim mücadelesinin nasıl son bulacağına dair heyecanla sohbet etmektedir. Böylesine gergin ve heyecan dolu bir ortamda, Jiménezciler hazırlamış oldukları planı derhal uygulamaya kararlıdırlar, ancak plana göre *Segura*'nın gelmesini bekleyecek ve onun talimatlarına göre hareket edeceklerdir.

Bir süre sonra, içerideki kalabalık arasındaki gergin hava iyice hissedilir hale gelir. Jiménezciler silahlarını çıkartmaya hazır beklemektedirler. Her *Yaşasın Ignacio Aguirre!* sloganını duyduklarında, *Kahrolsun!* diye karşılık vermeye başlarlar. Aguirreciler de aynı şekilde cevap vermekte: “Kahrolsun Hilario Jiménez ve onun uşakları!”¹⁷⁸

¹⁷⁷ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 175.

¹⁷⁸ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 181.

Canuto Arenas ise, gruplar arasında silahlı bir çatışma başlatabilmek amacıyla Aguirreci *Cañizo* ile dalga geçmektedir. Bir anda, salondaki gerginlik, *Cañizo* ve o an yanında bulunan bir Jiménezcinin tartışmaya başlaması ile iyice tırmanır. İki birden, silahlarına sarılmış bir şekilde salonun çıkışına doğru yönelirler. Bir süre sonra, bir silah sesi duyulur: *Cañizo* ölmüştür. Katil ise kimseye fark ettirmeden salona geri dönmüştür.

Silah sesinin yarattığı panik haliyle birlikte artık her şey kontrolden çıkmıştır. *Olivier Fernández*, derhal salonun kapılarını kapattırır. Katil bulunana dek kimse oradan dışarı çıkmayacaktır. *Canuto Arenas*, ilk olarak, *Cañizo*'nun katilini kurtarabilmek için onu salondan dışarı çıkartmanın yollarını arar. Ancak bunun imkânsızlığı karşısında *Protasio Leyva*'nın planını uygulamaya karar verir. Böylece Yüzbaşı *Cruz*'u yanına çağırır ve şöyle der:

“— (...) Jandarmaların yukarı doğru çıkmalarını bekleyeceğiz, yeteri kadar yaklaştıklarında, hepimiz onların üstüne doğru hareket edeceğiz, en aşağıya kadar sürükleyeceğiz. Sonra, orada, üstlerine yığılacağız, silahlarını alıp, karışıklık yaratacağız. Böylelikle, ben, tehlikede olan arkadaşımızı dışarı çıkartmak için kapıyı tutarken, siz de diğer iki kişinin yardımıyla *Olivier*'e yaklaşacaksınız ve arkasından işini bitireceksiniz, anlıyor musunuz, arkasından. Daha sonra sizi çıkarabilmem için kapıya doğru yöneleceksiniz...”¹⁷⁹

Ancak *Arenas*'ın planı başarısızlıkla sonuçlanır. Jandarmanın gösterdiği direnç sayesinde kapıya ulaşamazlar. Hatta *Arenas*'ın kendi grubu kalabalık içinde sürüklenerek diğer Jiménezcilerle gruptan uzakta kalır. O anda, karışıklığın arasından sıyrılmayı başaran *Cruz*, kimsenin dikkatini çekmeden Aguirreci lidere

¹⁷⁹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 191.

yaklaşmaktadır. Dakikalar sonra üç el silah sesi duyulur. Artık tüm umudu tükenmiş olan *Arenas*, Yüzbaşı *Cruz*'un *Olivier Fernández*'i öldürmeyi başarmış olduğunu ummaktadır. Ancak kısa bir süre sonra *Cruz*'un bunu yapmadığını, sadece tavana doğru ateş ettiğini fark eder. Kaçırılan fırsatı telafi etmek için hamle yaptığında, *Aguirreci* kiralık katillerin şefi *Casimiro*'nun bıçağının soğukluğunu karnında hisseder ve yere yığılır.

Aynı gün akşamüstü, *Cañizo*'nun katilinin İçişleri Bakanlığı'nın makam şoförü olduğu öğrenilir. Bir sonraki gün ise, *Adelaido Cruz*, *Olivier Fernández*'i ziyarete gider ve ona, kendisine verdikleri görevin ne olduğunu, istedikleri cinayeti işlemek için son dakikaya kadar nasıl zor anlar yaşadığını, bütün planı ayrıntılarıyla baştan sona anlatır.

IV.2.1.6. Altıncı Bölüm: Julián Elizondo

Jiménezçilerin *Aguirrecilere* yönelik hazırladıkları komplo başarısızlıkla sonuçlanmıştır, ancak bu olay Jimenezçilerin, *Aguirre*'nin adaylığına şiddet yoluyla tepki gösterebilecek kapasitede olduklarının anlaşılmasını sağlamıştır. Bu sebeple *Hilario Jiménez*'i destekleyenlerin sayısı giderek artmaya başlar. Sanki birçok kişide şiddete ve silahların gücüne duyulan bir hayranlık vardır. Buna karşılık, *Aguirre*'nin partilileri ise, bu olaydan sonra *Jiménez*'in otoritesini reddedecek ve *Aguirre*'ye bağlı kalmayı ve emin oldukları zafere onunla yürümeyi tercih edecektir.

Sonraki günlerde, *Olivier Fernández* ile *Aguirre*'yi destekleyen önemli general ve valilerden oluşan bir grup, seçim süreci hakkında gerekli kararları görüşmek amacıyla, *Caudillo*'nun eski yardımcısı ve şimdiki düşmanı olan eski

General *Alfonso Sandoval*'in evinde toplanrlar. Bu toplantıya Meksiko Eyaleti Askeri Operasyon Şefi *Julián Elizondo*, *Encarnación Reyes*'in temsilcisi sıfatıyla *López de la Garza* ve eski General *Carrasco* da katılırlar. Toplantı boyunca, bir silahlı ayaklanma başlatmanın aciliyetinden bahsedilir. Zira silah zoruyla kendilerini savunmaktan başka çıkar yolları kalmamıştır. Ayaklanmanın gerekliliği konusunda fikir ayrılığına düştükleri için, *Aguirre* ile konuşmaya karar verirler. Böylece, başkan adayının bu konuda ne düşündüğünü ya da ayaklanmanın ne zaman başlatılması ile ilgili ne yorum yapacağını sormak üzere *Aguirre*'nin yanına giderler. *Olivier Fernández Aguirre*'ye kısaca o anki durumu özetler ve ayaklanma başlatmanın gerekliliğinden bahseder. Ancak *Aguirre* beklemek gerektiğini belirtir ve seçimleri kazanmak için bile olsa şiddete başvurmanın yanlış olduğunu savunur:

“— (...) Evet, kazanmak istiyorum, ama hakkıyla kazanmak. Eğer bu mümkün değilse, gerektiği gibi, başka bir deyişle, yasadışı ve aşağılık yöntemleri başkalarına bırakarak kaybetmeyi tercih ederim...”¹⁸⁰

Olivier Fernández, her ne kadar onu ikna etmek için söyleyeceği her şeyin boşuna olacağını anlamış olsa da, şöyle cevap verir:

“— (...) Meksika'da, eğer siz rakibinizden önce davranmazsanız, rakibiniz sizden önce davranır.”¹⁸¹

Bu görüşmenin sonrasındaki günlerde, *Aguirre*, ilk kez, *Aguirreci* milletvekilleri grubunu Madero Caddesi'nde bulunan ofislerinde ziyaret eder. Grubun ofisi ve cadde *Aguirre* taraftarlarıyla dolmuştur. *Şeref Toplantısı* olarak anılan bu görüşmenin coşkusu ve etkisi, *Jiménez* kanatta tam bir şok etkisi yaratır. Böylece, *Caudillo* ve *Jiménez*, *Aguirre* ile destekçilerinin kesin çöküşü olarak

¹⁸⁰ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 203.

¹⁸¹ a.g.e., gös.yer.

değerlendirdikleri yeni bir komplonun hazırlık çalışmalarına başlarlar. Ancak bu şekilde kendi zaferlerini garanti altına alabilmeleri mümkün olacaktır.

Toplantı devam ederken *Aguirre*'ye acil bir telefon gelir. Başkan adayı konuşmasını bitirdiğinde, 16. Alay Komutanı Albay *Jáuregui*'nin çok önemli bir konuyu görüşmek üzere evine gitmiş olduğunu ve kendisini orada beklediğini öğrenir. Akşam saat dokuz buçuk civarında *Axkaná*, *Olivier Fernández*, *Correa*, *Agustín J. Domínguez* ve diğer güvenilir bir kaç partilisinin eşliğinde evine varır. Herkes salonda beklemekte iken, *Aguirre* Albay *Jáuregui* ile yalnız görüşür. Albay *Jáuregui* çok endişeli bir şekilde o öğleden sonra *Protasio Leyva* ile gerçekleştirilen toplantıdan bahsetmektedir. Düşmanlarının kendisini aradan çıkartmak ve böylece seçimleri rahatlıkla kazanabilmek için hazırlamakta oldukları komployu anlatmaya başlar. Bu komployu *Aguirre*'ye önceden haber verebilmek için acilen çıkıp gelmiştir. Albay komployu şöyle anlatır:

“— (...) Generalim Leyva, birliklerin kontrolünü elinde bulunduran biz üç albayından (44. 21. Alay komutanlarından ve benden), sizin adaylığınızı destekleyen generallerin, bizlere, taraf değiştirmemiz yönünde tekliflerde bulduklarını gerekçe göstererek görevimizden istifa etmemizi istedi...”¹⁸²

Komploya göre, 19. Alay Komutanı Albay *Siqueiros*, ilk olarak, *Encarnación Reyes*'i ayaklanma için Puebla'da silahlandırarak ve daha sonra, hükümete karşı ayaklanma başlattıkları bahanesiyle, aynı gece *Aguirre*, *Sandoval*, *Carrasco*'yu ve diğer Aguirreci liderleri tutuklayacaktır. Bu iftiranın gerçekliğini de üç albayın yapacağı ihbarlar doğrulayacaktır. Özetle, Aguirreci liderleri en ağır cezaya mahkûm edecek bir plan titizlikle hazırlanmıştır.

¹⁸² Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 208.

Durumu haber alan, *López de la Garza, Encarnación Reyes*'e bu komployu haber vermek üzere derhal Puebla'ya doğru yola çıkar. *Aguirre* salona geri döner ve durumu diğerlerine de anlatır. Bunun üzerine bir an önce hep birlikte oradan ayrılıp Toluca'ya gitmenin, General *Julián Elizondo*'dan kendilerini korumasını ve onlara yardım etmesini istemenin uygun olduğuna karar verirler. Ancak, yola çıkmadan önce, *Aguirre Tarabana* ile özel olarak görüşerek ondan kendisine borç para vermesini ister. Böylelikle *Tarabana*, evine gider ve yirmi bin peso ile geri döner. *Aguirre, Tarabana*'nın kendisine verdiği beş yüzer pesoluk kırk yeni banknotu cebine koyar.

Hepsi yola çıkmak üzere sokaktadır. O esnada, *Aguirre* ile röportaj yapmak için *El Gran Diario*'dan gelen bir muhabir kapıda beklemektedir. Olağanüstü bir durum olduğunu hemen fark eder. *Aguirre*'den kendisini de yanına almasını aksi halde bu yolculuğu yarınki gazeteye yazacağını söyler. Böylelikle, genç muhabir de onlara katılır. Şoförler dışında, *Aguirre, Axkaná, Domínguez, Tarabana, Correa, Olivier Fernández, Mijares, Carrasco, Sandoval, Cisneros, Cahuama, Rosas* ve genç muhabirden oluşan on üç kişi otomobillere binerek Toluca'ya gitmek üzere oradan ayrılırlar.

Gece yarısı Toluca'ya vardıklarında, önce bir otele yerleşirler. Kısa bir süre sonra, *Cahuama* ve *Rosas*, General *Elizondo*'yu bulmak üzere otelden ayrılırlar. Diğerleri, bir yandan odaların hazırlanmasını, diğer yandan da General *Elizondo*'nun gelmesini beklerken otelin lobisinde içki içmeye başlarlar. Heyecan içinde ne gibi bir karşı plan hazırlayacakları konusunda sohbet etmektedirler. Rahat davranırlar çünkü *Elizondo*'ya güvenleri sonsuzdur. Saatler sonra, General *Julián Elizondo, Cahuama* ve *Rosas* eşliğinde otelin kapısında görünür. *Elizondo* ve *Aguirre*, lobinin ayrı bir

köşesine geçerek konuşmaya başlarlar. *Aguirre* ondan kendilerine yardım etmesini ister ve General ona şöyle cevap verir:

“—Adalet seninle birlikte ve sen benim arkadaşısın, bir yığın iyilik borçlu olduğum arkadaşım... İsteddiğini emret; benim birliklerim senindir.”¹⁸³

Elizondo, onlara refakat edecek bir grup asker göndermek üzere otelden ayrılır. Otelin lobisinde olan herkes, *Elizondo*'nun olumlu yaklaşımı karşısında son derece neşelenmiş, eskisinden çok daha büyük bir coşku ve umutla içkilerini içmeye koyulmuşlardır. Sabah saat dört buçukta, herkes iyice sarhoş olmuşken, bir yüzbaşı beraberinde iki resmi görevli, birkaç çavuş ve askerle otelden içeri girer. Askerler oradaki herkesin önce silahlarını alır ve ardından kendilerine eşlik etmeleri gerektiğini söylerler. General *Elizondo* acil olarak onlarla görüşmek istemektedir. Gelenlerin bu tuhaf tavırlarından bir şey anlayamazlar da, çok fazla içki içmiş olmanın verdiği sarhoşlukla içlerinden hiç kimse karşı koyacak ya da o durumu sorgulayacak durumda değildir. Bu yüzden, *Aguirre* ve beraberindekiler, en ufak bir direnç göstermeden hatta olanları tam olarak kavrayamadan bir kaç dakika içinde tutuklanmışlardır.

Kısa bir süre sonra, askerlerin arabaları ve *Aguirre*lerin üç otomobili, tutuklularla birlikte otelden ayrılır. Hiçbirinin başlarına geleceklerle ilgili en ufak bir fikri yoktur. Bunlar olurken, *Aguirre*, olanları artık düşünmeye başlamıştır ve birliğin kışlasına götürülüyor olduklarını fark edince, *Olivier Fernández*'in şu trajik cümlesini tekrarlar sessizce: “Meksika siyaseti sadece tek bir eylemi barındırır: önce davranmak.”¹⁸⁴

¹⁸³ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 216.

¹⁸⁴ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 220.

O karmakarışık geceden sonra, eski Savaş Bakanı ve başkan adayı *Aguirre*, sabah saat onda, kışlanın karanlık bir odasında artık hiçbir umudu kalmamış bir tutuklu olarak yapayalnız uyanır. Karanlıkta, neredeyse üç saat kımıldamadan bekler. *Elizondo*'nun ihanetini düşünmektedir. *Elizondo*, kazançlı çıkma olasılığının çok daha yüksek olduğu yolu, başka bir deyişle, *Jiménez*'in zaferiyle birlikte kurulacak olan hükümetteki yeni görevini garantileyebileceği yolu seçmiştir. Saatler sonra, kapı açılır ve aralığında içeriye, —Yüzbaşı'ya daha önce vermiş olduğu yüz pesonun karşılığı olarak—, bir gazete fırlatılır. *Aguirre*, *El Gran Diario*'da yer alan yalan haberleri ve *Caudillo* ile *Jiménez*'in Toluca ve Puebla'daki Aguirreci ayaklanmaya dair yaptıkları farazi açıklamaları okudukça hayretlere düşmektedir.

Akşamüstü saat beşte, *Aguirre*, kışlanın avlusuna çıkartılır ve orada *Cadillac*'ına bindirilir. Kendisine bir albay, üç resmi görevli ve iki çavuş eşlik etmektedir. Arkadaşları ise, askerlerle birlikte, iki ayrı askeri araçla götürülürler. Meksiko Şehri'ne doğru gitmektedirler.

Toluca-Meksiko Şehri karayolunun dağların iç tarafında kalan ıssız bir noktasına vardıklarında, yolda bir grup asker onları durdurur. Kısa bir süre sonra, Meksiko Şehri'nden gelen iki kamyon ve iki otomobilin onlara doğru yaklaşmakta olduğunu fark ederler. Gelen araçlardan *Leyva*, *Manuel Segura*, yanındaki iki görevliyle birlikte *Arenas* ve Meksiko Vadisi Operasyon Karargâhı emir subayları inerler. Tutukluların bulunduğu araçlardan uzakta bir yerde, Albay ve *Leyva*, tutukluların teslimi konusunda konuşmaya başlarlar.

O esnada, onlara doğru yaklaşmakta olan *Packard* marka bir otomobilin korna sesi duyulur. Araba onları geçip uzaklaşırken, *Segura Leyva*'ya acele bir şeyler söyler ve ardından arabasına atlayıp son süratle dağdan aşağıya doğru uzaklaşır.

Albay ve *Leyva* hâlâ konuşmaya devam etmektedirler ve diğer herkes öylece beklemektedir. Bir kaç dakika sonra, Albay adamlarına emir verir. İlk olarak, *Aguirre*'nin on iki arkadaşı, buldukları askeri araçlardan indirilirler, ardından *Aguirre*'yi de diğerlerinin yanına götürürler. Tutuklular askerlerin oluşturduğu bir çember içine alınırlar.

Bir süre sonra, *Segura* ve *Packard* marka otomobilin sahibi birlikte geri dönerler. *Packard*'ın sahibi, Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği'nin Başkâtibi *Winter*'dir. Hararetli bir şekilde konuşmaya başlarlar. *Winter* çok endişelidir:

“—Ne olursa olsun, bu, en temel diplomatik nezaket kurallarına aykırı. Bunu bir büyükelçiyle yapmak!”¹⁸⁵

Bu olayın ardından, başlarına gelecekte artık emin olan *Olivier Fernández* kaçmaya çalışır, ancak askerler onu durdurur ve *Arenas* bir darbeye onu yere yıkar. *Segura* *Winter* ile konuşmaya devam etmektedir. Sonunda onu Toluca'ya geri dönmesi için ikna etmeyi başarırlar. Böylece, Başkâtip otomobiline binerek Toluca'ya doğru uzaklaşır. Albay ve diğer askerler ise, tutukluları ölüme teslim ederek Toluca'ya doğru hareket ederler. Böylece, on üç tutuklu, *Leyva* ve adamlarıyla birlikte anayolun en ıssız köşesinde kalakalmışlardır.

Arenas, *Aguirre*'nin ellerini bağlamak istediğinde, başkan adayı sakince, en azından kendilerini bir grup eşkiyaymış gibi aşağılamamalarını rica eder ve buna gerek olmadığını söyler. Ancak *Aguirre*'nin bu kendinden emin hali *Segura*'yı iyice çılgına çevirir. Askerlerde saygı uyandırmış olan bu güçlü tavrını kırmak için onunla dalga geçmeye başlar. *Cahuama*, gözlerinde yaşlarla, *Aguirre*'yi korumak ister ve

¹⁸⁵ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 233.

Segura'nın yüzüne bir yumruk savurur. *Segura* en ufak bir tereddüt göstermeden iki el ateş eder ve *Cahuama*'yı orada öldürür.

Segura ve *Arenas*, sakinleştikten sonra, tutukluların ellerini arkaya bağlamaya devam ederler. Sonrasında, yolun yukarılarına doğru yürümelerini emrederler. İstedikleri noktaya vardıklarında, tutukluları patika yoluna doğru yürütürler. Tutukluların sırtları dönüktür. Askerler üç gruba ayrılır; bir grup sağ tarafa, diğeri sola ve son grup da diğerlerinin ortasına, tutukluların tam sırt hizasına yerleşir. O esnada askerler atış pozisyonunu almadan önce, *Aguirre*, *Segura*'yı aşağılamaya başlar: “—Siz ve Leyva katilsiniz, fakat işlerini nasıl yapacağımı bile bilmeyen katillersiniz.”¹⁸⁶

Bunu duyan *Segura*, korkutucu bir sakinlik içerisinde, *Aguirre*'yi sırtından vurur. Başkan adayı yere yığılır; yaşamının bütün anıları, geleceğe dair bütün umutları kendisiyle birlikte can çekişmektedir artık. Diğer tutuklular, o anki boşluktan yararlanabileceklerini umarak dağa doğru koşmaya başlarlar. Sadece *Axkaná* kımıldayamaz, en yakın arkadaşının, hayattaki büyük dostunun cesedine oracıkta öylece bakakalmıştır. Adeta tüm vücudu kilitlenmiştir.

Böylece, zenginlik, güç ya da hükümete yüksek bir makam edinebilme hırsı, korkunç cinayetler ve talihsiz kurbanlar yaratmıştır. Vahşetten gözü dönmüş bir halde dolaşan *Segura*, askerlere, kaçanları takip etmelerini ve hepsi ölene kadar ateş etmeye devam etmeleri emrini verir. Ölümcül bir kovalamaca başlamıştır artık ve kaçanların kurtulabilme olasılıkları neredeyse sıfırdır.

Segura, son derece memnun bir edayla ve gülümseyerek bu insanlık dışı katliamı izlemeye başlar. Ardından, hâlâ hareketsiz duran *Axkaná*'ya döner ve ateş

¹⁸⁶ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 238.

eder. *Axkaná*, arkadaşının yanına yığılır; acılı gözlerle diğerlerini nasıl öldürdüklerini izlemektedir. Bu vahşetten bir türlü tatmin olamayan *Segura*, bu kez, *Aguirre*'nin ölü bedenine yaklaşır ve öldüğünden emin olmak için kurşun yarasını bulmaya çalışır. Elleri kana bulanmıştır. O esnada başkan adayının cebinde bir tomar banknota rastlar, kanlı elleriyle parayı alır ve insan avına katılmak üzere hızla uzaklaşır.

Dakikalar sonra, olanların yarattığı şokun etkisinden ancak çıkabilen *Axkaná*, hâlâ hayatta olmasının şaşkınlığını yaşamaktadır. Ardından, sırtındaki acıya artık duyarsızlaştığını ve çok büyük bir çaba göstermesi gerekse de ellerini ve kollarını hareket ettirebildiğini fark eder. Ayağa kalkar ve vadinin aşağılarına doğru giden yol boyunca tüm gücüyle koşmaya başlar. Askerler, bunu fark eder etmez peşine takılırlar. Neredeyse aralıksız ateş etmektedirler. *Axkaná*, bir kaç metre koşuktan sonra, tepenin sonundaki uçuruma varır ve çok fazla düşünme fırsatı bulamadan, intihar etmenin tek çözüm olduğuna karar verir. Uçuruma doğru hızla koşarak atlar. Gözlerini açtığı anda hayretler içinde kalır: uçurumun kenarındaki büyük bir ağacın dallarına takılmıştır. Gecenin karanlığında orada hiç kıpırdamadan, tam olarak ne yapacağını da kestiremeden beklemeye başlar. Askerler yaklaştığında, *Axkaná* nefesini tutmuş beklemektedir. Askerler onu fark edemedi oradan uzaklaşırlar.

Katiller, arkadaşlarının cesetlerini arabalara taşıyarak oradan uzaklaşmaktadırlar. *Axkaná* araba gürültülerini dinler bir süre ve gittiklerinden emin olduğunda, son bir gayretle vücudunu iterek kendini tekrar yola çıkarmayı başarır. Zorlukla ayakta durmaktadır. Yavaş yavaş anayola doğru yürümeye başlar. Oraya vardığında, artık çektiği acıya dayanacak gücü kalmamıştır. Yolun kenarına yığılır kalır. Yattığı yerden bir otomobilin motor sesini duymaktadır. Otomobil ona yaklaşır durur. İki kişi *Axkaná*'yı otomobile götürürler. Gelenler *Winter* ve şoförüdür.

Ertesi gün, 6 Aralıkta, Meksiko Şehri'ndeki gazetelerin hiçbiri, hükümetin emri gereğince, 5 Aralıkta yaşananlardan bahsetmemektedir. Sadece *El Gran Diario*'da "Meksiko Şehri Askeri Mahkemesi" başlıklı bir bülten yayımlanır. Bültende şöyle yazmaktadır:

"Dün gece başlayan ayaklanmanın lideri General Ignacio Aguirre, Saygıdeğer Tümgeneral Julián Elizondo'nun emrindeki, Meksiko Eyaleti'nde hazır bulunan yasal kuvvetler tarafından, beraberindeki grupla birlikte yakalanmıştır. Tutuklular için acilen bir askeri mahkeme kurulmuş ve ardından kurşuna dizilmişlerdir. Cesetleri, yakınlarına teslim edilmek üzere başkentin Askeri Hastanesi'nde tutulmaktadır..."¹⁸⁷

Bu olaylardan sonra, hiç kimse gerçeği söylemeye cesaret edemez. Herkes ağız birliği yapmış gibi susmakta ve on üç adamın kanlı hatırasını ellerinde taşımaktadırlar. Yalanlardan ibaret sözlerinin ardında, o korkunç günün derin utancı vardır.

Bir süre sonra, *Segura*, *Aguirre*'nin *Cadillac*'ında bir kuyumcuya doğru gider. Yirmi bin peso değerinde bir çift küpe satın alır. Ödemeyi, beş yüz pesoluk kırk banknottan oluşan bir tomar kâğıt para ile yapar. Satıcı, her ne kadar, banknotlardaki kan izlerini fark etmiş olsa da, Binbaşı'nın sert bakışları karşısında ödemeyi kabul edip sessiz kalmayı tercih eder. *Segura* dükkândan çıkar ve *Cadillac*'ına binip uzaklaşır.

¹⁸⁷ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 247.

IV.2.2. Roman Kişilerinin Özellikleri

Romandaki Kahramanlar:

- *Caudillo*: Devlet Başkanı.
- *Ignacio Aguirre*: Savaş Bakanı.
- *Hilario Jiménez*: İçişleri Bakanı.
- *Axkaná González*: Milletvekili ve İlerici Radikal Grubu'nun Gençlik Kolu Lideri. *Aguirre*'nin en yakın arkadaşı.
- *Remigio Tarabana*: *Aguirre*'nin arkadaşı.
- *Emilio Olivier Fernández*: Millet Meclisi'ndeki İlerici Radikal Grubu'nun liderlerinden biri, PRP' nin Kurucusu ve Lideri, Meksiko Şehri eski Belediye Başkanı ve eski Vali.
- *Eduardo Correa*: Meksiko Şehri Belediye Başkanı.
- *Agustín J. Domínguez*: Jalisco Valisi.
- *Encarnación Reyes*: Tümgeneral ve Puebla Eyaleti Askeri Operasyon Şefi.
- *Jacinto López de la Garza*: *Encarnación Reyes*'in Danışmanı ve Yaveri. İlerici Radikal Grubu üyesi.
- *Juan Manuel Mijares*: Milletvekili ve İlerici Radikal Grubu üyesi. *Axkaná*'nın yakın bir arkadaşı.
- Eski General *Carrasco*, General *Ortiz* ve General *Figueroa*: *Aguirre*'yi destekleyen generaller.
- *Sandoval*: Eski Operasyon Şefi, eski Vali, *Caudillo*'nun eski yardımcısı ve şimdiki düşmanı.
- *Cisneros*: *Aguirre*'nin Özel Sekreteri.

- *Felipe Cahuama*: *Aguirre*'nin eski asistanı, şimdiki Yaver Yardımcısı.
- Yüzbaşı *Sebastián Rosas*: *Aguirre*'nin yardımcısı.
- *Francisco Cifuentes N.* İlerici Radikal Grubu'nun liderlerinden biri.
- General *Olagaray*: Savaş Bakanlığı'nda görevli bir devlet memuru ve aynı zamanda Askeri Kooperatif'in Müdürü.
- *Don Casimiro*: *Aguirre*ci kiralık katillerin şefi.
- *Paquita Arévalo*: *Aguirre*'nin sevgilisi. İspanyol aktris.
- *Rosario*: *Aguirre*'nin sevgilisi.
- *Catarino Ibáñez*: Meksiko Eyaleti Valisi.
- *Müfettiş*.
- Albay *Zaldívar (Kanca)*: Güvenlik Komisyonu Şefi. *Jiménez*'in kiralık katili.
- *Mora (Beatriz Delorme)*: Çok güzel bir fahişe ve *Aguirre*'nin arkadaşı.
- *Doña Petra*: *Mora*'nın çalıştığı evin sahibi.
- General *Martín Aispuro*: *Aguirre*'nin Savaş Bakanlığı'ndaki halefi.
- General *Protasio Leyva*: Meksiko Vadisi Askeri Operasyon Şefi.
- *Ricalde "İşçi"*: Milletvekili ve *Jiménez*ci hareketin liderlerinden biri.
- *López Nieto "Köylü"*: Milletvekili ve *Jiménez*ci hareketin liderlerinden biri.
- *Cayo Horacio Quintana*: Milletvekili ve *Jiménez*ci hareketin liderlerinden biri.
- Binbaşı *Manuel Segura*: *Protasio Leyva*'nın yeğeni ve *Jiménez*ci kiralık katil.
- Binbaşı *Canuto Arenas*: *Jiménez*ci kiralık katil, Meclis'teki komplonun liderlerinden biri.
- Binbaşı *Liconá*, Yüzbaşı *Fentanes* ve özel ajanlar *Márquez*, *Lomas* y *Abat*: *Jiménez*ci kiralık katiller ve Meclis'teki komplonun yöneticileri.

- *Adelaido Cruz*: Yerli kökenli bir yüzbaşı. Meclis'te *Olivier Fernández*'i öldürmekle görevlendirilen kişi.
- *Cañizo*: Meclis'teki Aguirreci izleyicilerden biri.
- *Julián Elizondo*: Meksiko Eyaleti Askeri Operasyon Şefi.
- *Albay Jáuregui*: 16. Alay Komutanı.
- *Albay Siqueiros*: 19. Alay Komutanı.
- *El Gran Diario* muhabiri.
- *Carlos B. Zetina, Ramón Riveroll, Guillermo Farías*: *Axkaná*'nın *frontón*'da karşılaştığı arkadaşları.
- *Winter*: Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği Başkâtibi.

Guzmán *Liderin Gölgesi*'nde, Meksika Devrimi boyunca ve devrim sonrası dönemde, birbirinden farklı birçok ayaklanmaya katılmış ya da tanıklık etmiş çeşitli asker ve siyasetçileri bir araya getirmiştir. Bu nedenle, eserdeki kahramanların neredeyse tamamı, her bakımdan gerçeğinin kopyası olmamakla birlikte, gerçek yaşamdan alınmışlardır ve Meksika siyasetinde yer almış olan farklı farklı kişilerin karakterlerini, hayatlarını ya da dış görünüşlerini kendilerinde barındırmaktadırlar. Bu genellemeye istisna oluşturan kişi tahmin edildiği gibi Milletvekili *Axkaná González*'dir. Brushwood'un da belirttiği gibi, Guzmán, siyasetin bu entrika dolu ortamında, “onurlu bir adam bulmak istediğinde o kişiyi yaratmak zorunda kalmıştır.”¹⁸⁸

Romandaki kahramanların analizine geçecek olursak, ilk ele alınması gereken kişi eserin önemli kahramanlarından biri olan *Caudillo*'dur. Daha önce de belirtildiği

¹⁸⁸ John S. Brushwood, a.g.e., s. 348.

gibi, Adolfo de la Huerta 1923 yılında Obregón başkanlığı döneminde bir ayaklanma başlatır; General Serrano ise 1927 yılında Calles başkanlığı döneminde katledilmiştir. Yazar, Meksika siyasetinin bu iki kanlı sayfasını, sanki tek bir başkan döneminde yaşanmışçasına bir araya getirmiştir. Ülkenin siyasi kaderine tartışmasız bir otorite ile adeta bir gölge gibi yön vermekte olan *Caudillo* karakteri, Álvaro Obregón'dur¹⁸⁹ ve romanda fiziksel olarak da tasviri yapılmıştır.

Caudillo, eserde mutlak gücü mükemmel bir şekilde temsil eder. Roman boyunca yaşanan olaylarda çok fazla öne çıkarılmamış olsa da, aslında, yaşanmakta olan tüm siyasi oyunların şefidir ve kuşkusuz verdiği emirler karşısında çevresindekilerin sessiz boyun eğişleri de sahip olduğu otoritenin en temel göstergesi olmaktadır. Eğer herhangi biri, *Caudillo*'nun, başka bir deyişle, atılacak her adımı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendiren kişinin emirlerine karşı çıkacak olur ise, *Aguirre* ve arkadaşlarının romanın sonunda katledilmeleri gibi, kolaylıkla yok edilecektir. *Caudillo*'nun sahip olduğu bu güç, dış görünüşüne de yansımıştır. Guzmán, Başkan'ın dış görünüşünü, *Aguirre* ve *Caudillo* arasında Chapultepec Sarayı'nda gerçekleşen diyaloglarda şöyle tasvir eder:

“Caudillo'nun öfkeyle bakan kaplan gibi gözleri vardı ve gözlerindeki yaldızlı yansımalar, gri renkteki bıyıklarının neredeyse asi denebilecek kargaşasıyla bir uyum oluşturuyordu. Fakat bakışlarını Aguirre'de sabitlediğinde, gözlerinden hiçbir zaman (savaşlardaki en kritik anlarda bile) eksik olmayan o şefkatin yumuşak ifadesi fark ediliyordu. Aguirre, Caudillo'nun kendisine böyle bakmasına alışkındı artık ve onu şefine bağlayan güçlü sadakat duygularının, her şeyden önce bu bakışlardan kaynaklandığı hissine kapılıyordu. Bununla birlikte, [Aguirre] seçim

¹⁸⁹ Adalbert Dessau, a.g.e., s. 275.

konusundan bahsetmeye başlar başlamaz, sözlerinin, Caudillo'nun o her zamanki bakışlarını bu kez belirsiz bıraktığını fark etti (...)”¹⁹⁰

Eserin başkahramanı, kuşkusuz, Savaş Bakanı *Ignacio Aguirre*'dir. Yazar, Álvaro Obregón başkanlığı döneminde Maliye Bakanı olarak görev yapmış olan Adolfo de la Huerta ile Calles Hükümeti'nde Savaş Bakanı görevinde bulunan General Francisco R. Serrano'yu, *Ignacio Aguirre* karakterinde bir araya getirmiştir. *Aguirre*, sahip olduğu ünvan ve eserin sonundaki ölüm şekli açısından, eski şefi Álvaro Obregon'un yeniden seçilme kararına karşı çıkarak başkanlığa adaylığını koymuş olan General Francisco R. Serrano'ya benzer. Öte yandan, *Aguirre*'nin *Caudillo*'nun desteklediği başkan aday *Jiménez*'e rakip olması ise Plutarco Elías Calles'e karşı başkanlığa aday olan Adolfo de la Huerta'nın hayatına denk düşer.

Bütün bu benzerliklerin yanı sıra, *Aguirre*'nin dış görünüşü, ne Adolfo de la Huerta'nın ne de Francisco R. Serrano'nunkiyle uyuşur. *Aguirre*, yazar tarafından genç ve atletik bir kişi olarak çizilmiştir ve dış görünüşü mükemmel olmasa da uyumludur. Romanın, Savaş Bakanı'nın *Rosario* ile olan buluşmasının anlatıldığı ilk bölümünde, Guzmán başkahramanını şöyle betimler:

“Ignacio Aguirre, Rosario'nun yanında, ne hareketleri ne de soylu tavırları açısından sönük kalıyordu. Yakışıklı değildi, ancak, güç ve inceliğin olağanüstü bir şekilde uyum içinde olduğu bir vücudu vardı ve bu ona yetiyordu. Ona yakışan erkeksi bir görünüşü ve yarım kalmış eğitiminin kusurlarını sade ve hünerli bir şekilde örten son derece doğal davranışları vardı. (...) Hatta doğuştan kusurların olduğu yüzünde, öyle bir şey vardı ki onun etkisiyle yüz hatları bütün olarak ele alındığında sadece hoş değil, aynı zamanda çekici de görünüyordu. Bu, şakaklarından

¹⁹⁰ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 48.

çenesine doğru inen çizginin yumuşaklığı mıydı? Alnının ve burnunun simsiyah kaşlarıyla doğru yerde buluşması mıydı? [Ya da] ağzının kıvrımlarının belirsizliğini süsleyen etli dudakları mıydı? (...)¹⁹¹

Aguirre, son derece sportif bir vücuda sahip olmasının yanı sıra, dönemin generallerinin en tipik özelliklerini de kendinde toplamaktadır. Ne çok yakışıklıdır ne de çok iyidir. Lükse, kadınlara, şaşaalı yaşama düşkün ve çapkındır. Ancak aynı zamanda da iyi kalpli, akıllı, dürüst ve *Caudillo*'ya kelimenin tam anlamıyla sadık bir insandır.

Kadınlara aşırı düşkün olan *Aguirre*'nin, farklı evlerde yaşayan ve birbirinden son derece farklı hayatları olan üç ayrı kadınla ilişkisi vardır. Eser boyunca fiziksel tasviri yapılmayan yasal eşi, *Aguirre*'nin ahlaki ve manevi değerlerini temsil etmektedir. Diğer iki sevgilisiyle arasındaki ilişki onu eşinden ve asıl evinden uzaklaştırmıştır. Bu sevgililerinden biri, Madrid'li aktris *Paquita Arévalo*'dur. "Güneş kadar sıcak ama bir kaya kadar güçlü"¹⁹² olan *Arévalo*, *Aguirre*'nin dinlenmek istediği anlarda yanına gittiği kişidir. Diğer sevgilisi *Rosario*'nun evi ise, hem cinsel hem de duygusal bir uyum yakalayabildiği ve "kınanacak zevklere ulaştığı"¹⁹³ aşk dolu, mükemmel bir kaçış yeridir.

Eserde, *Aguirre*'nin yanında yer alan arkadaşlarından en önemlileri kuşkusuz Milletvekili *Axkaná González* ve *Remigio Tarabana*'dır. *Axkaná*'dan her açıdan çok farklı olan *Tarabana*, *Aguirre*'yi son derece tehlikeli ve karmaşık ticari işlerine bulaştırır. Eserde, saygıdeğer, hayalperest ve düşünür sıfatlarını kendinde taşıyan tek kişi *Axkaná*'dır. *Tarabana* ile karşılaştırıldığında, barbarlık ve bencillik dolu bir dünyada daha onurlu, daha yürekli ve daha sadıktır.

¹⁹¹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 9-10.

¹⁹² Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 54.

¹⁹³ a.g.e., gös.yer.

Aguirre ve *Axkaná*, birbirinden asla ayrılmayan bu iki arkadaş, farklı karakterleri ve yaşamları olsa da her zaman o büyük dostluklarını ayakta tutabilmeyi başarırlar. Guzmán'ın da dediği gibi, “Aguirre siyasetin içinde yer alan bir askerdi; Axkaná ise sivil bir siyasetçiydi. Biri, hükümetle ilgili tartışmaların en kritik zamanlarında yer almaktaydı; diğeri ise, o dönemlerde yaşanan olayların kanalize edilebileceğine ya da hiç değilse açıklanabileceğine inanıyordu.”¹⁹⁴

Romanda Guzmán'ın devrime olan inancını temsil eden yarı İspanyol yarı yerli kahraman *Axkaná González*, devrim ideallerinin saf bir soyutlaması olarak karşımıza çıkar. O, Meksika'da yaşanan kargaşa içinde yazarın yarattığı ütöpik bir siyasetçidir ve devrimin vicdanını temsil etmektedir. Roman boyunca yaşamı düşse kalka devam edecek ve bir şekilde hayatta kalmayı başaracaktır. *Axkaná*'nın bu durumu, hiç kuşkusuz, bir tesadüf değildir. *Axkaná* yazarın umududur. Öyle ki, Guzmán'a göre, Meksika'nın kalbinde yaşayan o gizli umuttan, yani bir nevi hayatın kendisinden vazgeçmek, aslında insan olmaktan vazgeçmek anlamına gelmektedir.¹⁹⁵

Bu yüzden *Axkaná*, romanın sonunda bile hayatta kalmayı başarır ve umutsuzca ideallerini gerçekleştirmeye çalışır. Romanın birinci bölümünde, *Axkaná* kaldırımında *Aguirre*'nin *Cadillac*'ını beklemekteyken, yazar, *Axkaná*'yı şöyle betimler:

“Akşamüstünün her yanı saran görkeminde, harikulade görünen sarışın ve ince-uzun vücudu [kalabalığın arasında] belirdi. Bir yandan güneş onu ışığa boğuyordu, diğeri yandan ise bedeni, otomobilin parlak camına yansiyordu. Yüzünün beyazlığı, lacivert renkteki takım elbisesinin içinde daha da aydınlanıyordu ve yeşil gözleri, ağaçların dallarından inen ışığın devamıymış gibi görünüyordu. Şapkasının,

¹⁹⁴ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 3-4.

¹⁹⁵ Marta Portal, *Proceso Narrativo de la Revolución Mexicana (Meksika Devrimi Boyunca Edebiyat)*, Espasa-Calpe, S.A., Madrid, 1980, s. 124-125.

sağ kaşının üzerine doğru hafifçe meylinde, kökeninden gelen, son derece belirsiz, askeri bir hava vardı. Ancak buna karşılık, kalçasından çıkıntı yapan silahın duruşundan sivil kimliği açıkça fark ediliyordu.”¹⁹⁶

Axkaná eserde, yazarın vicdanını ve siyasi ideallerini temsil etmenin yanı sıra, karanlığın ortasında aydınlığı barındıran ışığın da sembolüdür. Başka bir deyişle, siyasetteki gölgenin ya da gölgelerin zıttı, onların tamamlayıcısı ve açıklayıcısıdır. *Aguirre*'nin içine düştüğü çıkmaz yüzünden endişelidir ve ona tavsiyelerde bulunur, siyaset hakkında yorumlar yapar. Her zaman doğru olanı savunur ve siyasetin muğlâk yanlarını *Aguirre*'ye —dolayısıyla da okuyucuya— açıklayarak aydınlığa kavuşturmaya çalışır. Dostluğa verdiği büyük önem, yaşam şekli, siyaset üzerine yaptığı teorik ve çözümleyici yorumlar, romanın düşünsel bölümlerini oluşturur:

“Axkaná, *Aguirre*'nin anlatımından bir takım çıkarımlar yaparak onu dinlemekteydi: *Aguirre*, şefinin, kendisini [bu şekilde] yargılamasının yarattığı trajediyi açıklamaya çalışıyordu, fakat [bu olayda] *Axkaná*'nın vardığı sonuç bu değildi. Arkadaşına baktığında, onda, haksızlık ve yalan dolu bir ortamdan çıkan ve bizzat kendisinin yaratmış olduğu siyasi bir trajedinin varlığını görüyordu: Başkalarının ona atfettiği hırslardan, tamamen iyi niyetle, vazgeçtiğini garanti ederek samimi davransa da, [yaşadığı] bu trajedide, er ya da geç onu savunma yapmaya itecek şartları halen fark edemiyordu. (...) Başka bir deyişle, *Axkaná*, *Caudillo*'nun durumunu düşünüyordu. Siyasi oyunlara liderlik eden ve kendi çıkarları doğrultusunda başkalarını yargılayan *Caudillo*, *Aguirre*'nin dürüstlüğünden şüphe etse de, *Axkaná*, arkadaşının tamamen samimi olduğunu biliyordu. Ona göre,

¹⁹⁶ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 4-5.

Aguirre'nin bütün hatası, siyasetin gizli kapaklı yöntemleriyle kendi amaçları arasındaki farkı anlayamamasındaydı. Çünkü Savaş Bakanı, yükselerek üzerine gelmekte olan dalganın büyüklüğüne karşı koymaya çalışırken, tam olarak ne ile mücadele ettiğinin ayırdına varamıyordu.”¹⁹⁷

Romandaki bir diğer kilit karakter de *Hilario Jiménez*'dir ve kuşkusuz, *Jiménez* karakteri Obregón Hükümeti dönemindeki İçişleri Bakanı Plutarco Elías Calles ile örtüşmektedir.¹⁹⁸ Bu nedenle, Calles'in eserinde, *Jiménez* karakteri ile temsil edildiği rahatlıkla söylenebilir. Yazar, *Jiménez* ve *Aguirre*'nin son görüşmelerini gerçekleştirdikleri *Rakipler* adlı bölümde, İçişleri Bakanı'nın dış görünüşünden bahseder. *Aguirre*'nin yakışıklı, gösterişli ve hayattan zevk alan duruşu karşısında, rakibi gölgelerin arasındadır; şeffaflıktan yoksundur; uyguladığı siyaset gibi görünüşü de karanlık ve çelişkilidir. Eserden alınmış aşağıdaki bölümde, *Aguirre Jiménez*'in ofisinden içeri girmiştir ve İçişleri Bakanı kapıya sırtı dönük bir şekilde kendisini beklemektedir. O esnada yazar, *Aguirre* vasıtasıyla *Jiménez*'i şöyle tanımlar:

“(…) Güçlü ve uzun bedeni —çeşitli dönemeçlerden geçmiş ve artık kırk küsurlu yılların sonuna varıyor olmasına rağmen— Aguirre'nin her zaman inanmış olduğu bir şeyi doğruluyordu: Jiménez, önden değil de arkadan bakıldığında, sadık bir insan olduğu izlenimini veriyordu. Çünkü böylece yüzündeki aldatıcı ifade gizlenmiş oluyordu (...)”¹⁹⁹

Romanda bilindiği gibi iki ayrı kutup yer almaktadır: *Aguirre*'nin yanında yer alan siyasetçiler ve generaller ile *Jiménez*'i destekleyen siyasetçiler ve askerler. *Aguirre*'nin yanında yer alan kişiler arasında, ilk olarak, *Emilio Olivier Fernández*'i

¹⁹⁷ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 57.

¹⁹⁸ Adalbert Dessau, a.g.e., s. 275.

¹⁹⁹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 61-62.

ele alabiliriz. *Olivier Fernández*, *Ormanda Ziyafet* adlı bölümde, *Aguirre*'yi, başkan adayı olması yönünde ikna etmeye çalışmıştır; diğer bölümlerde ise yılmaksızın seçimlerin gidişatını istediği doğrultuda etkilemeye uğraşmıştır. Guzmán, o dönemin en çok göze çarpan siyasetçilerinden biri olan bu kişiyi şöyle betimler:

“Olivier, devrimci, lider ve siyasetçi olarak geçirdiği hayatının altı yılını çok iyi değerlendirmişti. Otuzunu biraz geçiyordu ve artık, Meksika siyasetindeki gizli kapaklı pek çok yöntemi çok iyi tanıyordu.”²⁰⁰

Guzmán'ın Emmanuel Carballo ile yaptığı bir röportajında da belirttiği gibi, *Olivier Fernández*, eserde Jorge Prieto Laurens'i²⁰¹ temsil eder.²⁰² Romadaki diğer kahramanlar ve bütün PRP'liler arasında, *Olivier Fernández* en çok *Eduardo Correa* ve *Agustín J. Domínguez*'e güvenmektedir.

Yazarın da belirttiği gibi, *Correa*, eserde, 1923 yılında Meksiko Şehri geçici Belediye Başkanı olarak görev yapan ve PCN üyesi, Guzmán ile Prieto Laurens'in yakın arkadaşı olan Jorge Carregha'yı temsil etmektedir. *Domínguez* ise yine Laurens'in arkadaşı ve 1923 yılı Jalisco Valisi olan José Guadalupe Zuno'dur. *Correa* ve *Domínguez*, *Olivier Fernández*'in sağ koludurlar ve her zaman onun kararlarını gerçeğe dönüştürmeye hazırdırlar.

Aguirre'nin adaylığını destekleyenler arasında yer alan ve adeta “Olivier Fernández'in silah tutan eli”²⁰³ olarak karşımıza çıkan *Encarnación Reyes* ise General Guadalupe Sánchez'dir. “Koyu tenli, hafif çekik gözlü, seyrek bıyıklı ve

²⁰⁰ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 31.

²⁰¹ PCN' nin tam adıyla Ulusal Uzlaşma Partisi'nin (romanda İlerici Radikal Parti adıyla anılır) Başkanı, *Delahuertacı* siyasi lider, San Luis Potosí Valisi ve 1922-1923 yılları Meksiko Şehri Belediye Başkanı.

²⁰² Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 99.

²⁰³ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 31.

[neredeyse] sakalsız”²⁰⁴ bir görünümü olan *Reyes*, kaba kahkahası ve samimi tavırlarıyla, dönemin okuma yazması olmayan diğer generalleri gibi davranır. Ancak, eğitimsiz olmasına rağmen, gençler onun karşısında, Meksika’nın en önemli askerlerinden birinin karşısında olmanın gururunu yaşamaktadırlar. *Encarnación Reyes* her zaman fikir danışmanı *López de la Garza*’nın (gerçek yaşamda General José Villanueva Garza’dır) yardımını alır. *López de la Garza*’yı yazar, “devrimci askerler, yıllar önce meydanlara gitmek için hukuk kitaplarını bir köşeye bırakmış olan siyasetçiler, söz verenler ve devrim [dönemindeki] ihtişamlı şahsiyetler grubuna”²⁰⁵ dâhil eder.

Axkaná’nın yakın arkadaşlarından biri olan Milletvekili *Juan Manuel Mijares*, eski generaller *Carrasco* ve *Sandoval*, *Aguirre*’nin özel sekreteri *Cisneros*, *Aguirre*’nin eski yardımcısı *Cahuama*²⁰⁶ ve *Aguirre*’nin asistanı *Rosas*, roman boyunca *Aguirre*’nin yanında yer alıp onunla birlikte mücadele ederler. Kuşkusuz bazılarının kişisel çıkarları söz konusudur, bazılarıyla *Aguirre* ile birlikte zafere yürümek isterler. Ancak amaçları ne olursa olsun, romanın sonunda hepsi *Caudillo*’nun desteklediği Jimenezciler tarafından katledileceklerdir.

Romanda, *Aguirre*’nin düşmanları ve *Jiménez*’in iş birlikçileri olarak yer alan kahramanlara değinecek olursak bunlar: Meksiko Şehri Valisi *Catarino Ibáñez*, *Aguirre*’nin Savaş Bakanlığı’ndaki halefi *Martín Aispuro*, Meksiko Vadisi Askeri Operasyon Şefi *Protasio Leyva*, Albay *Zaldívar*, Meksiko Eyaleti Askeri Operasyon Şefi *Julián Elizondo*, Binbaşı *Manuel Segura*, *Canuto Arenas*, Binbaşı *Licon*,

²⁰⁴ Martín Luis Guzmán, a. g.e., s. 29.

²⁰⁵ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 31.

²⁰⁶ *Felipe Cahuama*, Cahuama takma adıyla anılan Yüzbaşı Ernesto V. Méndez’tir. Başka bir deyişle, Méndez, gerçek adıyla romanda yer alan tek kişidir.

Yüzbaşı *Fentanes*, özel ajanlar *Márquez*, *Lomas*, *Abat* ve Meclis'teki Jiménezci hareketin liderleri *Ricalde* (gerçek yaşamda Luis N. Morones'dir) ile *López Nieto*'dur (gerçekte Antonio Díaz Soto y Gama'dır²⁰⁷).

Meclis'in çoğunluğunun *Aguirre*'yi destekliyor olmasından dolayı, *Jiménez*, başkanlık seçimlerinde çok da imkânsız görünmeyen yenilgisi için endişelenmeye başlamıştır. Bu sebeple, savaşmak için silahları olan, Aguirrecileri aradan çıkartabilmek uğruna fazlasıyla zalimleşebilen bu kişilerle —en temel eğitimden ve zekâdan yoksun olmalarına karşın— iş birliği yapar. Bazıları, onları bekleyen parlutlu gelecek hayalleriyle bir takım kanlı oyunlara başvururlar, bazıları da Aguirreciler aleyhinde komplolar hazırlarlar.

Catarino Ibáñez, eser boyunca, sürekli olarak *Aguirre*'nin başkanlığını desteklediğini ve *Olivier Fernández*'in güvenilir bir adamı olduğunu tekrarlar. Ancak, Toluca'da düzenlenen kongrede de net olarak fark edildiği gibi, bütün davranışları, *Olivier Fernández* için çalışıyormuş gibi davranıp, aslında “her şeyi kendisi için bir kazanca dönüştürmeyi bilmekten”²⁰⁸ ibarettir. *Jiménez*'e verdiği sözleri yerine getirebilmek için *Olivier Fernández*'i kandırmaya ve böylece amacına ulaşmaya çalışır. Guzmán eserde, *Axkaná*'nın gözlemleri aracılığıyla *Ibáñez*'in tasvirini yapar:

“Catarino Ibáñez'i ilk kez yakından gören Axkaná, onu dikkatle gözlemlemeye başladı. İlk bakışta General'in dış görünüşünden bir şey

²⁰⁷ 23 Ocak 1880 yılında San Luis Potosí'de doğdu. Diktatörlüğün sona ermesinin ardından, başkentin liberal görüşlü iki gazetesi *Diario del Hogar* ve *Regeneración*'da gazeteci olarak çalışmaya başladı. 1913 yılının sonlarına doğru, Zapata destekçileri arasına katıldı. Zapata tarafından, *Aguascalientes Birliği*'ne katılmak üzere görevlendirildi. *Agua Prieta Planı*'nın başarıya ulaşmasının ardından, 13 Haziran 1920'de Ulusal Köylü Partisi'ni kurdu ve General Obregón'a toprakların köylülere paylaşılması gerekliliği konusunda çağrılar yaptı. Son yıllarında, *La Revolución Agraria del Sur y Emiliano Zapata, su Caudillo (Güneyin Toprak Devrimi ve Onun Lideri Emiliano Zapata)* adlı eserini kaleme aldı. 14 Mart 1967'de Meksiko Şehri'nde vefat etti.

²⁰⁸ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 76.

anlaşılmıyordu. O da [Ibáñez], okuma yazması olmayan ve kültürsüzlük patentleriyle yüksek sorumluluk gerektiren kamu görevlerine getirilen devrimin diğer birçok askeri gibi, şans eseri valilere ya da bakanlara dönüşmüş olanlardandı. Ancak, dikkatle baktığında, [Ibáñez'in] tavırları, onda, ilk olarak merak ve ardından güvensizlik uyandırmaya başladı. Axkaná, her kelimesiyle cazipleştirmeye çalıştığı başarılarında yanlış bir şey olduğunu net bir biçimde fark etti ve [bıraktığı] bu ikiyüzlü izlenim, Vali ile PRP'lilerin başkanı arasında geçen diyaloglar aracılığıyla da doğrulanıyordu.”²⁰⁹

Ibáñez'den sonra *Jiménez*'in bir diğer önemli iş birlikçisi de “uzun boylu, güçlü kuvvetli, kızılımsı renk saçlı”²¹⁰ Albay *Zaldívar*'dır. *Zaldívar*, *Jiménez*'den aldığı emirler doğrultusunda *Axkaná*'ya yönelik bir komplo hazırlar. Bu olayların gelişimi esnasında, *Axkaná*'nın durumunu *Aguirre*'ye ileten *Mora*'nın ön plana çıktığını görmekteyiz. *Mora*, çok güçlü ya da zengin olmasa da, bu güce sahip olan insanlardan oluşan bir çevresi vardır ve roman boyunca, sanılanın aksine daha çok konu hakkında bilgisi olduğu hissedilir. Guzmán, *Partinin Liderleri* adlı bölümde *Mora*'dan şöyle bahseder:

“(…) Hareketli haliyle, sanki çevresindekilerle iletişim kuruyor, tavırlarındaki uyumuyla ve bıraktığı alışılmadık etkiyle bir şeyler anlatıyordu. Bir hayal miydi yoksa? O, şişeleri ve bardakları dağıtırken, bir lamba şapkası vasıtasıyla masanın ortasına doğru vuran ve lambadan neredeyse yere kadar inen ışık, [*Mora*'nın] ellerini ve kollarını izleyebilmek için yönünü şaşırıyor gibiydi. Aynı anda, *Mora*'nın, alacakaranlıktaki iki kara noktaya benzeyen koyu renk gözleri parıl parıl parlıyordu

²⁰⁹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 80.

²¹⁰ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 148.

ve bir yerden başka bir yere salınıp duran bedeni, gerisinde dalgalı parfüm kokuları, kokulu dalgalar bırakıyordu (...)"²¹¹

Aguirre'nin istifasının ardından *Caudillo* tarafından Savaş Bakanı olarak atanan General *Martín Aispuro*, *Aguirre*'yi suçlamak için bir rapor hazırlamış ve *Aguirrecileri* derhal diskalifiye etmesi için, *Protasio Leyva*'yı (Romadaki *Leyva* karakteri gerçek yaşamda General Arnulfo R. Gómez'dir²¹²) Meksiko Vadisi Askeri Operasyon Şefi olarak görevlendirmiştir. *Leyva*, komployu kanlı ve başarıyla sonuçlanan bir işe dönüştürebilmek için, *Ricalde* ile *López Nieto*'nun yardımlarına güvenmiştir.

Ulusal İşçi Partisi'nde *Ricalde* işçileri, *López Nieto* ise köylüleri temsil etmektedir, bu yüzden ilki *İşçi*, diğeri de *Köylü* takma adlarıyla anılmaktadır. *Ricalde*, PNO'nun ofisinde partilileri *Aguirrecilerle* mücadele edebilmeleri konusunda canlandırabilmek için bir konuşma yaptığı esnada, yazar, *Ricalde*'yi, "akıllı, antipatik ve iri yapılı bir adam"²¹³ olarak tanımlamaktadır. Guzmán şöyle devam eder:

"(...) Asimetrik gözlerinin ışığı yoktu. Kafa yapısındaki kusurların, sürekli olarak bir acı çekiyormuş izlenimi veren bir görünümü vardı: Kafatasının üst kısmındaki yamukluk, alt tarafta, sakal hizasındaki kısımda kalan derin ve etli kıvrımları daha da kötüleştiriyordu. Bu şekil bozukluklarının yanında, göz kapaklarının hareketsizliği ve felçli gibi görünen cansızlığı, iri vücuduna tepeden tırnağa yayılmış olan çirkinliğini iyice ön plana çıkarıyordu."²¹⁴

²¹¹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 38-39.

²¹² Meksika Devrimi ile birlikte Plutarco Elías Calles'in emri altındaki askeri kuvvetlere katıldı. Arnulfo R. Gómez General Francisco Serrano ile birlikte başkanlığa aday olmuştur. Obregón'un yeniden seçilme kararına karşı çıkarak, Calles Hükümeti'ne karşı düzenlenen ayaklanmaya katılmıştır. Eski şefi ve arkadaşı Calles ise öldürülmesi emrini vermiştir. Veracruz'un Teocelo adlı bölgesinde 6 Kasım 1927'de katledilmiştir.

²¹³ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 166.

²¹⁴ a.g.e., gös.yer.

Aguirrecilere yönelik hazırlanan bu komploların içinde *Manuel Segura*, *Canuto Arenas*, *Licon*, *Fentanes* ve özel ajanlar *Márquez*, *Lomas* ile *Abat*'ı da anabiliriz. Hepsi ilk olarak Meclis'te kendi çıkarları için en tehlikeli gördükleri Aguirrecileri öldürmeyi planlamışlardır, ancak planın başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, yılmadan çalışmaya ve yeni komplolar üretmeye devam ederler. Tek amaçları, kişisel çıkarlarının ve siyasi menfaatlerinin gerektirdiği doğrultuda önlerine çıkan engelleri bertaraf etmektir. *Caudillo*'nun desteğine güvenerek ve yaptıkları işlerin zalimliğini göz ardı ederek ya da hiç önemsemeyerek ellerinden gelen tüm gayreti gösterirler.

Eserin sonunda, Jiménezci katiller, eski Savaş Bakanı ile onun on iki arkadaşını gözlerini kırpmadan katlederek, görevlerini büyük bir zevkle yerine getirirler. Kuşkusuz, katliamın bu derece rahatlıkla gerçekleştirilebilmesinde, “biçimli yüzü, muntazam bıyıkları, açık renk ve lekesiz teni, soluk renkteki kuru dudakları”²¹⁵ ile samimi ve sadık görünen *Julián Elizondo*'nun²¹⁶ eşsiz(!) katkılarının önemini göz ardı etmek haksızlık olacaktır.

²¹⁵ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 200.

²¹⁶ *Elizondo*, eserde Juan Domínguez'i temsil etmektedir. Obregón yanlısı ve Serrano'nun arkadaşıdır. Domínguez, o tarihlerde gerçekten de Serrano ile ayaklanma başlatmak üzeredir ancak, son anda pişman olup Serrano'ya ihanet etmiştir.

IV.2.3. Eserin Biçim ve Anlatım Özellikleri

*Liderin Gölgesi*²¹⁷ adlı eseri, biçim özellikleri açısından incelemeye ve kullanılan edebi teknikleri örnekleriyle açıklamaya çalışacağım bu bölümde, ilk olarak, eserin genel yapısından kısaca bahsetmenin uygun olacağını düşünüyorum. Roman, numaralanmış ve başlıklı altı ayrı bölümden oluşmaktadır. Her bölüm kendi içinde, toplamda sayısı yirmi dokuz olan farklı sayılarda alt başlıklara ayrılmıştır. Roman, olayların gelişimi açısından iki kısma ayrılabilir. İlk dört bölümü kapsayan birinci kısımda yazar, okuyucuya eserin başkahramanlarını tanıtır ve iki siyasi kutup arasında başkanlık makamını ele geçirmek uğruna yaşanan tartışmaları ele alır. Son iki bölümün yer aldığı ikinci kısımda ise, eserin vahşet, intikam ve hırs dolu anlarının doruk noktasına ulaştığına ve *Aguirre* ile arkadaşlarının katliamıyla bu vahşet döngüsünün tamamlandığına tanık olmaktadır.

Eserdeki anlatım tekniklerine geçtiğimizde, ilk dikkati çeken unsur, romanda bir tek anlatıcı figürün bulunmasıdır. Yazar okura, konuyu ve olayları aktarırken üçüncü tekil kişi adılımı kullanmaktadır. Bu sebeple, eser anlatım biçimi açısından ele alındığında, eserin tamamında “o” anlatım biçiminin hâkim olduğu rahatlıkla fark edilmektedir:

“Aguirre kılını bile kıpırdatmamıştı; mutlak bir sessizlik içinde kurşunu beklemişti. O kısa süre içinde, vicdanen son derece rahat bir şekilde kendine hayran kaldı ve sadece bir an için gözünde canlanan bütün siyasi ve devrimci yaşamının görüntüsüyle cansızlığından arındığını hissetti. Tam istediği gibi, başkalarının ayağa kalkarken takındığı bir vakarla kendini yere bıraktı.”²¹⁸

²¹⁷ İlk kez 1929 yılında yayımlanan eserin, bu çalışmada 2001 tarihli Meksika baskısı kullanılmıştır.

²¹⁸ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 239.

Ancak olayların akışı esnasında kahramanların aralarında gerçekleşen diyaloglarda “ben” anlatım biçimine de rastlamaktayız:

“— Dün gece ben size ne emir verdim? Hadi, sen söyle Maximino.

— Artık Jiménez Generalim için değil, Aguirre Generalim için çalışmak gerektiğini söylediniz.

— Peki, buna göre mi çalışıyorsunuz? Evet, mi hayır mı?

— Evet, Sayın Vali.”²¹⁹

Eseri, anlatıcı konumu ve anlatım açısı itibariyle incelediğimizde, *Liderin Gölgesi*'nde anlatıcı konumunun çoğunlukla olimpik (tanrısal), ancak kimi zaman da nesnel (seyirci) ya da kişisel (özel) olduğu fark edilmektedir. Eserde olimpik anlatım konumunun hâkim olduğu bölümlerde, anlatıcı figür olaylara görgü tanığı konumundadır, olayların öncesini, sonrasını ve o anını bilmekte fakat yaşananlara belli bir mesafede durmaktadır. Bu bölümlerde anlatım açısı da anlatıcı konumuyla uyum oluşturacak şekilde dıştan içedir:

“Axkaná, Aguirre'nin anlatımından bir takım çıkarımlar yaparak onu dinlemekteydi: Aguirre, şefinin, kendisini [bu şekilde] yargılamasının yarattığı trajediyi açıklamaya çalışıyordu, fakat [bu olayda] Axkaná'nın vardığı sonuç bu değildi. Arkadaşına baktığında, onda, haksızlık ve yalan dolu bir ortamdan çıkan ve bizzat kendisinin yaratmış olduğu siyasi bir trajedinin varlığını görüyordu: Başkalarının ona atfettiği hırslardan, tamamen iyi niyetle, vazgeçtiğini garanti ederek samimi davransa da, [yaşadığı] bu trajedide, er ya da geç onu savunma yapmaya itecek şartları halen fark edemiyordu. (...) Başka bir deyişle, Axkaná, Caudillo'nun durumunu düşünüyordu. Siyasi oyunlara liderlik eden ve kendi çıkarları

²¹⁹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 86.

doğrultusunda başkalarını yargılayan Caudillo, Aguirre'nin dürüstlüğünden şüphe etse de, Axkaná, arkadaşının tamamen samimi olduğunu biliyordu. Ona göre, Aguirre'nin bütün hatası, siyasetin gizli kapaklı yöntemleriyle kendi amaçları arasındaki farkı anlayamamasındaydı. Çünkü Savaş Bakanı, yükselerek üzerine gelmekte olan dalganın büyüklüğüne karşı koymaya çalışırken, tam olarak ne ile mücadele ettiğinin ayırdına varamıyordu.²²⁰

Kahramanlar arasındaki diyalogların aktarıldığı bölümlerde ise kimi zaman anlatım açısı içten dışadır:

“—On yıl boyunca hep onun yanında oldum; disiplin, itaat ve alçakgönüllülükle dolu on yıl... On yıl boyunca onun siyasal başarıları benim de başarılarım oldu. Aynı idealler uğruna (her zaman onun idealleriydi bunlar) savaşmakla, aynı çıkarları (onunkiler öncelikliydi) savunmakla, sonsuza kadar gizli kalacak işler başarmakla, ortak düşmanları kurşunlamakla ve aslında ona ait olan sorunları ve rakipleri, sadece benimmiş gibi kabul edip, onları suçlayarak, dışlayarak, ele vererek ortadan kaldırmakla geçen on yıl... Her şeyden sonra ise, bu olanlar... Her şey ne içindi? Bir dedikodu, bir entrika, bir olasılık, ona, benim samimi ve dürüst sözlerimden daha çok güven versin diye...”²²¹

Eserde az sayıdaki içten dışa dönük anlatım açısına bir örnek de yazarın siyasete dair düşüncelerini *Axkaná*'nın ağzından üçüncü tekil kişide anlattığı bölümlerdir:

“— (...) Siyaset hayatında dostluk var olamaz, hayatta kalamaz. Aşağıdan yukarıya hizmet, bağlılık ve sadakat [duyguları] yaşanabilir. Yukarıdan aşağıya ise şefkatli bir koruma [duygusu] ya da çıkarların ön planda tutulduğu bir değer verme

²²⁰ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 57.

²²¹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 56-57.

[eğilimi]... Ancak saf dostluk, eşit şartlarda insancıl duygular imkânsızdır. Bu sadece, üst düzey bir makamda yer almayan kişiler ya da ünvensiz siyasi yığınlar arasında yaşanabilir. Liderler ve yol göstericiler, eğer hiçbir çıkar onları bir araya getirmiyorsa, birbirini kıskanan yarışmacılardır, rakiptirler, fiilen ya da içten içe düşmandırlar. Bu yüzden, bir zamanlar kucaklaşan ya da birbirini pohpohlayan yakın siyasetçilerin birbirini yenilgiye uğratması ya da katlettirmesi olağandır. Siyasette, yıkıcı hatta en zalim düşmanlıklar çoğunlukla en yakın arkadaşlıklar arasından doğar.²²²

Bilindiği gibi olimpik anlatımda, anlatıcı figürün varlığı yoktur. O dış öyküsel bir anlatıcıdır ve olaylara karışmaz. Ancak kahramanların içinden geçeni, niyetini, duygu ve düşüncelerini, her şeyi bilir, anlatır. Dolayısıyla bu anlatıcının kendine ait son derece geniş, sınırsız bir bakış açısı vardır. Ancak eseri dikkatle incelediğimizde, Guzmán'ın kimi zaman anlatıcı figürün bakış açısını sınırlandırdığını fark etmekteyiz. Bu bölümlerde anlatıcı figür, bir karakter ya da olay hakkında bilgi vermemekte ya da azar azar aktarmaktadır. Bu da romanda gerilim yaratan sürükleyici bir öğedir ve yazarın ustalığını bir kez daha kanıtlamaktadır. Anlatıcı figür, *Axkaná*'nın işkence edilmek üzere kaçırıldığı bölümün yer aldığı dördüncü kitapta, kaçırılmasından kısa bir süre önce yaşananları anlatırken okuyucunun kafasında soru işaretleri yaratmakta ve her zamanki olayların öncesini ve sonrasını bilir tavrını değiştirmektedir:

(*Axkaná* arkadaşı *Eduardo Correa*'yı bulmak amacıyla *frontón*'un kapısından girmektedir.) “*Axkaná* gişelere yaklaştı, biletini aldı ve içeri yöneldi. Biraz önce

²²² Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 58.

indiği taksiyi bekletmekte olduğu aklına geldiğinde daha birkaç adım bile atmamıştı. Taksiyi göndermek için sokağa geri döndü.

Bu kez kapıda, içeri girerken görmediği beş ya da altı kişiyle karşılaştı. Grup halinde toplanmış ve fısıldayarak konuşmakta olan bu kişiler, bir konuya konsantre olmuş gibi görünüyordularđ. İçlerinden birinin *Axkaná*'nın yaklaşmakta olduğunu fark etmesiyle birlikte, bütün grup sessizliğe gömüldü ve yolu açmak için kapı kirişine doğru çekildi.

Axkaná bir an bu kişilerin kendisiyle ilgilendiklerine, kendisinden bahsettiklerine dair belli belirsiz bir hisse kapıldı. Taksinin parasını öderken, onları gözlemeye çalıştı ve sonra, tekrar grubun yanından geçti; sayıları beş ya da altı olan bu adamlara gizlice bir bakış attı. Bu çok hızlı bir bakıştı fakat durumu anlamak için de yeterliydi. Bu beş kişi içinde -artık tam olarak beş kişi olduklarını biliyordu- uzun boylu ve iri yarı, kahverengi şapkalı bir kişinin dikkatini çektiğini fark etti ve bakışı onda sabit kaldı. Onu aynı gün içinde, belki Meclis çıkışında belki Sanborn's kaldırımında ya da herhangi bir başka yerde görmüş olabileceğinden emindi.²²³

Romanda betimleme, iç monolog, bilinç akımı ve rapor gibi değişik sunuş biçimleri kullanılmıştır. Eserin geneline baktığımızda betimleme ve rapor gibi sunuş biçimlerinin ağırlıkta olduğunu fark etmekteyiz.

Roman boyunca rastlayabileceğimiz sade ve aynı zamanda etkileyici betimlemeler, eserin temel özelliklerinden biridir. Böylece, Guzmán devrime bakış açısını, temelinde Meksika doğasını ve renkliliğini taşıyan kelimeler aracılığıyla anlatmaya çalışmıştır. Örneğin, eserin ilk bölümünde *Aguirre*'nin *Rosario* ile olan buluşması ve *Aguirre*'nin *Caudillo* ile olan görüşmesi, Meksika Vadisi manzarasında

²²³ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 112-113.

gerçekleşir. Eserin sonunda *Axkaná González*, hayatta kalabilmek için Meksika Vadisi'nin dışına doğru kaçar. Ayrıca, Ajusco'nun karşısında *Aguirre* ve *Rosario* birbirlerine sarılırlar ve bu sahne manzaranın tonlarıyla bütünleşir:

“(…) Aguirre elini Rosario'nun omzuna atmıştı. Artık bulutlar güneşi örtmeye başlamıştı ve aralıklarla aydınlık gölgelere, gölgeler ise aydınlığa dönüşüyordu. Hâlâ taze olan gün, henüz zamanı gelmeden eskiyordu ve parıltısından vazgeçip, loş tonların ve gölgelerin giysisinin ardına sığınıyordu.”²²⁴

Yazar kimi zaman betimlemeleriyle yaşananları sembolik olarak ifade etmeye çalışır. “Trajedinin karanlığını da kendi içinde barındıran ışık”, anlatımın etkili olabilmesi için vazgeçilemez bir unsurdur. Çünkü Guzmán ışığı, siyasetin mutlaklığını ifade edebilmek için bir ihtiyaca dönüştürmüştür. Gölgede olmak, aydınlıkta olanları gözleyebilmek anlamını taşır ve Meksika siyaseti *önce davranmak* üzerine bir teoriye indirgenir. *Önce davranmak*, gölgenin aydınlığa dönüşeceği andan yararlanabilme anlamına gelir. Gölgeden aydınlığa geçmek, rakibini ebediyen gölgeye hapsedmek, daha doğrusu, zaferinden emin olabilmek için rakibini aydınlıktan mahrum etmek demektir:

“Ya biz Caudillo'dan önce davranırız —diyordu Oliver— ya da Caudillo bizden önce davranır. Böyle durumlarda her zaman ilk harekete geçen galip gelir. İki keskin nişancı silahları ellerinde pusuda beklerlerse ne olur? İlk ateş eden önce öldürür. O halde, Meksika siyaseti, silahların siyaseti, sadece tek bir eylemi barındırır: önce davranmak.”²²⁵

²²⁴ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 11.

²²⁵ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 199.

Eserde rapor ile betimlemeye de çok sık rastlanmaktadır. *Zaldívar* adlı bölümden alınmış olan aşağıdaki parça rapor ile betimlemeye verilecek en iyi örneklerden biridir:

(*Zaldívar*, *Axkaná*'ya yapılan işkencede parmağı olduğu gerekçesiyle *Aguirre* tarafından gizlice sorgulanmaktadır.) “*Aguirre*, ona cevap vermek yerine ayağa kalktı ve salonun bir ucundan diğerine volta atmaya başladı. Sandalyesine oturdu. Tarabana olanları izliyordu.

Kısa bir süre sonra, Cauhama şişelerden biri ve bir kalem-kâğıtla içeri girdi. Bir asker de diğer şeyeyi ve bir tepside kadehleri getiriyordu. Hepsini salonun ortasındaki masaya koydular. Asker salondan ayrıldı.”²²⁶

Eserdeki diğer sunuş biçimleri yukarıda da belirtildiği gibi iç monolog ve bilinç akımı yöntemleridir. Bu sunuş biçimlerine çok sık rastlanmamakla birlikte, yazar tarafından yer verilmiştir. Aşağıdaki bölümler sırasıyla iç monolog ve bilinç akımına örnektir:

“*Kimlerin elindeyim?* diye soruyordu kendi kendine şaşkınlığın verdiği baş dönmesiyle, *yasadışı bir örgütün mü yoksa devletin bir grup ajanının elinde mi?* Tek arzusu kendisini kaçırانların yasadışı bir örgütün hatta en kötüsünden bir örgütün adamları olmaları, fakat ne olursa olsun devletin ajanları olmamasıydı. *Çünkü Meksika'da*, bir anda söylemişti kendi kendine fakat bu teşhisin doğruluğu her zamankinden daha net görünüyordu gözüne, *hükümetlerin, aralarından muhafızlarını seçtiği nesilden daha korkunç bir doğuştan katiller sınıfı yok.*”²²⁷

“*Ignacio Aguirre* yavaş yavaş kendine geliyordu. *Elizondo*'nun tavrı, barda yaşananlar, arabanın iki kapısını işaret eden askerlerin garip halleri beyninde

²²⁶ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 149-150.

²²⁷ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 119.

düzenlenerek yerli yerine oturuyordu. Yaşananlara dair neredeyse net bir fikre varmıştı. Eskisinden daha kendinden emin bir sesle Yüzbaşıya sordu:

–Nereye gittiğimizi söylemişsiniz?

–Birliğin kışlasına, Generalim. Generalim Elizondo orada sizi bekliyor.

Aguirre sessiz kaldı. Yarı aralık duran pencereden dışarı bakıyordu. Şafak söküyordu artık ve beyazımsı ışık huzmeleri, bir sokağın belli belirsiz bitiminden gökyüzüne yükseliyordu. Aklına sadece tek bir kelime geldi ve orada anlam kazandı. Dudaklarından dökülen kelimeyi mırıldanmaya başladı: *önce davranmak*. Bu kelimedden yola çıkarak, onu, düşüncesinde bir fikre dönüştürdü: *Meksika siyaseti sadece tek bir eylemi barındırır: önce davranmak*. Aguirre böylece Olivier Fernández’in ünlü siyasi deyişini hatırlamaktaydı.²²⁸

Eserdeki anlatım tutumu da üzerinde durulması gereken bir diğer önemli unsurdur. Yazar eserinde belli bir amacın peşinden gitmiştir. Guzmán, kendisinin de belirttiği gibi, askeri liderlerin halk üzerinde korku salarak oluşturdukları hâkimiyet ve baskıyı biraz olsun kırabilecek bir katkı sağlama ve bunu edebi değer taşıyan bir eser vasıtasıyla yapma kaygısı taşımaktaydı. Bu amaç doğrultusunda, kahramanlar arasındaki etkileşim, kahramanların iyi ve kötü yönleri çerçevesinde doğru ve yanlış olanın değerlendirilmesi, kahramanların birbirini yönlendirmesi gibi unsurlar eserde yazarın amacına uygun olarak eleştirel bir biçimde ele alınmıştır. Yazarın eserde anlatılan döneme bakışı son derece eleştireldir ve bu eleştirel tutumunun etkisi romanın hemen hemen her yerinde kendisini göstermiştir:

“Catarino Ibáñez’i ilk kez yakından gören Axkaná, onu dikkatle gözlemlemeye başladı. İlk bakışta General’in dış görünüşünden bir şey

²²⁸ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 219-220.

anlaşılmıyordu. O da [Ibáñez], okuma yazması olmayan ve kültürsüzlük patentleriyle yüksek sorumluluk gerektiren kamu görevlerine getirilen devrimin diğer birçok askeri gibi, şans eseri valilere ya da bakanlara dönüşmüş olanlardandı. Ancak, dikkatle baktığında, [Ibáñez'in] tavırları, onda, ilk olarak merak ve ardından güvensizlik uyandırmaya başladı. Axkaná, her kelimesiyle cazipleştirmeye çalıştığı başarılarında yanlış bir şey olduğunu net bir biçimde fark etti ve [bıraktığı] bu ikiyüzlü izlenim, Vali ile PRP'lilerin başkanı arasında geçen diyaloglar aracılığıyla da doğrulanıyordu.”²²⁹

Meksika Devrimi Romanı'nda birçok yazar için devrimden sonra siyasi gücün kötüye kullanılması ve halkın zor koşullardaki yaşam biçimi, Porfirio Díaz döneminde yaşananlardan çok da farklı değildir. Bu düşünceye uygun olarak Guzmán, *ihanete uğramış devrim* temasına vurgu yapmakta ve mutlak gücü simgeleyen *caudillaje* yani *liderlik* kavramını, eserde anlatılan olayların bütünüyle örneklendirmeye çalışmaktadır. *Liderin Gölgesi*, sadece Meksika'da değil Latin Amerika'nın tamamında görülen, hatta artık sosyal bir nitelik kazanmış olan bu soruna, başka bir ifadeyle *caudillismo* olarak da anılan *caudillaje* sistemine net bir şekilde vurgu yapan eserler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Eserdeki *caudillismo* teması hakkında Brushwood şöyle yorum yapar:

“Eser, Calles rejimine karşı açıkça bir saldırı niteliği taşımasının yanı sıra, bu konunun çok daha ötesine geçmeyi de başarmıştır. Zira önemli olan, kişilerden ziyade [siyasette var olan] gölgelerdir. Gölge, sanki kaçınılmaz bir şekilde vücut bulmuşçasına bir çeşit doğüstü gücün içinde yer alır. Ona tabi olanlar gücü karşısında boyun eğerler. Gücün vücut bulmuş hali gelip geçici hatta yenisiyle

²²⁹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 80.

değiştirilebilir özellikte olabilir, ancak gölgenin hâkimiyetini kabul etme eğilimi her zaman kalıcıdır. Gölge ve ona boyun eğiş, Meksika ve diğer Latin Amerika ülkelerinde demokrasinin önüne dikilmiş en büyük engeldir.”²³⁰

Guzmán, halkın içinde bulunduğu zor koşullara ve siyasetçilerin güç hırsının yarattığı sorunlara eserdeki iki önemli başkahramanın, *Aguirre* ve *Axkaná*'nın güç ve devrim konulu diyalogları vasıtasıyla vurgu yapar. Böylece okuyucuyu bu konuda düşünmeye iter. Ancak eser boyunca, ülkede varlığını koruyan bu derin sorunların çözümsüz bırakıldığı ve yazarın bu sorunlar hakkında herhangi bir çözüm önerisinde bulunmadığı rahatlıkla fark edilir.

Roman *Aguirre* ve *Axkaná*'nın, *Aguirre*'nin *Cadillac*'ında gerçekleşen, sıradan diyaloglarıyla başlar. Ancak sonrasında, Guzmán Meksika'daki askeri ve siyasi sistemin vahşetine vurgu yapmaya yönelir. Eserin sonunda ise, ülkedeki demokratik unsurların eksikliği Aguirrecileri ölüme götürecektir. Bu korkunç katliamdan sağ kurtulan tek kişi, *Winter*'in arabasına binip oradan kaçmayı başaran, *Axkaná* olacaktır. Ülkede yaşanan esaret ve şiddet dolu günler, onu, sürgün hayatını seçmeye mecbur bırakacaktır. Eserdeki bu sembolik son ile yazar, Meksika Devrimi'nin ilk yıllarından bu yana her zaman adaletsizliklere ve şiddete karşı savaştan onurlu siyasetçiler için Meksika'da hayatta kalmanın tek mümkün yolunun, ülke sınırının öteki tarafına gitme gerekliliği olduğuna işaret etmekte ve sahte devrimcilerin gerçek kimliklerini deşifre etmeye çalışmaktadır. Aslında Guzmán'ın, siyasetle ilgilendiği dönemlerde kendi payına düşen anılara dikkat çekmek istediği için de bunları esere yansıtmış olabileceğini düşünüyorum. Zira yazarın kendisi de ölüm tehditleri aldığı için iki kez ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Guzmán,

²³⁰ John S. Brushwood, a.g.e., s. 349.

Mayıs 1971’de Meksikalı tarihçi Eduardo Blanquel ile yaptığı bir röportajda, 1923-1940 yılları arasında yaşadıklarından ve ülkesinden uzakta olmanın kendisinde yarattığı ruh halinden şöyle bahseder:

“[O yıllarda] sanki hala burada yaşıyormuşum gibi Meksika’yı düşünmeye devam ettim. Düşüncelerimi değiştirmek gibi bir niyetim asla olmadı (...) Tam hatırlayamıyorum, 1923 Aralık ayında tren yoluyla apar topar ülkeden ayrıldım; çünkü bana söylenene göre ya siyasi düşüncemi değiştirmeliydim ya da devlet beni infaz edecekti.”²³¹

Romanda iyi ile kötünün karşılaştırılması yapılmış iyinin yanında kötü olan da açık olarak gözler önüne serilmiştir. Guzmán, eserin sonunda katledilen *Aguirre* ve arkadaşlarını kahramanlık derecesine yükseltmiştir. Aguirrecilerin trajik ve kaçınılmaz sonu okuyucuyu, büyük bir derinlik hissi yaratarak, yaşamın ikiyüzlülüğünü fark etmeye zorlamaktadır. Siyasetin, özgürlük ve eşitlik söylemlerini dilinden düşürmeyen ancak yalan ve intikam içeren, entrika dolu dünyası ile dostluk ve aşk ile yaratılmış insani ilişkilerin dünyası karşı karşıya getirilmiştir.

Ukrayna asıllı yazar Margo Glantz’ın da *La sombra del Caudillo: una metáfora de la realidad política (Liderin Gölgesi: Siyasal Gerçekliğin Bir Metaforu)* adlı makalesinde belirttiği gibi kahramanların tasvirlerinde bile iyi ile kötünün karşıtlığına rastlamaktayız.²³² Kimi zaman *Caudillo*’nun kimi zaman *Jiménez, Ibáñez* ya da *Elizondo*’nun yozlaşmış kişilikleri yerilirken, dürüstlüğün temsilcisi olan *Aguirre* adeta Antik Yunan’daki olimpik bir sporcu gibi tasvir edilmiş ve övülmüştür:

²³¹ Eduardo Blanquel, *La sombra del Caudillo (Liderin Gölgesi)* içinde *Entrevista con Martín Luis Guzmán (Martín Luis Guzmán İle Röportaj)*, Colección Archivos, Fransa, 2002, s. 651.

²³² Margo Glantz, *La sombra del Caudillo (Liderin Gölgesi)* içinde *La sombra del Caudillo: una metáfora de la realidad política (Liderin Gölgesi: Siyasal Gerçekliğin Bir Metaforu)*, Colección Archivos, Fransa, 2002, s. 743-744.

(*Ignacio Aguirre*) “(...) Yakışıklı değildi, ancak, güç ve inceliğin olağanüstü bir şekilde uyum içinde olduğu bir vücudu vardı ve bu ona yetiyordu. Ona yakışan erkeksi bir görünüşü ve yarım kalmış eğitiminin kusurlarını sade ve hünerli bir şekilde örten son derece doğal davranışları vardı. (...) Hatta doğuştan kusurların olduğu yüzünde, öyle bir şey vardı ki onun etkisiyle yüz hatları bütün olarak ele alındığında sadece hoş değil, aynı zamanda çekici de görünüyordu (...)”²³³

(*Hilario Jiménez*) “(...) Güçlü ve uzun bedeni —çeşitli dönemeçlerden geçmiş ve artık kırk küsurlu yılların sonuna varıyor olmasına rağmen— Aguirre’nin her zaman inanmış olduğu bir şeyi doğruluyordu: Jiménez, önden değil de arkadan bakıldığında, sadık bir insan olduğu izlenimini veriyordu. Çünkü böylece yüzündeki aldatici ifade gizlenmiş oluyordu (...)”²³⁴

Eserde geniş yer tutan eleştirel tutumun yanı sıra, halkın siyasetten ve siyasi liderlerden ne kadar da habersiz olduğunun eleştirildiği bölümlerde yer yer mizahçı bir anlatım tutumu da gözlenmektedir:

“Kahramanlarının isimlerine pek de aşına olmayan kalabalık, bazen tarafları birbirine karıştırmaktaydı:

–Yaşasın Ignacio Jiménez! – diye bağırırmaktaydılar. Ya da:

–Kahrolsun Hilario Aguirre!”²³⁵

Edebi incelemede üzerinde durulması gereken diğer bir nokta da zaman kavramıdır. Eserde, Meksiko Şehri ve civarında, birkaç ay gibi kısa bir süre içerisinde yaşanan seçim süreci, doğrusal bir zaman akışı içerisinde anlatılmaktadır. Romanda geri dönüşler yoktur ve kahramanlar olayları şimdiki zamanda yaşamaktadırlar. Önceki bölümlerde de belirtmiş olduğum gibi, eserde anlatılan

²³³ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 9-10.

²³⁴ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 61-62.

²³⁵ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 91.

şiddet ve entrika dolu sahneler Meksika siyasetinin iki ayrı dönemine işaret etmektedir. Birincisi 1923-1924 arası dönemdir, ikincisi ise 1927-1928 yılları arasındır.

Yazarın ustalığı, kullandığı üslupla bir kez daha ortaya çıkmaktadır. *Liderin Gölgesi*'nde, kısa süre içerisinde yaşanan tüm olaylar, dönemin siyasi olaylarının çarpıcı bir yansımasıdır. Bu sebeple, ilk bölümden itibaren romanın konusunun nasıl devam edeceğini tahmin edebilmek çok da zor değildir. Başka bir deyişle, yaşanmış olayları anlatmak, eserin ilginç olabilme olasılığını azaltmaktadır. Guzmán bu dezavantajı ortadan kaldırabilmek için kelimelerin ona verdiği güce başvurarak olayları ve kahramanları kendine özgü bir anlatımla aktarmıştır. Birçok röportajında üslubuna yönelik yaptığı açıklamalarda Meksika'nın coğrafi zenginliklerinin kendisi için bir ilham kaynağı olduğunu belirtmektedir. Emmanuel Carballo ile yaptığı bir röportajda da yine aynı doğrultuda üslubuna dair şu açıklamayı yapar:

“Üslubumda en çok etkisi görülen unsur Meksika Vadisi manzarasıdır. Vadinin yarı saydam ışığıyla, özellikle de yıllar öncesinin ışığıyla çevrelenmiş, volkanların ve Ajusco'nun görünüşü... Benim estetik anlayışım her şeyden önce coğrafidir. Edebi ürünümü, Ajusco'nun engebelerinin gün ışığındaki görünümü gibi ya da Popocatépetl'in ışıldayan kar örtüsü gibi görmeyi isterim. Aksi olursa, [eserimden] memnun kalamam.”²³⁶

Bir eserdeki dil özellikleri bilindiği gibi eserin üslubunu da etkilemekte, hatta eseri daha sürükleyici kılabilir. *Liderin Gölgesi* adlı eseri dil özellikleri açısından incelediğimizde Guzmán'ın oldukça yalın, akıcı bir dil kullandığı ve ayrıntılı betimlemelere yer verdiği dikkati çekmektedir:

²³⁶ Emmanuel Carballo, a.g.e., s. 95.

“(…) Asimetrik gözlerinin ışığı yoktu. Kafa yapısındaki kusurların, sürekli olarak bir acı çekiyormuş izlenimi veren bir görünümü vardı: Kafatasının üst kısmındaki yamukluk, alt tarafta, sakal hizasındaki kısımda kalan derin ve etli kıvrımları daha da kötüleştiriyordu. Bu şekil bozukluklarının yanında, göz kapaklarının hareketsizliği ve felçli gibi görünen cansızlığı, iri vücuduna tepeden tırnağa yayılmış olan çirkinliğini iyice ön plana çıkarıyordu.”²³⁷

Bununla birlikte, yazarın, roman boyunca anlatılan olayları melodik bir şekilde aktarabilmek kaygısıyla cümlelerin yapısında sıklıkla s sesinin tekrarına başvurduğu dikkati çeker. Ajusco'nun²³⁸ tasvirinin yapıldığı *Ajusco'nun Büyüsü* adlı bölüm, bu tip bir ses yinelemesinin en iyi örneklerinden biridir:

“(…) Estaba el Ajusco coronado de nubarrones tempestuosos y envuelto en sombras violáceas, en sombras hoscas que desde allá tenían de noche, con tono irreal, la región clara donde Rosario y Aguirre se encontraban.”²³⁹

[“(…) Ajusco, kara bulutlarla taçlanmıştı ve morumsu gölgelerle çevriliydi. Rosario ile Aguirre'nin bulunduğu aydınlık noktadan sanki geceye varmış gibi görünen gerçek dışı tonlardaki karanlık gölgelerle...”]

Meksika Devrimi Romanı'nın ortak dil özelliklerinden biri olan Meksika'daki yöresel dilin kullanımına da eserde oldukça sık yer verilmiştir. Yazarın yerli halkın kültürüne duyduğu sempati çok net fark edilmektedir. Eserdeki en onurlu siyasetçi ve tek hayali kahraman olan *Axkaná*'nın, isminin de kendisinin de yerli kökenli olması bunun göstergelerinden biridir. Aşağıdaki örneklerde yazar kimi zaman Meksika'ya özgü yöresel ifadelerle yer vermekte kimi zaman da İspanya'da geçirdiği sürgün yıllarının etkisiyle İspanya'ya has kelimeler kullanmaktadır:

²³⁷ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 166.

²³⁸ Meksiko Şehri'nin Tlalpan adlı bölgesinde yer alan volkanik dağ.

²³⁹ Martín Luis Guzmán, a.g.e., s. 12.

- *Aclarar parad*, modern İspanyolcada *hablar con claridad* olarak kullanılır. *Açıklıkla, net bir biçimde konuşmak* anlamına gelmektedir.
- *Sonra* anlamına gelen *aluego*, modern İspanyolcada *luego* olarak; *hemen şimdi* anlamına gelen *orita mesmo, ahora mismo* olarak kullanılmaktadır.
- Aynı şekilde *önce* anlamına gelen *enantes* kelimesinin modern kullanımı *antes*'dir.
- *Çok hızlıca gittiler* anlamına gelen *jueron muy de prisa* ifadesinin modern kullanımı *fueron muy de prisa* şeklindedir.
- Yazarın İspanya'da geçirdiği yılların etkisiyle esere de yansıdığı kelimelere örnek verecek olursak bunlar; *aracın kaportası* anlamına gelen *baca* (Meksika'da halk arasında çoğunlukla *techo* kelimesi kullanılır) ile *garson* anlamına gelen *camarero* (Meksika'da *mesero*) kelimeleridir.

Eserin yapısıyla ilgili olarak belirtilmesi gereken son bir nokta da, *Liderin Gölgesi*'nin döngüsel anlatımla yazılmış bir roman olduğudur. Eserin başından itibaren birçok kez *leitmotif* olarak karşımıza çıkan *Cadillac, Aguirre* ile arkadaşlarının katledilmesinin ve *Axkaná*'nın kaçışının ardından romanın sonunda tekrar belirmiştir. Böylece olay örgüsü her şeyin başladığı noktaya geri dönmüştür. Anlatımın başında ve sonunda yer alan otomobil figürü esere döngüsel bir anlatım katmış, okuyucuda romanın hâlâ sona ermemiş olduğu izlenimini uyandırmıştır. Guzmán, romanın bu özelliği sayesinde eserin sınırlarını yok ederek, trajik döngüsüne devam edecek olan başka bir süreci başlatmıştır. Yazarın *bitmeyen* sonla

vurgulamak istediği, Meksika siyasetinin bu trajik tarihinin sanki hiç durmadan, farklı öznelerle ancak benzer olaylarla devam etmekte olduğudur.

Eserde ilk kez *Olivier Fernandez* tarafından söylenen ‘‘Meksika siyaseti, silahların siyaseti, sadece tek bir eylemi barındırır: nce davranmak’’²⁴⁰ cümlesi bir başka *leitmotif* olarak karşımıza çıkar. Bu trajik cümle lme götürülen *Aguirre* tarafından ikinci kez tekrarlanarak, yazar tarafından okuyucuya asla unutmaması gereken bir nokta hatırlatılır ve Meksika siyasetinin kötümser bir tanımı yapılır: Ülkede yaşanan her Şey sahip olduğu g nedeniyle öncelikleri olan *Caudillo*’nun başka bir deyişle *Liderin Gölgesi*’nin altında ve onun izin verdiği sınırlarda gelişmektedir. Bu sınırın dışında yer alan ya da faaliyet göstermeye çalışan her kim olursa olsun, sonu, bu eserde anlatılandan farklı olmamıştır. Meksika siyaseti, içinde taşıdığı bu trajediyi her fırsatta farklı bir kahramana yaşatarak tarihi döngüsüne devam edecektir...

²⁴⁰ Martn Luis Guzmn, a.g.e., s. 199.

V. SONUÇ

Bu tez çalışmasında, 1915-1928 tarihleri arası Meksika siyasi yaşamını konu alan *Liderin Gölgesi* adlı eserdeki kahramanların ve olayların gerçeğe uygunluğu ile yazarın bu döneme bakış açısı araştırılmıştır. Díaz diktatörlüğünün son yıllarındaki toplumsal ve siyasal durum hakkında bilgi verilmek suretiyle konuya giriş yapılmış, bundan sonra bölümler halinde, *Meksika Devrimi'nin Gelişimi ve Tarihçesi*, *Meksika Devrimi Sürecinde Edebiyat*, *Martín Luis Guzmán ve Liderin Gölgesi Adlı Eserinde Tarihsel Gerçeklik* ana başlıkları altında konunun açıklaması yapılmıştır.

Tezin yazımı sırasında Meksika Milli Kütüphane'si ile Meksika'daki üniversite kütüphanelerinin arşivleri taranmış ve söz konusu üniversitelerde ilgili bölümlerle görüşülerek araştırmaya katkı sağlayacak, dönemin yazarlarının makaleleri ve kitapları gibi, önemli kaynaklar temin edilmiştir.

Araştırma neticesinde aşağıdaki sonuca ulaşılmıştır:

İlk olarak, eserin konusunu oluşturan siyasal döneme devrimin ilk yıllarından itibaren baktığımızda, 1910 yılının ülke tarihindeki en önemli ve karmaşık dönüm noktalarından biri olduğunu görmekteyiz. 1910 yılında Porfirio Díaz'ın siyasi gücü elinden alınmış ve bu durum başka bir sorunu da beraberinde getirmiştir: iktidar hırsı. Ülkenin geleceği için birlikte mücadele verenler, bir anda gruplara ayrılmış ve yıllar boyunca bitmeyecek bir karmaşa başlamıştır. XX. yüzyıl boyunca birçok

suikastin gerçekleşmesine neden olan bu iktidar yarışı ve şiddet eğilimi, Meksika'da siyasetin en karanlık ve en trajik anlarını yaratmıştır.

İç savaş olarak da adlandırılan bu karmaşa dönemi devrim romanı yazarları tarafından duyarlı bir biçimde irdelenmiş ve tartışılmıştır. Siyaseti, askerliği, Pancho Villa ve Zapata gibi ulusal figürleri içinde barındıran Meksika Devrimi Romanı'nın doğuşu, XIX. yüzyıl romanının tekrar edilmesi alışkanlığını kırmış ve ilk kez Meksika'ya özgü bir edebi türü yaratmıştır. Meksika Devrimi teması, Mariano Azuela'nın *Maderocu Andrés Pérez* adlı eserinden, günümüz edebiyatına kadar olan dönem boyunca Meksika yazınında sürekli varlığını koruyan bir unsur olmuştur.

Hiç kuşkusuz, bu edebi tür içerisinde Martín Luis Guzmán'ın eserlerinin anlaşılması şu iki önemli unsur irdelenmeksizin mümkün değildir: Meksika Devrimi'nin yarattığı siyasal ortam ile Gençlik Bilim ve Sanat Topluluğu'nun yazarda teşvik ettiği yazma isteği. Toplumun sosyal ve siyasal olmak üzere birbiriyle etkileşimli kesimlerinden doğmuş olan bu iki unsur ve yazarın, ülkesinin gerçeklerini edebiyata taşıma tutkusu, XX. yüzyıl siyasi olaylarıyla derinlemesine iç içe geçmiş sanatının taşıdığı ruhu analiz etmemize yardımcı olmaktadır. Ülkesinde yaşanan gelişmelerle ilgili olarak her zaman kendi kişisel görüşünü de eserlerine yansıtmaya çalışan yazarın, Madero Hükümeti döneminden *Delahuertacı İsyân* günlerine kadar edindiği siyasal tecrübe ile Madrid ve Paris'te geçen sürgün yaşamından geriye kalan bilgi birikimi, edebiyat ve gazetecilik alanında en başarılı ürünlerini vermesini sağlayacak olan altyapıyı yaratmıştır. Bu deneyim, zaman içerisinde ona, Meksika siyasetindeki iki büyük gerçekliği ayırt edebilme yetisi kazandıracaktır: lider ve onun gölgesi...

Tezin konusunu oluşturan ve Plutarco Elías Calles Hükümeti döneminde sert

bir sansürcü tavrın kurbanı olmuş olan *Liderin Gölgesi*, Meksika Edebiyatı'nda siyaset ve *caudillismo* üzerine yazılmış en başarılı romanlardan biridir. Yukarıdaki sorulara aranan cevaplar etrafında *Liderin Gölgesi* adlı eseri incelediğimizde, eserde anlatılan olayların Meksika siyasetinin iki ayrı dönemine denk düştüğü net bir şekilde fark edilmektedir. Bunlardan birincisi, 1923-1924 arası dönemdir. Obregón Hükümeti'nde Maliye Bakanı olarak görev yapan Adolfo de la Huerta başkanlığa adaylığını koymuş, ancak Obregón, Savaş Bakanı Calles'i desteklediği için Obregón'un desteğini alamamıştır. Ardından *Delahuertacı isyan* ile devam eden şiddet dolu bir seçim kargaşası yaşanmıştır. İkincisi ise 1927-1928 arası dönemdir. Devlet Başkanı Calles döneminde Savaş Bakanı olarak görev yapan General Serrano, Obregón'un yeniden seçime girme kararına karşı çıkmış ve başkanlığa aday olmuştur. Bir süre sonra, Huitzilac'ta Meksiko Şehri-Cuernavaca karayolunda arkadaşlarıyla birlikte katledilmiştir. Böylece Guzmán eserde Meksika'daki iki ayrı başkanlık seçimi dönemini ve iki ayrı trajediyi tek bir yerde iç içe geçirmiştir.

Önceki bölümlerde de dile getirildiği gibi, *Liderin Gölgesi* belgesel nitelik taşıyan tarihsel bir çalışma değildir. Sanatsal değeri olan ve belli bir tarihsel dönemi konu alan bir romandır. Bu noktayı göz önüne alarak eserdeki kahramanları gerçeğe uygunlukları açısından incelediğimizde, *Axkaná González* hariç diğer kahramanların, her bakımdan gerçeğinin kopyası olmamakla birlikte, gerçek yaşamdan alındıkları ve Meksika siyasetinde yer almış olan kişilerin karakterlerini, hayatlarını ya da dış görünüşlerini kendilerinde barındırmakta oldukları net olarak anlaşılmaktadır. Eserdeki kahramanların gerçek yaşamda hangi siyasetçilere karşılık geldiklerini listelediğimizde aşağıdaki bilgilere ulaşmaktayız:

- Devlet Başkanı *Caudillo*: Álvaro Obregón'dur. Romanda çok fazla öne çıkarılmamış olsa da yaşanmakta olan tüm siyasi oyunların şefidir.
- Savaş Bakanı *Ignacio Aguirre*: İki ayrı dönemin iki siyasetçisi olan Adolfo de la Huerta ile General Francisco Serrano bu karakterde bir araya getirilmiştir. Sahip olduğu ünvan ve eserin sonundaki ölüm şekli açısından General Serrano'ya, *Caudillo*'nun desteklediği başkan adayı *Jiménez*'e rakip olması açısından ise Plutarco Elías Calles'e karşı başkanlığa aday olan Adolfo de la Huerta'ya benzemektedir.
- Milletvekili *Axkaná González*: Eserdeki tek hayali kahramandır.
- İçişleri Bakanı *Hilario Jiménez*: Obregón Hükümeti döneminde İçişleri Bakanı olarak görev yapan Plutarco Elías Calles'i temsil etmektedir.
- *Emilio Olivier Fernández*: PCN' nin tam adıyla Ulusal Uzlaşma Partisi'nin (romanda İlerici Radikal Parti adıyla anılır) Başkanı, *Delahuertacı* siyasi lider, San Luis Potosí Valisi ve 1922-1923 yılları Meksiko Şehri Belediye Başkanı Jorge Prieto Laurens'tir.
- *Eduardo Correa*: 1923 yılı Meksiko Şehri geçici Belediye Başkanı, PCN üyesi ve aynı zamanda Guzmán ile Prieto Laurens'in yakın arkadaşı Jorge Carregha'dır.
- *Agustín J. Domínguez*: Prieto Laurens'in arkadaşı ve 1923 yılı Jalisco Valisi olan José Guadalupe Zuno'dur.
- *Encarnación Reyes*: General Guadalupe Sánchez'dir.
- *López de la Garza*: General José Villanueva Garza'dır.
- *Felipe Cahuama*: Yüzbaşı Ernesto V. Méndez'tir (arkadaşları arasında da aynı şekilde *Cahuama* takma adıyla anılır).

- *Ricalde*: Luis N. Morones'tir.
- *López*: Antonio Díaz Soto y Gama'dır.
- *Protasio Leyva*: Calles'in emriyle 6 Kasım 1927 yılında katledilen General Arnulfo R. Gómez'tir.
- General *Julián Elizondo*: Obregón yanlısı ve Serrano'nun arkadaşı Juan Domínguez'dir. O tarihlerde gerçekten de Serrano ile ayaklanma başlatmak üzeredir ancak, son anda pişman olup Serrano'ya ihanet etmiştir.

Guzmán, *Liderin Gölgesi*'yle, döneminin en gerçekçi yazarlarından biri olduğunu göstermiş, Meksika siyasetini olanca gerçekliğiyle gözler önüne sermek için mümkün olan yolları bulmak amacıyla yola çıkmış ve amaçladığına da ulaşmıştır. Başka bir deyişle, yazarın bu eseri, bir ülkenin tarihine edebiyat vasıtasıyla tanıklık etmemizi sağlamıştır. Guzmán'ın bu başarısı, eserinin kendisinden sonra gelen kuşaklar üzerinde de etkili olmasını ve ölümsüzleşmesini mümkün kılmıştır.

İNGİLİZCE ÖZET

The year of 1910 is, without a doubt, the year of the great changes and transformations for Mexico. The armed warfares cause a change in the form of the government. Mexico, during many years, tries to consolidate his just acquired democracy. Lamentably this political transition is a time of violence and a pretext of a series of crimes in search of the power. It is certain that the ambition of the power and the fight to obtain continue it throughout century XX, being one more a more dramatic reality of the Mexican politics.

History can be analyzed from different perspectives, but to be able to understand a complicated process like the process the Mexican Revolution, that began in 1910 and finished in 1920, is necessary to watch it from the point of the view of its long history. The previous circumstances of the Mexican Revolution that serve to judge the later facts, can be explained with two reasons closely related: the importance of the land ownership and the existence of a culture mixed with the greater indigenous population.

Since the natives arrived at America, looked for different places where to live, until his establishment in several places of the continent, they began to create different civilizations, and managed to form his own cities so that they could have his constructions destined to the good one for living and mainly to the use of the cult of its own Gods. The native ones lived in the Mexican territory until the arrival of the first Spanish expedition in century XVI, and fought violently against the Spaniards to recover their independence. As we know very well, the Spaniards arrived at the New World hoping to obtain wealth, social prestige, evangelization of the natives with the purpose of contributing to the Christian religion, and found a society of farmers with

a greater availability of manual labor. This capacity was a great benefit for them, for that reason they took advantage of the farmers and the mineral wealth of the territory, creating very hard hierarchies within the new society. At the end of that process, Mexico was transformed into the center of the greater benefits of the Spanish Empire in Latin America.

In addition to this, during the colonial period, the natives began to live in conditions very difficult to tolerate. Their world and its traditions were assimilated, and had to live with a great spiritual suffering. Because of the conquest had a religious character for the losers, they felt left by its Gods, and they were committed to accept the culture and the religion of the European civilization. The losers lost their identity, every day increased to the difference between the native and the European. The final result of this process was the imposition of the main characteristics of the winning culture to the overcome culture. In this way, an unsatisfactory situation began to arise in the case of the natives. Nevertheless, that period was the precursor of the Independence of Mexico and the Mexican Revolution that during many years would take place in diverse parts of the society with a series of conflicts and frequent changes.

The dictatorship of Porfirio Díaz made worse the situation of the poor men, and to little by little it took towards the days called *the relative prosperity*. After that injustice, new aspirations were born and the people demanded the distribution of the Mexican territory in order that they gave back to the poor men which the rich ones had robbed to them. The Revolution had origin because people began to think and mainly to discuss about the social and economic injustices. But the movement didn't end an absolute success. Although had been changed to the structure and the

mentality of the nation, the ideals had to mature and that was a process that needed too much time.

The Mexican Revolution, having much influence in contemporary literature, was one of the most essential stages of the history of Mexico against the social privileges, was the search of a political change and of a social transformation to improve the conditions of life. It is certain that the necessity to narrate the events of that time, for most of the writers of that period, represented to reveal his proper opinions and to make emphasis in the injustice of the power and the inheritance of an insolvent revolution. In other words, the novel of the Mexican Revolution, being one of the most extensive and radical movements so much in Mexican Literature as in the Latin American Literature, reflects in its letters the warlike moment that the Mexican town lived, gives the reader an idea of which was the Revolution and marks the general panorama of the life of the country during the cruel battles. By his intimate contact with the town, it is the novel of the social revolutionary castes. Their authors concentrate themselves in reproducing the reality of Mexico. That takes to them to understand and also to be understood, at a time where the peace was an utopia and each one of the Mexicans was members of the same dramatic quality.

The sprouting of the novel of the Mexican Revolution breaks the imitation of the novel of century XIX, creating the first Mexican novel. From *Andrés Perez maderista* (1911) of Mariano Azuela until arriving at the literature of our days, the subject of the Mexican Revolution is a narrative constant in Mexican Literature; this way, the analysis of the literature of that time also is essential. In this literary current we can mention like important elements: political heads, troops, weld, subjects and also, the landscape, the national or the great figures like Villa and Carranza.

Martín Luis Guzmán, being one of the most outstanding authors of this literary sort, always tries to express its own critic on the political facts. The political experience of Guzmán from the government of Madero to the *delahuertista* rebellion and the intellectual experience of their exile in Madrid and Paris incarnates in him the best virtues of their narrative and journalistic dedication. Without a doubt, within the novel of the Mexican Revolution, the work of Martín Luis Guzmán cannot be understood without both examining more important elements of the history of contemporary Mexico: the *Ateneo de la Juventud* and the Mexican Revolution. These events that arose from different parts of the Mexican society (the cultural society and the politics), and the insistence of the author in uniting the creation of a national literature with the discovery of the reality mother country, helps us to analyze the spirit of his work well that deeply is impregnated of the political events of century XX.

Without a doubt, his most important work titled *The Shadow of a Leader* is one of the most coherent classic novels that have written in Mexico about the politics and its leaders. The own experiences of its author within the field of the Revolution, allow him, with time, to distinguish two types of realities in Mexican history: the leader and his shadow. Guzmán, in this work, unites two consecutive periods of the transmission of the power in Mexico, and takes us to the world of the politics where we discovered a pure simulation, that is to say, a pure corruption and treason, seeing tragically ardent desire to obtain the power that will be able to do all things possible.

In *The Shadow of a Leader* is narrated the electoral fight of 1927-28 in the post revolutionary period. Nevertheless, within the novel of the Mexican Revolution, we can distinguish that many writers, with the stylistic characteristics of this literary

sort, dedicate themselves to write historical facts. *The Shadow of a Leader* of Guzmán also is based on real facts of its time; and in this novel, the violent picture of the historical events corresponding to the presidential periods of Alvaro Obregón and Plutarco Elías Calles is discovered with facility. It is important to indicate that at the bottom historical of this novel are two moments of the political life of Mexico: the historical facts of years 1923-1924 (the time of the candidacy of Adolfo de la Huerta to the presidency of the Republic), and the period 1927-1928, that the murder of the General Serrano in Huitzilac for to go against desires of Alvaro Obregón, of the Leader.

The author gives aim to his novel with the historical fact happened at the 3 of October of 1927, that is to say, with the execution of fourteen political prisoners (General Francisco R. Serrano- candidate to the presidency of the Republic and his thirteen companions) on the highway of Cuernavaca-Mexico in Huitzilac. In that date, Martín Luis Guzmán is in Spain; and when reading in Universal the news of the death of Serrano and his companions, he decides to write *The Shadow of a Leader*, with the purpose of showing his opposition those violent events.

Martín Luis Guzmán was a young college student, it saw the revolution from above, and united its classic structure with a political vision of the world that experimented living within the revolutionary atmosphere of the country. Thus, it is possible to said, with the words of Emmanuel Carballo, that *The Shadow of a Leader* is the best political novel of Mexico and it gives us the vision of the ones of above which it is as importantly as the vision of the ones of below.

İSPANYOLCA ÖZET

El año de 1910, es sin duda, el año de los grandes cambios y transformaciones para México. Las luchas armadas provocan un cambio en la forma del gobierno. México, durante muchos años, trata de consolidar su recién adquirida democracia. Lamentablemente esta transición política es una época de violencia y un pretexto de una serie de crímenes en busca del poder. Es cierto que la ambición del poder y la lucha por obtenerlo continúa a lo largo del siglo XX., siendo una realidad más dramática de la política mexicana.

La historia se puede analizar desde distintas perspectivas, pero para poder entender un proceso tan complicado como el de la Revolución Mexicana, que comenzó en 1910 y terminó en 1920, hay que mirarla desde el punto de vista de su larga historia. Las circunstancias anteriores de la Revolución Mexicana que sirven para juzgar los hechos posteriores, se pueden explicar con dos motivos estrechamente relacionados: la importancia de la propiedad de tierra y la existencia de una cultura mezclado con la mayor población indígena.

Desde que los indígenas llegaron a América, buscaron diferentes lugares donde habitar, hasta su establecimiento en varios lugares del continente, empezaron a crear diferentes civilizaciones, y lograron formar sus propias ciudades para que pudieran poseer sus construcciones destinadas al buen vivir y sobre todo al uso del culto de sus propios dioses. Los nativos habitaron en el territorio mexicano hasta la llegada de la primera expedición española en el siglo XVI, y pelearon violentamente contra los españoles para recuperar su independencia. Como sabemos muy bien, los españoles llegaron al Nuevo Mundo esperando obtener riquezas, prestigio social, evangelización de los indígenas con el fin de contribuir a la religión cristiana, y

encontraron una sociedad de campesinos con una mayor disponibilidad de mano de obra. Esta capacidad fue un gran beneficio para ellos, por eso se aprovecharon de los campesinos y de las riquezas minerales del territorio, creando jerarquías muy duras dentro de la nueva sociedad. Al final de aquel proceso, México se transformó en centro de los mayores beneficios del Imperio español en América Latina.

Además de esto, durante el período colonial, los indígenas comenzaron a vivir en condiciones muy difíciles de tolerar. Su mundo y sus tradiciones se asimilaron, y tuvieron que vivir con un gran sufrimiento espiritual. Como la conquista tenía un carácter religioso para los vencidos, se sintieron abandonados por sus dioses, y se obligaron a aceptar la cultura y la religión de la civilización europea. Los vencidos perdieron su identidad, cada día aumentó la diferencia entre lo indígena y lo europeo. El resultado final de este proceso fue la imposición de los rasgos principales de la cultura vencedora a la cultura vencida. De esta manera, empezó a surgir una situación insatisfactoria en el caso de los indígenas. Sin embargo, aquel período fue el precursor de la Independencia de México y de la Revolución Mexicana, que durante muchos años tendría lugar en diversas partes de la sociedad con una serie de conflictos y frecuentes cambios.

La dictadura de Porfirio Díaz empeoró la situación de los pobres, y poco a poco los llevó hacia los llamados días de la *relativa prosperidad*. Luego de esa injusticia nacieron nuevas aspiraciones y la gente exigió el repartimiento del suelo mexicano para que devolvieran a los pobres lo que los ricos les habían robado. La Revolución tuvo origen porque la gente comenzó a pensar y sobre todo a discutir acerca de las injusticias sociales y económicas. Pero el movimiento no acabó con un

éxito absoluto. A pesar de que se cambió la estructura y la mentalidad de la nación, los ideales tenían que madurar y eso fue un proceso que necesitó bastante tiempo.

La Revolución Mexicana, teniendo mucha influencia en la literatura contemporánea, fue una de las etapas más esenciales de la historia de México contra los privilegios sociales, la búsqueda de un cambio político y de una transformación social para mejorar las condiciones de vida. Es cierto que la necesidad de narrar los acontecimientos de aquella época, para la mayoría de los escritores de ese período, representaba revelar sus opiniones propias y hacer énfasis en la injusticia del poder y en la herencia de una revolución fallida. En otras palabras, la novela de la Revolución Mexicana, siendo uno de los movimientos más extensos y radicales tanto en la literatura mexicana como en la latinoamericana, refleja en sus letras el momento bélico que vivió el pueblo mexicano, da al lector una idea de lo que fue la Revolución y marca el panorama general de la vida del país durante las crueles batallas. Por su íntimo contacto con el pueblo, es la novela de las castas sociales revolucionarias. Sus autores se concentran en reproducir la realidad de México. Eso les lleva a comprender y también a ser comprendidos, en una época donde la paz era una utopía y cada uno de los mexicanos eran miembros del mismo dramatismo.

El surgimiento de la novela de la Revolución Mexicana rompe la imitación de la novela del siglo XIX, creando la primera novela mexicana. A partir de *Andrés Pérez maderista (1911)* de Mariano Azuela hasta llegar a la literatura de nuestros días, el tema de la Revolución Mexicana es una constante narrativa en la literatura mexicana; de esta manera, el análisis de la literatura de aquella época también es imprescindible. En esta corriente literaria podemos mencionar como elementos importantes: jefes, tropas, soldadura, asuntos políticos y también, el paisaje, lo

nacional o las grandes figuras como Villa y Carranza.

Martín Luis Guzmán, siendo uno de los autores más destacados de este género literario, siempre trata de expresar su propia crítica sobre los hechos políticos. La experiencia política de Guzmán desde el gobierno de Madero hasta la *rebelión delahuertista*, la experiencia intelectual de su exilio en Madrid y París, encarnan en él las mejores virtudes de su dedicación narrativa y periodística. Sin duda, dentro de la novela de la Revolución Mexicana, la obra de Martín Luis Guzmán no se puede entender sin examinar los dos elementos más importantes de la historia del México contemporáneo: el Ateneo de la Juventud y la Revolución Mexicana. Estos sucesos, que surgieron de diferentes partes de la sociedad mexicana (la sociedad cultural y la política), y la insistencia del autor en unir la creación de una literatura nacional con el descubrimiento de la realidad patria, nos ayuda para analizar bien el ánimo de su obra que está profundamente impregnada de los sucesos políticos del siglo XX.

Sin duda, su mejor obra titulada *La sombra del caudillo* es una de las novelas clásicas más coherentes que se haya escrito en México acerca de la política y sus caudillos. Las propias experiencias de su autor dentro del campo de la Revolución, le permite, con el tiempo, distinguir dos tipos de realidades en la historia mexicana: el caudillo y su sombra. Guzmán, en esta obra, une dos períodos consecutivos de la transmisión del poder en México, y nos lleva al mundo de la política donde descubrimos un puro fingimiento, es decir, una pura corrupción y traición, viendo trágicamente el deseo ardiente de conseguir el poder que será capaz de hacer todo lo posible.

En *La sombra del caudillo* se narra la contienda electoral de 1927-28 en el período postrevolucionario. Sin embargo, dentro de novela de la Revolución

Mexicana, nos podemos dar cuenta de que muchos escritores, con los rasgos estilísticos de este género literario, se dedican a escribir hechos históricos. *La sombra del caudillo* de Guzmán también se basa en hechos reales de su tiempo; y en esta novela, se descubre con facilidad el cuadro violento de los acontecimientos históricos correspondientes a los períodos presidenciales de Álvaro Obregón y Plutarco Elías Calles. Es importante señalar que en el fondo histórico de la novela se encuentran dos momentos de la vida política de México: los hechos históricos de los años 1923-1924 (la época de la candidatura de Adolfo de la Huerta a la presidencia de la República), y el período 1927-1928, que tiene el asesinato del General Serrano en Huitzilac, por ir contra los deseos de Álvaro Obregón, del Caudillo.

El autor da fin a su novela con el hecho histórico ocurrido el 3 de octubre de 1927, es decir, con la ejecución de catorce presos políticos (el General Francisco R. Serrano —candidato a la presidencia de la República— y sus trece compañeros) sobre la carretera de Cuernavaca-México en Huitzilac. En esa fecha, Martín Luis Guzmán se encuentra en España; y al leer en *El Universal* la noticia de la muerte de Serrano y de sus compañeros, decide escribir *La sombra del caudillo*, con el fin de mostrar su oposición a aquellos violentos sucesos.

Martín Luis Guzmán era un joven universitario, vio la revolución desde arriba, y unió su estructura clásica con una visión política del mundo que experimentó viviendo dentro del ambiente revolucionario del país. Por lo cual, se puede decir, con las palabras de Emmanuel Carballo, que *La sombra del caudillo* es la mejor novela política de México y nos da la visión de los de arriba que es tan importante como la de los de abajo.

KAYNAKÇA

Blanquel, Eduardo, *La sombra del Caudillo (Liderin Gölgesi)* içinde *Entrevista con Martín Luis Guzmán (Martín Luis Guzmán İle Röportaj)*, Colección Archivos, Fransa, 2002.

Brushwood, John S., *México en Su Novela: Una nación en busca de su identidad (Romanlarda Meksika: Kimliğini Arayan Bir Halk)*, (İspanyolcaya çeviren: Francisco González Aramburo), Fondo de Cultura Económica, Meksika, D.F., 1987.

Bueno, Salvador, *Aproximaciones a la Literatura Hispanoamericana (Latin Amerika Edebiyatına Yaklaşımlar)*, Ediciones Unión, Havana, 1984.

Carballo, Emmanuel, *Protagonistas de la Literatura Mexicana (Meksika Edebiyatı'nın Baş Kahramanları)*, Alfaguara, Meksika, D.F., 2005.

Dessau, Adalbert, *La Novela de la Revolución Mexicana (Meksika Devimi Romanı)*, (Çev: Juan José Utrilla), Fondo de Cultura Económica, Meksika, 1986.

Diccionario Enciclopédico de las Letras de América Latina (Latin Amerika Yazını Ansiklopedik Sözlüğü), II. Cilt, Monte Avila Editores, Venezuela, 1995.

Franco, Jean, *Historia de la Literatura Hispanoamericana (Latin Amerika Edebiyatı Tarihi)*, Çev: Carlos Pujol, Editorial Ariel S.A., Barselona, 1999.

Glantz, Margo, *La sombra del Caudillo (Liderin Gölgesi)* içinde *La sombra del Caudillo: una metáfora de la realidad política (Liderin Gölgesi: Siyasi Gerçekliğin Bir Metaforu)*, Colección Archivos, Fransa, 2002.

González, Arturo Delgado, *Martín Luis Guzmán y el estudio de lo mexicano (Martín Luis Guzmán ve Meksika Üzerine İncelemeler)*, SepSetentas, Meksika, 1975.

González y González, Luis, *Historia General de México (Meksika Genel Tarihi)* içinde *El Liberalismo Triunfante (Zafer Kazanmış Liberalizm)*, El Colegio de México, Meksika, D.F., 2006.

Guzmán, Martín Luis, *La sombra del caudillo (Liderin Gölgesi)*, Editorial Porrúa, Meksika, D.F., 2001.

Guzmán, Martín Luis, *Obras Completas I (Bütün Eserleri I)* içinde *A orillas del Hudson / Alfonso Reyes y Las Letras Mexicanas (Hudson Yakınlarında / Alfonso Reyes ve Meksika Yazını)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, D.F., 2004.

Guzmán, Martín Luis, *Obras Completas I (Bütün Eserleri I)* içinde *El Águila y la Serpiente (Kartal ve Yılan)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, D.F., 2004.

Guzmán, Martín Luis, *Obras Completas I (Bütün Eserleri I)* içinde *Javier Mina, Héroe de España y de México (İspanya ve Meksika Kahramanı, Javier Mina)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, D.F., 2004.

Guzmán, Martín Luis, *Obras Completas II (Bütün Eserleri II)* içinde *Memorias de Pancho Villa (Pancho Villa'nın Anıları)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, D.F., 2004.

Guzmán, Martín Luis, *Obras Completas II (Bütün Eserleri II)* içinde *Muertes Históricas (Tarihi Ölümler)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, D.F., 2004.

Herzog, Jesús Silva, *Breve Historia de la Revolución Mexicana: La etapa constitucionalista y la lucha de facciones (Meksika Devrimi'nin Kısa Tarihi: Anayasal Dönem ve Tarafların Çatışması)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, D. F., 2004.

Köymen, Nusret Kemal, *Meksika'da Köycülük*, Tarık Edip ve Ş. Kütüphanesi, Çankaya Matbaası, Ankara, 1934.

Krauze, Enrique, *Biografía del Poder: Caudillos de la Revolución Mexicana, 1910-1940 (Gücün Biyografisi: Meksika Devrimi'nin Liderleri, 1910-1940)*, Tusques Editores, Meksika, D.F., 2005.

Lida, Raimundo, *Letras Hispánicas (Latin Amerika Yazını)*, Fondo de Cultura Económica, Meksika, 1955.

Luna, Andrés de, *Martín Luis Guzmán: Serie de Los Senadores (Martín Luis Guzmán: Senatörler Serisi)*, Edición del Senado de la República, Meksika, 1987.

Martínez, José Luis, *Literatura Mexicana Siglo XX. 1910-1949 (XX. Yüzyıl Meksika Edebiyatı 1910-1949)*, CONACULTA, Meksika, 2001.

Meyer, Lorenzo, *Historia General de México (Meksika Genel Tarihi) içinde La Institucionalización del Nuevo Régimen (Yeni Rejimin Kurumsallaştırılması)*, El Colegio de México, Meksika, D.F., 2006.

Monsiváis, Carlos, *Historia General de México (Meksika Genel Tarihi) içinde Notas Sobre La Cultura Mexicana En El Siglo XX. (XX. Yüzyıl Meksika Kültürü Üzerine Notlar)*, El Colegio de México, Meksika, 2006.

Muñoz, Rafael F., *Se Llevaron El Cañón para Bachimba (Cephaneyi Bachimba'ya Götürdüler)*, CONACULTA, Meksika, 2004.

Ocampo, Aurora M., *La Crítica de la Novela Mexicana Contemporánea (Çağdaş Meksika Romanı Eleştirisi)*, UNAM, Meksika, 1981.

Oseguera de Chávez, Eva Lydia, *Historia de la Literatura Latinoamericana (Latin Amerika Edebiyatı Tarihi)*, AWLI, Meksika, 2000.

Portal, Marta, *Proceso Narrativo de la Revolución Mexicana (Meksika Devrimi Boyunca Edebiyat)*, Espasa-Calpe, S.A., Madrid, 1980.

Riósco, Arturo Torres, *Nueva Historia de la Gran Literatura Iberoamericana (Büyük Latin Amerika Edebiyatı Yeni Tarihi)*, Emecé, Buenos Aires, 1945.

Tobler, Hans Werner, *La Revolución Mexicana: Transformación Social y Cambio Político, 1876-1940 (Meksika Devrimi: Sosyal Dönüşüm ve Siyasal Değişim, 1876-1940)*, (İspanyolcaya çeviren: Juan José Utrilla/ Angelika Scherp), Alianza Editorial, Meksika, 1994.

INTERNET KAYNAKLARI:

Rosas, Alejandro, *Sangre en Huitzilác (Huitzilác'ta Kan)*,
<http://www.presidencia.gob.mx/mexico/sabiasque/?contenido=21107>,
(20.10.2006).

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c7/Cristeros_Ca%C3%ADdos.jpg
(12.01.2007).

<http://www.soumaya.com.mx/imagenes/2005/Agosto/plutarcoE1.jpg> (12.01.2007).

<http://www.unidad094.upn.mx/revista/39/ateneo.htm> (15.12.2006).